

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Fen Bilimleri Enstitüsü

**MEVCUT DOĞAL VE KÜLTÜREL YAPI İLE ÇEVRE
DÜZENİ PLAN KARARLARI UYUMUNUN DOĞA
KORUMA ALANLARI BAZINDA İRDELENMESİ:
İZMİR İLİ-ÇEŞME İLÇESİ ÖRNEĞİ**

Deniz PAYTAR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bahar TÜRKYILMAZ TAHTA

Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans programı

İzmir
2019

Deniz PAYTAR tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak sunulan “Mevcut Doğal ve Kültürel Yapı ile Çevre Düzeni Plan Kararları Uyumunun Doğa Koruma Alanları Bazında İrdelenmesi: İzmir ili-Çeşme ilçesi Örneği” başlıklı bu çalışma EÜ Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile EÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesi'nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve 4 Şubat 2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aday oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

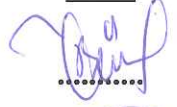
Jüri Üyeleri:

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Bahar TÜRKYILMAZ TAHTA

Raportör Üye : Prof. Dr. Bahriye GÜLGÜN ASLAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÇİLİNGİR

İmza

.....

.....

.....

EGE ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI**

EÜ Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mevcut Doğal ve Kültürel Yapı ile Çevre Düzeni Plan Kararları Uyumunun Doğa Koruma Alanları Bazında İrdelenmesi: İzmir ili-Çeşme ilçesi Örneği” başlıklı bu tezin kendi çalışmam olduğunu, sunduğum tüm sonuç, doküman, bilgi ve belgeleri bizzat ve bu tez çalışması kapsamında elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara atıf yaptığımı ve bunları kaynaklar listesinde usulüne uygun olarak verdiğimi, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını, bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya diğer bir üniversitede başka bir tez çalışması içinde sunmadığımı, bu tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda bilimsel etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

04/02/2019

Deniz PAYTAR

ÖZET

MEVCUT DOĞAL VE KÜLTÜREL YAPI İLE ÇEVRE DÜZENİ PLAN KARARLARI UYUMUNUN DOĞA KORUMA ALANLARI BAZINDA İRDELENMESİ: İZMİR İLİ-ÇEŞME İLÇESİ ÖRNEĞİ

PAYTAR, Deniz

Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bahar TÜRKYILMAZ TAHTA

Şubat 2019, 142 sayfa

Türkiye iklimsel özellikleri ve coğrafi konumundan dolayı doğal, kültürel ve tarihsel kaynaklar bakımında zengin bir ülkedir. Çalışma alanı olan İzmir ili Çeşme ilçesi de özel kanunlara tabi alanlar ve koruma alanları statüsünde çok fazla özel planlama kararına ihtiyaç duyan alana sahip olmasının yanında ülkemizdeki önemli turizm yerleşimlerinden biridir. Günümüzde bu kaynakların koruma kullanma dengesinin sağlanabilmesi için çok yönlü araştırmalar yapılmaktadır.

Bu çalışma; ana materyalini oluşturan İzmir ili Çeşme ilçesi genelinde yer alan doğa koruma alanlarına dair hazırlanmış rapor, makale, tez ve haritaların incelenerek mevcut doğal ve kültürel yapının, hazırlanmış olan güncel çevre düzeni plan ve raporları ile bilgisayar ortamında NetCAD programı yardımı ile sayısal ortamda karşılaştırılması sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesiyle ileriye yönelik yapılacak çalışmalara ışık tutmayı amaçlamaktadır. Ülkemizde doğa koruma alanlarının planlamasındaki sıkıntılar ve çevre zararlarının her geçen gün arttığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda yapılacak bu ve benzeri çalışmalar gelecekteki araştırma ve planlama çalışmalarına yol gösterici olacağı için önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Çeşme, Planlama, Çevre Düzeni Planı, Doğa Koruma, Doğa Koruma Alanları, Doğal Sit Alanları

ABSTRACT

**A STUDY ON THE CONFORMITY OF THE
ENVIROMENTAL PLANS WITH THE PRESENT
NATURAL AND CULTURAL STRUCTURE IN
TERMS OF PROTECTED AREAS:
THE CASE OF İZMİR PROVINCE-ÇEŞME DISTRICT**

PAYTAR, Deniz

MSc in Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Bahar TÜRKYILMAZ TAHTA

Şubat 2019, 142 pages

Turkey is a rich country in terms of its natural, cultural, and archaeological resources due to its climate and geographical location. The town of Çeşme in the city of İzmir, which is our case study, is a town where there is a great need for private planning decisions due to its numerous protected areas and several special laws that come with them. It is also a very important touristic place. Nowadays, a big amount of research is carried out to ensure the balance in between the protection and the use of these resources.

This study based on Cesme, Izmir aims to enlighten the future studies on nature protection areas by studying the related reports, articles, theses and visuals such as maps and comparing the data with the help of the software NetCAD of the present natural and cultural structure and the current environmental plans and its reports. Considering the problems of the nature protection area planning and the damages on the environment which are becoming a graver problem by the day, the studies of this sort have a great importance as they can be used as a guideline for future research.

Keywords: Çeşme, Planning, The Environmental Plan, Nature Protection Areas, Nature Protection, Comperison Of The Natural And Cultural Structure

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mevcut Doğal ve Kültürel Yapı ile Çevre Düzeni Plan Kararları Uyumunun Doğa Koruma Alanları Bazında İrdelenmesi: İzmir ili-Çeşme ilçesi Örneği” başlıklı bu tezin konusu seçilirken, tez danışmanım Prof. Dr. Bahar Türkyılmaz Tahta’nın yardımı ile, lisans programından mezun olduğum Şehir Bölge ve Planlama Bölümü ile yüksek lisans programına katıldığım Peyzaj Mimarlığı Bölümü’nün ortak bir konusu olarak kabul edilebilecek “Planlamada Doğa Koruma” üzerine bir çalışma olması amaçlanmıştır.

Çalışma süresince planlamaya ilişkin kanunlar, mevcut planlar ve önceki çalışmalar incelenmiş, arazi çalışmaları yapıp fotoğraflar çekilmiş ve bilgisayar ortamında analizler yapılarak bir sonuca varılmıştır.

İZMİR

04/02/2019

Deniz PAYTAR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
İÇ KAPAK	ii
KABUL ONAY SAYFASI	iii
ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
ÇİZELGELER DİZİNİ	xix
KISALTMALAR DİZİNİ	xxi
1. GİRİŞ	23
2. GENEL BİLGİLER	25
2.1. Kavramsal Çerçeve	25
2.1.1 Türkiye’de planlama kavramı ve tarihsel süreç	25
2.1.2. Plan türleri ve mevzuat	26
2.1.3. Planlamada kademelenme	34
2.1.4. Doğa korumaya yönelik planlama	35
2.2. Önceki Çalışmalar	55
2.2.1. Tezler	55
2.2.2. Rapor, makale ve bildiriler	56
3. GEREÇ VE YÖNTEM	58
3.1. Gereç	58
3.1.1. Çeşme ilçesinin doğal ve fiziksel yapı özellikleri	58

İÇİNDEKİLER (devam)

	<u>Sayfa</u>
3.1.2. Çeşme ilçesinin sosyal yapısı	72
3.1.3. Çeşme ilçesinin ekonomik yapısı	74
3.1.4 Çeşme ilçesinin arazi kullanım kararları	75
3.1.5. Çeşme ilçesinin doğa koruma alanları	85
3.2. Yöntem	94
4. BULGULAR	96
4.1. Mevcut Durum Analizleri	97
4.2. ÇDP Analizleri	102
4.3. Doğal ve Kültürel Yapının Mevcut Durum ve ÇDP Analizleri ile Karşılaştırılması	102
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	122
5.1. Sonuç	122
5.2. Öneriler	123
6. KAYNAKLAR DİZİNİ	127
TEŞEKKÜR	133
EKLER	135

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: Ulusal olarak korunan alanların (CDDA) Avrupa'daki IUCN kategori sınıflamasına göre dağılımı	42
Şekil 2.2: Natura 2000 Doğa Koruma Alanları	43
Şekil 3.1: İzmir ilinin ülkede konumu	59
Şekil 3.2: İzmir fiziki haritası	59
Şekil 3.3: Çeşme coğrafi konum haritası	60
Şekil 3.4: Çeşme ulaşım haritası	61
Şekil 3.5: Çeşme'nin jeolojik durum haritası	63
Şekil 3.6: Çeşme deprem haritası	64
Şekil 3.7: Çeşme bölgesi için hakim rüzgar yönü dağılımı	66
Şekil 3.8: İzmir rüzgar enerjisi potansiyeli haritası	67
Şekil 3.9: Alaçatı Rüzgar Enerji Santrali	67
Şekil 3.10: Doğal bitki örtüsü maki ve garig topluluğu -1	68
Şekil 3.11: Doğal bitki örtüsü maki ve garig toplulukları - 2	69
Şekil 3.12: Karşiyaka Azmağı -1	70
Şekil 3.13: Karşiyaka Azmağı -2	70
Şekil 3.14: Kutlu Aktaş Barajı	71
Şekil 3.15: İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planının Çeşme ilçesini kapsayan kısmı	78
Şekil 3.16: Corine Projesi Çeşme ilçesi Seviye 1 arazi kullanım durumu	81

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.17: Corine Projesi Çeşme ilçesi Seviye 2 arazi kullanım durumu	82
Şekil 3.18: Corine Projesi Çeşme ilçesi Seviye 3-4 arazi kullanım durumu	83
Şekil 3.19: Türkiye sit alanları	86
Şekil 3.20: Türkiye doğal sit alanları	86
Şekil 3.21: 18.02.2006 tarihli Koruma Kurulu kararıyla Çeşme sit sınırları	87
Şekil 3.22: Tanay Tabiat Parkı -1	90
Şekil 3.23: Tanay Tabiat Parkı -2	91
Şekil 3.24: Şifne Kaplıcaları Termal Otel	91
Şekil 3.25: Alaçatı Özel Doğa Koruma Alanı	92
Şekil 3.26: Alaçatı Halici – 1	93
Şekil 3.27: Alaçatı Halici – 2	93
Şekil 4.1: Çeşme ilçesi coğrafi konumu	96
Şekil 4.2: Çeşme hidrolojik yapı	97
Şekil 4.3: Çeşme ilçesi mevcut durum analizi	99
Şekil 4.4: Çeşme ilçesi doğa koruma alanları	101
Şekil 4.5: Çeşme ilçesi ÇDP	103
Şekil 4.6: Çeşme ilçesi ÇDP analizi	105
Şekil 4.7: Çeşme ilçesi mevcut durum ve doğa koruma alanları analizi	108
Şekil 4.8: Çeşme ilçesi ÇDP ve doğa koruma alanları analizi	109

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 4.9: Analiz anahtar paftası	110
Şekil 4.10: Arazi çalışmasında çekilen fotoğrafların konumu ve yönü	111
Şekil 4.11: Alaçatı K1y1 Ekosistemi Sulak Alanı'nda bulunan Karşiyaka Azmağı ve çevresi	112
Şekil 4.12: Alaçatı K1y1 Ekosistemi Sulak Alanı'nın mevcut ve ÇDP'deki durumu	113
Şekil 4.13: Alaçatı K1y1 Ekosistemi Sulak Alanı'nda yetişen çeşitli bitkiler	114
Şekil 4.14 : ÇDP'deki "Havalimanı" olarak belirlenen alanın konumu	115
Şekil 4.15 : Karşiyaka Azmağı'nın kıyısında yeni yapılan ve ÇDP'deki "Havalimanı" olarak belirlenen alana ulaşımı sağlayan stabilize yol	115
Şekil 4.16 : Karaköy Rüzgar Enerji Santrali	116
Şekil 4.17 : Residere Rüzgar Enerji Santrali	116
Şekil 4.18 : Çeşme ilçesi RES alanları	117
Şekil 4.19: Çeşme ilçesi RES alanları uydu görüntüsü	118
Şekil 4.20 : "Bölge Parkı"ın ÇDP'deki konumu	120
Şekil 4.21 : Kutlu Aktaş Barajı	120
Şekil 4.22 : "Bölge Parkı/Kentsel Yeşil Alan" olarak belirlenen alan ve Alaçatı Rüzgar Enerji Santrali	121
Şekil 4.23 : Çeşme ilçesi kentsel doku	121
Şekil 5.1: Sentez Şeması	123

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1: Doğa koruma alanı yönetim sınıflarının amaçları	38
Çizelge 2.2: Doğa koruma alanı yönetim sınıflarının koruma öncelikleri açısından değerlendirilmesi	39
Çizelge 2.3: 2015 yılı verilerine göre Türkiye’de 2873 sayılı milli parklar kanunu kapsamında ilan edilen korunan alanlar	54
Çizelge 3.1: Çeşme’nin diğer ilçe merkezlerine uzaklıkları	61
Çizelge 3.2: Çeşme’nin aylara göre yağış ve sıcaklık değerleri	65
Çizelge 3.3: Çeşme’nin aylara göre yıllık sıcaklık grafiği	65
Çizelge 3.4: Çeşme’nin aylara göre yıllık iklim grafiği	66
Çizelge 3.5: Çeşme Yarımadası’ndaki mineral sulara ilişkin değerler	71
Çizelge 3.6: Çeşme ilçesi yıllara göre nüfus dağılımı	72
Çizelge 3.7: Çeşme ilçesi nüfus tahminleri	73
Çizelge 3.8: Belgeli turistik tesisler ve yatak sayıları	74
Çizelge 3.9: Çeşme ilçesi 2012 yılı arazi örtüsü verileri tablosu	85
Çizelge 3.10: Çeşme ilçesi 2012 yılı arazi örtüsü verileri grafiği	84
Çizelge 3.11: Türkiye, İzmir ve Çeşme sit alanları tablosu	85
Çizelge 4.1: Çeşme mevcut durum alan büyüklükleri tablosu	98
Çizelge 4.2: Çeşme mevcut durum alan büyüklükleri grafiği	98
Çizelge 4.3: Çeşme ilçesi yıllara göre nüfus dağılımı grafiği	100
Çizelge 4.4: Çeşme doğa koruma alanları büyüklükleri	100

ÇİZELGELER DİZİNİ (devam)

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
Çizelge 4.5: İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'na göre Çeşme ilçesinin genel arazi kullanım dağılım tablosu	102
Çizelge 4.6: İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'na göre Çeşme ilçesinin genel arazi kullanım dağılım grafiği	102
Çizelge 4.7: Çeşme ÇDP analizi tablosu	104
Çizelge 4.8: Çeşme ÇDP analizi grafiği	104
Çizelge 4.9: Doğal ve Kültürel yapının ÇDP'deki durumu tablosu	107
Çizelge 4.10: Doğal ve Kültürel yapının ÇDP'deki durumu grafiği	107
Çizelge 5.1: Sonuç Grafiği	122

KISALTMALAR DİZİNİ

<u>Kısaltma</u>	<u>Açıklama</u>
ÇDP	Çevre Düzeni Planı
KHK	Karar Hükümünde Kararname
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
RES	Rüzgar Enerji Santrali
ha	Hektar
UÇEP	Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planında
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1.GİRİŞ

Doğal koruma alanlarını; koruma ve inceleme amaçlarıyla belirlenmiş olan, bilimsel ve eğitsel açıdan önemli sayılabilecek, nadir bulunan veya kaybolma tehlikesi taşıyan ekosistemler, türler ve doğal yapıların ortaya çıkardığı öğeler ve korunması gerekli olan, yalnızca bilim ve eğitim amaçlı kullanılmak üzere ayrılmış doğa parçaları olarak tanımlayabiliriz.

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yönetiminde olan “Milli Parklar, Tabiat Parkları, Tabiatı Koruma Alanları ve Tabiat Anıtları”; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yönetilen “Doğal Sitler ve Özel Çevre Koruma Bölgeleri” bu tanıma alınabilecek koruma alanlarıdır. Özellikle çevre düzeni planlarında belirtilen doğal alanların korunması ve kullanılmasına ilişkin verilen kararlar, bu alanların geleceği için büyük bir önem taşımaktadır. Çevre Düzeni Planı çalışmalarında, stratejik planlama ve fiziki planlama, bir arada düşünülmesi ve yapılması gereken unsurlar olarak bu plan türünün önemini arttırmaktadır.

Tez projesinin amacı; İzmir ili Çeşme ilçesi örneğinde, çevre düzeni planlarındaki arazi kullanım kararlarının mevcut yapı ile karşılaştırılması; Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yönetiminde olan “Milli Parklar”, “Tabiat Parkları”, “Tabiatı Koruma Alanları” ve “Tabiat Anıtları”, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yönetilen “Doğal Sitler” ve “Özel Çevre Koruma Bölgeleri” olarak tanımlanan “Doğa Koruma Alanları”nın bu karşılaştırma sonucu “Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik” kararlarına ne kadar uyumlu olduğunun araştırılmasıdır.

Çalışma alanı olarak belirlenen İzmir ilinin Çeşme ilçesi, özel kanunlara tabi alanlar ve koruma alanları statüsünde çok fazla özel planlama kararına ihtiyaç duyan alana sahip olmasının yanında ülkemizdeki önemli turizm yerleşimlerinden biridir. Doğal ve kültürel yapı dengesinin sağlanması konusu incelenilme ve karşılaştırmalı olarak sentez edilebilme potansiyeli yüksektir.

Bu çalışma; Türkiye'deki planlama çalışmalarındaki hiyerarşi anlayışı ve planlardaki kademelenme yapısına aykırı durumların oluşturduğu veya oluşturacağı düşünülen doğal ve kültürel çevreye yönelik sorunların irdelenmesi ile kanunlar ve doğal yapıya ilişkin veriler doğrultusunda nasıl daha iyi bir strateji ve planlama çalışması yapılabileceğinin belirlenmesi yönünden önem taşımaktadır.

Çalışmanın ana başlıkları aşağıdaki bölümlerde belirtildiği gibi geliştirilmiştir:

1. Giriş bölümünde; çalışmanın konusuna giriş yapılmış ve çalışmaya dair ana başlıklardan söz edilmiştir.

2. Genel Bilgiler kısmında; çalışmaya temel oluşturan tüm araştırmalar konu başlıklarına göre düzenlenip sunulmuştur. Planlama kavramı, plan türleri, planlamada hiyerarşi, ülkemizdeki doğa koruma anlayışı, Avrupa'da doğa korumaya yönelik planlama çalışmalarına ve konu hakkında yapılmış önceki çalışmalara ayrıntılı şekilde değinilmiştir.

3. Gereç ve Yöntem bölümünde; çalışmanın ana materyalini oluşturan İzmir ili Çeşme İlçesi'ne dair tüm doğal ve fiziksel özellikler grafik ve şekillerle desteklenerek ortaya konmuştur.

4. Bulgular bölümünde; Netcad Programı yardımı ile mevcut durum ve çevre düzeni planı karşılaştırmaları yapılmış, oluşturulan harita ve grafiklerle Çeşme ilçesi doğa koruma alanlarına ilişkin bulgular ortaya konmuştur.

5. Sonuç ve Öneriler kısmında; önceki bölümlerde değinilen konular ve yapılan analizler ışığında çakıştırmalar yapılmış ve elde edilen verilerin sonuçlarından söz edilmiştir. Mevcut çalışmaların Çeşme ilçesi doğa koruma alanlarına olumsuz etkilerinin nasıl giderilebileceği yönünde önerilerde bulunulmuştur.

6. Kaynaklar Dizini'nde; çalışmaya temel oluşturan tüm tez, makale, rapor ve araştırmaların yazar ve tarihleri de belirtilerek listesi verilmiştir.

Ekler bölümünde; araştırma bulguları bölümünde yapılmış olan analizler A3 boyutunda yer almaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

Tarım devrimi ve ardından gelen endüstri devriminden bu yana insanın doğayı bozmaya, doğal kaynakları tüketmeye ve kirlletmeye başladığı ve bununla da doğal varlıkların öneminin ortaya konması gerektiği görülmüştür. Bu yaklaşımla, doğal yaşam ve peyzajın korunması, insanların doğal çevreden yararlanabileceği alanların sağlanması önemli bir hedef haline gelmiştir.

Nüfus artışının getirdiği konut gereksinimini karşılamak amacıyla doğal ve açık alanlarda önemli bir baskı oluşmaya başlamıştır. Bu bakımdan kısa ve uzun vadede peyzaj kullanımını kontrol etmek ve yönlendirmek için etkin bir planlama gereği ortaya çıkmıştır.

2.1. Kavramsal Çerçeve

2.1.1 Türkiye’de planlama kavramı ve tarihsel süreç

Planlama, Ersoy (2007) tarafından, “geleceğe yönelik olarak, istenilen hedeflere ulaşmak amacıyla, sistemli eylem programları hazırlama süreci” olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, planlama, kuramsal bilginin sistemli bir biçimde eyleme uygulanmasıdır. Planlamada geleceğe yönelik olarak bir fikrin varlığı ve bunun nasıl uygulanacağına ilişkin bir görüşün olması zorunludur (Ersoy, 2007). Planlama kavramı ele alındığında, üç ana özellik içermektedir;

- * geleceğe yönelik bir tasarım olması,
- * belirli hedef/amaçlara ulaşmak için yapılması ve
- * sistemli bir eylem dizgesi oluşturması.

Tekel (2001)’in çalışmasına göre ülkemizde planlamanın tarihsel süreci;

“Türkiye’de kent planlama pratiği 19. Yüzyılın ikinci yarısında gelişmeye başlamıştır. O dönemde Avrupa ülkelerinde endüstri kentinin planlaması araştırılırken ülkemizde yangın sonrası düzenleme, kent içi yolların uygun hale getirilmesi, göçmenlere konut alanı planlanması ağırlık kazanmış; bu faaliyetleri yasal temele dayandırmak üzere 1882 yılında Ebniye Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun Cumhuriyetin ilk yıllarında da planlama çalışmalarını yönlendirmeye devam etmiştir.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte artan planlama çalışmalarını yönlendirmekte yetersiz kalan Ebniye Kanunu 21.06.1933 tarihinde yürürlükten kaldırılmış yerine 2290 sayılı “Belediye Yapı Yollar Kanunu” çıkarılmıştır. Bu kent planlama ve uygulamaları konusunda hukuki yönden atılan ilk önemli adım olmuştur. Bu kanunla belediyelere, halihazır haritalarını hazırlatmak ve kanunun yayımlandığı tarihten başlayarak beş yıl içinde, gelecek elli yıl için planlarını yaptırmak görevi verilmiştir. Belediyelerin ellerindeki yetersiz kaynak ve teknik eleman gücü ile kanunda öngörülen teknik görevlerin altından tek başlarına

kalkamayacakları görüşünden hareketle, Atatürk'ün isteği üzerine 11.06.1933 günü 2301 sayılı Kanun ile Belediyeler Bankası kurulmuştur." Şeklinde açıklanmaktadır.

Sözcük anlamıyla bayındır kılma, geliştirme anlamına gelen "imar", şehir planlamada ise yerleşmelere düzen getirme amacına yönelik bir faaliyet anlamına gelmektedir. Bu düzen getirme faaliyeti; bir kentin yerleşim şekli, alanı ve toprak yapısı gibi fiziksel ve coğrafi durumu, nüfus, geçim kaynağı, ulaşım, barınma gibi toplumsal ve ekonomik özelliklerinin kenti çevreleyen tüm şartlarla birlikte belirlenmesi, bunların gelecekteki yönelimlerine ilişkin tahminlerde bulunulması ve kentsel hizmetlerin bu tahminlere göre gerçekleştirilmesi eylemlerini kapsadığı gibi mevcut durumun düzen altına alınmasını da kapsamaktadır. İmar planlama, geleceğin tek bir kişi veya bilim dalı tarafından öngörülmesinin imkânsızlığı karşısında şehir plancılarının, mimarların, mühendislerin, hukukçuların, toplumbilimcilerin, istatistikçilerin, ekonomistlerin, coğrafyacıların, arkeologların, tarihçilerin ve ilgili diğer meslek gruplarının birlikte çalışmasını zorunlu kılmaktadır (Aslan, 2010).

Yerleşim yerlerinin fiziki düzenlenişine yönelik işlem ve eylemlere hukuki dayanak teşkil eden imar planları, sadece geleceği şekillendirmeye yönelik birer araç olarak düşünülmemelidir. Aynı zamanda mevcudu koruyarak yaşatmak amacını da güden; diğer yandan, toplumun sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir ortamda yaşanması ve ülkenin kalkınması yolunda alınan stratejik kararlarının nerede ve nasıl yaşama geçirileceğinin belirlenmesinde rol üstlenen imar planları; çeşitli fonksiyonlar üstlenmeleri dolayısıyla da çok boyutludur (Aslan, 2010).

2.1.2. Plan türleri ve mevzuat

Planlamanın ve imar planlarının etkin ve verimli olabilmesi hukuken geçerli ve uygulanabilir olmasına bağlıdır. İmar planlarının hukuken sağlıklı ve uygulanabilir olması; planların sağlam bir hukuki zemine oturmasını, sık sık değişikliğe uğramamasını, planlar arasındaki bütünlüğün korunmasını, imar planı hazırlanırken eksiksiz disiplinler arası çalışmanın yapılmasını, kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanmasını ifade eder (Aslan, 2010).

İmar mevzuatında yer alan plan türleri; 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde yer alan plan türleri aşağıda belirtildiği gibidir;

*Ülke Planı: 3194 sayılı İmar Kanunu'nun tanımlara yer verilen 5. maddesinde ülke planı tanımı yapılmadığı gibi, planlama kademelenmesinde de böyle bir plan türünden bahsedilmemiştir.

İller Bankasınca hazırlanan İller Bankası Teknik Şartlaşma, Sözleşme ve Özel şartnamesini incelediğimizde ise 1. maddede, temel kavramlar arasında Ülke Fiziksel Planı yer almaktadır. Buradaki tanıma göre ülke planı;

“Ulusal sınırlar ile tanımlanan ülke bütününde, sosyal ve ekonomik plan kararlarının mekana yansımaları, mekandaki oluşumların kalkınma planına aktarılmasını, ülke ölçeğindeki yatırımların dengeli dağılımını, kentleşme ve nüfus dağılımını sağlayan, bölge, çevre düzeni nazım imar planı ve uygulama imar planları gibi daha alt kademe planlarını yönlendiren üst düzeyde planlardır.”

şeklinde tanımlanmıştır.

*Bölge Planı: Kalkınma planları ile alınan stratejik kararları belirli bölgelerde uygulamaya yönelik ve imar planlarının hazırlanmasına ışık tutacak olan bölge planları, İmar Kanunu gereğince Kalkınma Bakanlığı'na yapılır veya yaptırılır. Bölgelerin sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planları vasıtasıyla, soyut ve genel düzeyde olan kalkınma planları ile somut ve yerel düzeydeki imar planları arasında bağ kurularak, ekonomik, toplumsal ve fiziki planlamada eşgüdüm sağlanması amaçlanmaktadır (Altıntaş, 2007).

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. Maddesinde;

“sosyo - ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır.”

hükmü yer almaktadır.

İller Bankası Teknik Şartlaşma, Sözleşme ve Özel şartnamesinin 1. maddesinde, bölge planlarının;

“seçilen ve sınırları belirlenen, ülke fiziksel ve kalkınma planları ilkeleri doğrultusunda hazırlanan; bölgesel alan kullanımı ve alt yapıya ilişkin kararları mekan boyutu ile belirleyen; ilgili kuruluşların sektörel uygulama plan ve programlarına yansıyan, yatırımların koordinasyon ve yönlendirilmesini sağlayan; çevre düzeni ve nazım imar planlarını yönlendiren plan”

olduğu tanımlı yer almaktadır.

*Mekansal Strateji Planı: 3194 sayılı İmar Kanunu 5. maddesinde mekansal strateji planı için;

“ekonomik, sosyal politikalar ve çevre politikaları ile stratejilerini mekânla ilişkilendirerek fiziki gelişmeyi ve sektörel kararları yönlendiren, ülke bütününde ve gerekli görülen bölgelerde hazırlanan, raporu ile bütün olan plandır.”

tanımı yapılmaktadır. 6. Maddede ise;

“Mekânsal strateji planlarında; kalkınma planı ile varsa bölge planları, bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgelerinde ortaya konulan hedefler dikkate alınır.”

denilmektedir.

*Çevre Düzeni Planı: Çevre düzeni planları, seçilen ve sınırları saptanan, fiziksel, sosyo-ekonomik, kültürel, sektörel v.b. açılardan çevresel bütünlüğü olan alanlarda yapılacak planlardır. Genellikle 1/25.000 ölçekte hazırlanan bu planlar, gerek yerleşme gerekse arazi kullanımını sektörler arasında dengeli ve uyumlu olarak belirleyen, yönlendirici, yol gösterici sınırlayıcı veya engelleyici nitelikte kararlar bütünüdür (Altıntaş, 2007).

Çevre düzeni planı, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 5. maddesinde;

“varsa mekânsal strateji planlarının hedef ve stratejilerine uygun olarak yerleşim, gelişme alanları ve sektörlerle ilişkin alt ölçek planlarını yönlendiren genel arazi kullanım kararları çerçevesinde ilke ve kriterleri belirleyen, bölge, havza veya il bütününde hazırlanan, plan hükümleri ve raporuyla bir bütün olan plandır.”

olarak tanımlanmıştır.

Birden fazla belediyeyi hatta birden fazla ili kapsayabilen çevre düzeni planları, alt ölçekteki planların hazırlanmasında, yerleşim kararlarının üretilmesi aşamasında belirleyici olup, kalkınma ve bölge planları ile saptanan hedeflere ulaşmada, kentsel veya yerel ölçekteki planlara yol göstericidir.

İmar Kanununda çevre düzeni planlarının sadece tanımının yer alması, görevli ve yetkili kurum ve kuruluşların belirlenmemiş olması bazen yerel yönetimler ile merkezi idare arasında bazen de merkezden yönetim organlarının kendi içinde yetki paylaşımı konusunda sorunlara neden olmuştur(Altıntaş, 2007).

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, ilk önce, 16.12.1989 tarih ve B-09/12730 sayılı genelgesi ile çevre düzeni planının nazım plan niteliğinde olduğuna ve ilgili kuruluşların görüşü alınmak koşuluyla, belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler, dışında ise valiliklerce yapılıp onaylanacağını belirtmiştir. Daha sonra 30.09.1991 tarih ve 1906/18565 sayılı genelgesi ile İmar Kanunu'nun 9'uncu maddesine dayanarak, bu planları yapma ve onama yetkisinin kendisinde olduğunu

belirtmiştir. Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliğin 4'üncü maddesinde de, çevre düzeni planlarının, ilgili kurum veya kuruluşlarla ve plan kapsamındaki ilgili idarelerle işbirliği sağlanarak Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na yaptırılacağı ve bu Bakanlık tarafından onaylanarak yürürlüğe gireceği düzenlenmiştir. 04.11.2000 tarih ve 24220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmelik ile de, çevre düzeni planlarının yürürlüğe girmesi konusunda yetkinin, Çevre ve Orman Bakanlığı'nda olduğu hüküm altına almıştır (Aslan, 2010).

Günümüzde çevre düzeni planı yapma ve yaptırma yetkisi büyükşehir belediyeleri ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetkisindedir.

*Metropolitan İmar Planı: İlk ortaya çıkışı, Bakanlar Kurulu'nun 20.7.1965 tarih ve 6/4970 sayılı Kararnamesiyle İstanbul, Ankara ve İzmir Nazım Plan Büroları kurulması ve adı geçen bürolar metropoliten planlamaya ilişkin çalışmalarını İmar ve İskân Bakanlığının direktifleri altında ve Bakanlığın bünyesinde yer alan Metropolitan Planlama Dairesi ile eşgüdümlü olarak sürdürdüğü çalışmalar ile olmuştur (Altıntaş, 2007).

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. maddesinde,

“birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar planlarının veya içerisinde veya civarından demiryolu veya karayolu geçen, hava meydanı bulunan veya havayolu veya denizyolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme planlarının tamamını veya bir kısmını, ilgili belediyelere veya ilgili idarelere bu yolda bilgi vererek ve gerektiğinde işbirliği sağlayarak yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve re'sen onaylamaya yetkilidir.”

denmektedir.

Metropolitan planlama; kentsel gelişmeyi belirlenen hedefler doğrultusunda yönlendiren, yatırımcı sektörlerin uygulamaları arasında birliktelik sağlayıcı plan ve uygulamaları ile yerel yönetimlerin ayrıntıdaki plan ve uygulamaları ile planlamanın genel ilke ve kararları arasında uyum sağlayan, metropoliten alan ölçeğinde uygulamayı yönlendiren politikaları ve önlemleri içeren, fiziksel düzenlemeler ile mekâna getirdiği tüm yerleşme, alan kullanımı, koruma ve kısıtlama kararları ile yürürlükte olduğu sürece kesin, ancak kendini sürekli yenileyen üst düzeyde bir planlama olarak tanımlanmıştır (Altıntaş, 2007).

*Nazım İmar Planı: 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 5. maddesinde nazım imar planı,

“varsa bölge planlarının mekâna ilişkin genel ilkelerine ve varsa çevre düzeni planlarına uygun olarak halihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, yerleşme alanlarının gelişme

yön ve büyüklüklerini, nüfus yoğunlukları ve eşiklerini, ulaşım sistemlerini göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, plan hükümleri ve raporuyla beraber bütün olan plandır.”

şeklinde tanımlanmıştır. Nazım plan, bir kentin gelecekteki nüfus ve işgücü dağılımlarına bağlı olarak alacağı formu ulaşım yapısını, arazi kullanımlarının genel yapısını, nüfus yoğunluklarını sosyal donatıların dağılımını ortaya koymaktadır.

3194 sayılı İmar Kanununun 6. Maddesinde nazım imar planlarının ölçeğine ilişkin;

“Büyükşehirlerde 1/25.000 ölçekli nazım imar planının yapılmış olması, gerekli görülen bölgelerde 1/5.000 ölçekli nazım imar planlarının yapılmasına engel teşkil etmez.”

ifadesi bulunur.

*Uygulama İmar Planı: Plan hiyerarşisinde en alt kademeyi oluşturan ve uygulama açısından belirleyici olan uygulama imar planı, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 5'inci maddesinde;

tasdikli halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren plandır.”

olarak tanımlanmıştır.

Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliğin 3. Maddesine göre uygulama imar planları 1/1000 ölçeğinde hazırlanmaktadır.

Ersoy (2000)'a göre uygulama imar planları; “nazım imar planlarının büyütülmüş kopyaları olmayıp, çok daha detaylı bir incelemeyi gerektiren ve nazım imar planlarına göre çok daha fazla bilgi ve ayrıntı içeren belgeler”dir. Nazım imar planı ile şematik olarak belirlenmiş alanlardaki yapılaşma koşulları, yapı adaları, ada içi kullanımları, yapı yoğunlukları ve yol profilleri, uygulama imar planları ile kesin olarak belirlenir.

Uygulama imar planlarının hazırlanması ve yürürlüğe konulmasında, belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde kalan yerler için yapılacak olan uygulama imar planları, nazım imar planlarında olduğu gibi, İmar Kanunu'nun 8'inci madde hükmü gereğince, ilgili belediyelerce yapılır veya yaptırılır; belediye meclisince onaylanarak yürürlüğe girer. Bu alanlar dışında kalan yerler için

yapılacak planlar ise, valilik veya ilgisine yapılır veya yaptırılır; il genel meclisince onaylanarak yürürlüğe girer (Aslan, 2010).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası'nın uygulandığı alanlarda uygulama imar planlarını yapma yetkisi yine ilçe ve ilk kademe belediyelerine aittir. Ancak, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesinde;

“büyükşehir içindeki belediyelerin nazım plana uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar planlarını, bu plânlarda yapılacak değişiklikleri, parselasyon planlarını ve imar ıslah planlarını aynen veya değiştirerek onaylamak ve uygulanmasını denetlemek; nazım imar planının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde uygulama imar planlarını ve parselasyon planlarını yapmayan ilçe ve ilk kademe belediyelerinin uygulama imar planlarını ve parselasyon planlarını yapmak veya yaptırmak”

yetkisi Büyükşehir belediyelerinde olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm ile Büyükşehir belediyeleri uygulama imar planlarını değiştirerek onaylama yetkisine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

*Turizm Amaçlı İmar Planı: Turizm Amaçlı İmar Planları, sınırları Kültür Turizm Bakanlığının önerisi ile Bakanlar Kurulu kararı ile tespit edilen Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Turizm Merkezi sınırları içindeki alanlar için hazırlanmaktadır (Altıntaş, 2007).

Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki, 16.4.2003 tarihli 4848 sayılı Kanunun; 12.maddesinde, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında;

“2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu ile turizm bölge, alan ve merkezlerinin tespiti, ilânı ve bu yerlerin planları konusunda Bakanlığa verilen görev ve yetkileri yürütmek, tarihi, kültürel ve turistik potansiyellerin geliştirilerek sektörel kalkınma içinde kullanılması amacıyla, sınırları Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmek üzere, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri oluşturmak, bu sınırlar dahilinde plânlı gelişimi sağlamak için her ölçekte plan yapmak, yaptırmak, kültür ve turizm gelişim bölgelerine yatırımları yönlendirmek ve yatırım yapmak”

açıklaması bulunmaktadır.

Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde ve Turizm Merkezlerinde İmar Planlarının Hazırlanması ve Onaylanmasına İlişkin Yönetmeliğin 4'üncü maddesinde plan türlerinin tanımları verilmiştir. Buna göre; Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Planları, içinde turizm türleri ile kültür ve eğitim, eğlence, ticaret, konut ve her türlü teknik ve sosyal altyapı alanlarından bir veya daha fazlasını kapsayan, kendi içinde alt bölgelere sahiptir. Bu kapsamda kaynaklar arasında koruma-kullanma dengesini ve sektörel kalkınmayı sağlayan, arazi ana

kullanım kararlarını belirleyen, açıklama raporları ve plan notları ile bir bütün olan 1/25.000 veya daha üst ölçekli planlardır. Aynı yönetmeliğin 5. maddesinde de,

“Yönetmeliğin kapsamı içinde bulunan yerlerde ve bu yönetmelikte tanımlanan her ölçekte planlar gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri de alınarak Bakanlıkça yapılır veya yaptırılır ve resen onaylanır”

hükmü getirilerek Kültür ve Turizm Bakanlığının imar planları yapma veya yaptırma yetkisi çok geniş tutulmuştur (Aslan, 2010).

*Koruma Amaçlı İmar Planları: 3194 sayılı İmar Kanununun 4. maddesi hükmü uyarınca, koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması, onaylanması ve yürürlüğe girmesinde 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişikliğe uğrayan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun hükümleri uygulanmaktadır.

2863 sayılı Kanunun 3'üncü maddesinde sit alanını;

“tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar”

olarak tanımlamıştır.

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkındaki Yönetmeliğin 3'üncü maddesinde plan türlerinin tanımları verilmiştir. Buna göre,

Arkeolojik sit; antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlardır.

Doğal sit; ilginç özellik ve güzelliklere sahip olan ve ender bulunan korunması gerekli alanlar ve taşınmaz tabiat varlıklarıdır.

Tarihi sit; önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve bu sebeple korunması gerekli yerlerdir.

Kentsel sit; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanlardır.

Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmeliğin 4'üncü maddesinde Koruma amaçlı imar planları;

“sit alanlarında kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki planlar”

olarak tanımlanmıştır.

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespit ve tescil işlemleri kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulu tarafından yapılmaktadır. 2863 sayılı Kanununun 10'uncu maddesinde;

“Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapmak, Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir”

hükmü ile de bakanlığın yetkileri belirtilmiştir.

2863 sayılı Yasanın 17'nci maddesinde; bir alanın koruma bölge kurulunca sit olarak ilanı, bu alanda her ölçekteki plân uygulamasını durduracağı, sit alanının etkileşim çevresine ilişkin varsa 1/25.000 ölçekli plan kararları ve notları alanın sit statüsü dikkate alınarak yeniden gözden geçirilerek ilgili idarelerce onaylanacağı, koruma amaçlı imar plânı yapılmaya kadar, koruma bölge kurulu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

*Özel Çevre Koruma Planları: 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun, 9'uncu maddesi uyarınca, Bakanlar Kurulu, ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanları, tabii güzelliklerin ileriki nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla, Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi Bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye yetkilidir (Altıntaş, 2007).

444 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 1.maddesinde özel çevre koruma bölgesi olarak ilan edilen ve edilecek alanlarda imar planlarını yapmak, mevcut her ölçekteki plan ve plan kararlarını revize etmek ve re'sen onaylamak yetkisi, Çevre Bakanlığı'na bağlı ve tüzel kişiliği haiz olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'na verilmiştir (Aslan, 2010).

383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 12'inci maddesinde Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın idari yapısı içerisinde yer alan ve ana hizmet birimi olan Etüt, Plan, Proje, Uygulama Dairesi Başkanlığının görevleri;

“bölgenin, varsa; çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planları ile revizyonlarının, tamamen veya kısmen, plan değişiklikleri dahil ada ve parsel bazına kadar imar mevzuatındaki plan yapım ve teknik esaslarına göre yeniden incelenmesini, doğal çevreyi olumsuz yönde etkileyeceği belirlenen projelerin yeniden yapılmasını, yerli ve yabancı kişilere yaptırılmasını veya değiştirilmesini; yoksa; gerekli görülen her ölçekteki yeni plan ve projelerin imar mevzuatındaki teknik esaslara göre yapılmasını veya yaptırılmasını sağlamak”

olarak belirtilmiştir.

383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 19'uncu maddesi ile Özel çevre koruma bölgesi olarak belirlenen alanlarda yapılacak olan her ölçekteki planı onaylama yetkisine sahip Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, bölge içindeki planlarda kat yüksekliği ve yoğunluk kararlarına sınırlama getirebileceği hüküm altına alınmıştır. Yine aynı madde ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde sit kararlarının saklı olduğu belirtilmişse de, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'na, gerektiğinde sit kararı içinde yer alabilecek yeni yapılaşmalara ilişkin bina yüksekliği, taban alanı ve kat alanı katsayısı gibi değerlerde azaltmaya gidebilme veya bu yapılaşma şartlarını tümüyle ortadan kaldırma yetkisi verilmiştir.

383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 25'inci maddesinin (c) fıkrası ile; sit alanı olarak ilan edilen bir alanda 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 57'nci maddesi gereğince koruma amaçlı imar planlarını onaylama yetkisinin, özel çevre koruma bölgesi olarak ilan edilen yerlerde uygulanmayacağı belirtilmiştir.

2.1.3. Planlamada kademelenme

İmar planlarının birbiriyle ve üst ölçekli planlarla ilişkisini ifade etmek için kullanılan bir terim olan, bir diğer deyişle “planların kademeli birlikteliği” ilkesi olarak da anılan plan hiyerarşisi; uygulamada belirsizlikler yaratmakta, bu yönüyle

şehircilik disiplini açısından tartışılması gereken konularından birini oluşturmaktadır (Aslan, 2010).

Planlama sistemi planların belirli bir düzende kademelenmesinden oluşmaktadır ve her bir sistem kendine has özelliği ile amacı ve girdileri farklı olarak farklı süreçlerden oluşmaktadır. Planlama sisteminin alt sistemlerinden biri olan üst düzey planlama ölçeğinde, Çevre Düzeni Planları'nda, doğal kaynakların kullanımının ve risk faktörlerinin kontrolünün yönetilmesi ve bu çerçevede sağlıklı gelişmeyi öngören kararlar alınıp mekansal indirilmesi yapılır. Bunun yanında üst ölçekli planlamanın idari sınırları aşan doğal yönü ihmal edilmemelidir, bu yapılırken yerel yönetimlerin yapmakta yetkili olduğu il çevre düzeni planıyla bir ilişki kurulmalı ve böylece çıkabilecek uyumsuzluklar da engellenmelidir.

Yetki paylaşımı ve planlar arasındaki ilişkiler konusunda, geçmişte doğmuş olan sıkıntı ve tereddütler, özellikle çevre düzeni planlarının önündeki en önemli engellerden biri olmaktadır.

3194 sayılı İmar Kanunu Madde 6'da;

“Mekânsal planlar, kapsadıkları alan ve amaçları açısından Mekânsal Strateji Planlarına uygun olarak; Çevre Düzeni Planları ve İmar Planları kademelerinden oluşur. İmar planları ise nazım imar planı ve uygulama imar planı olarak hazırlanır. Her plan bir üst kademedeki plana uygun olarak hazırlanır.

Mekânsal strateji planlarında; kalkınma planı ile varsa bölge planları, bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgelerinde ortaya konulan hedefler dikkate alınır.

Büyükşehirlerde 1/25.000 ölçekli nazım imar planının yapılmış olması, gerekli görülen bölgelerde 1/5.000 ölçekli nazım imar planlarının yapılmasına engel teşkil etmez.”

denmektedir.

2.1.4. Doğa korumaya yönelik planlama

Doğa koruma alanlarını, Arda (2003) bilimsel çalışmasında; “bitki ve hayvan türleri ile bunların buldukları habitatları ve kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacı güdülen ayrılmış, sınırları belirli doğa parçaları” olarak tanımlar. Bu konuda ülkelerin, yasal düzenlemeler ve uygulamalar yapması, milletlerarası antlaşma ve sözleşmeler uygulamaya koyması ve bunları takip edecek kuruluşlar oluşturması gerekmektedir.

Koruma kavramının geçmişi çok eski devirlere dayanmakla birlikte, çağdaş korumanın kuramsal temelleri 18. yüzyılda atılmıştır. Dünyadaki ilk koruma uygulamaları yönetim, kilise ve manastır binalarında yapılmıştır. Kral ya da

imparatorların gücünü temsil eden bu binalar; hem temsil ettikleri gücün etkisini artırmak hem de doğal ve fiziksel eskimleri önlemek amacıyla korumaya alınmış ve bu amaçla yapıların restorasyonları yapılmıştır (Çelebi, 2012).

Tarihte ilk koruma kavramı MÖ: 252 yılında Hindistan İmparatoru Asoka tarafından, hayvanların, balıkların ve ormanların korunması için bir ferman çıkarılmasıyla ortaya konulmuştur. 1084'de İngiltere Kralı William-1, koruma amacına yönelik bir arazi etüdünün yapılmasını talep ederken, ilkelerinin de belirlenmesini istemiştir. "Domesday Book" adıyla yayınlanan bu çalışma, tüm İngiltere'de, ormanlar, balıkçılık, tarım alanları, av rezervleri, verimli toprak kaynaklarının envanterini içeren, ülkenin yönetimi ve gelişimi için gerçekçi planlar hazırlamaya temel oluşturan bir kaynak olarak algılanmaktadır (Türkyılmaz vd., 2005).

Koruma alanlarının önemi sahip olduğu işlevlerden kaynaklanır. Çok sayıdaki işlevlerinden bazıları Özbay (2008) tarafından şöyle sıralanmaktadır;

"Ekolojik süreçlerin devamının ve bütünlüğünün korunması"

"Biyolojik çeşitlilik ve ekolojik stabilitenin korunması"

"Psikolojik ve estetik yararlanma"

"Bilimsel araştırma ve rekreasyonel aktiviteler için imkan hazırlanması"

"İklimsel ekstremelerin yumuşatılması"

"Tarihi ve kültürel çeşitliliğin korunması"

Doğal alanlar, doğal nitelikleri korunmuş alanlar olduğuna göre koruma değerleri doğallık değerleriyle orantılı olarak artmaktadır. İngiltere'nin toplam alanını simgeleyen piramit, alanın doğal değer düzeyini ve bu değer gerektirdiği koruma yönetiminin önem derecesini göstermektedir. Çizgilerin sıklığı arttıkça doğa koruma daha fazla önem kazanmaktadır. Bu şema, insan eli değmemiş alanlara doğru gidildikçe koruma yönetimi gereksiniminin arttığını ortaya koymaktadır. Sonuçta doğal alanların doğallık değeri dokunulmamış olup olmadıkları ile ölçülmelidir. Doğallık kavramı, doğallık niteliklerinin derecesini yansıtmaktadır (Türkyılmaz vd., 2005).

Bugün çevre korumada ekolojik temele dayalı çalışmalar, bilimsel ve akılcı yol olarak geçerlik kazanmıştır. Bu yaklaşım, gelişmiş ülkelerde peyzaj mimarlığı mesleğine yeni bir boyut kazandırmış ve ona önemli sorumluluklar getirmiştir. Ekolojik ilkelere bağlı olmayan tarımsal işlemler, maden ocakları ile ilgili çalışmalar, yol yapımında ve planlı yerleşimlerde özensiz konstrüksiyon yöntemleri, işaret ve reklam levhalarının durumu, tepeler, vadiler ve yol boyunca çevreye uyumsuz çok sayıda enerji iletişim hatları, kabloları, bazı bozulmuş alanları kazanabilmek için gösterilmesi gereken özenin yetersizliği, tüm görsel kargaşalar vb. baskılarla, kırsal alanların yağmalanmasını önlemek için mücadele edilmelidir (Türkyılmaz vd., 2005).

Benzer şekilde, koruma alanlarının farklı sınıflarında yasak edilen aktiviteleri de aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MacKinnon vd., 1986).

- * Yoğun tarım,
- * Hayvancılık,
- * Yerleşim,
- * Ticari ağaç kesimi,
- * Bitki ve yakacak odun toplamak,
- * Avlanmak,
- * Balıkçılık,
- * Kamp yapmak,
- * Aktif habitat yönetimi,
- * Yabancı kökenli bitki girişi,
- * Maden araştırmaları,
- * Ziyaretçi kullanımı.

Çizelge 2.1: Doğa koruma alanı yönetim sınıflarının amaçları (MacKinnon vd., 1986).

Başlıca koruma hedefleri	GRUP 1					GRUP 2			GRUP 3	
	1. Bilimsel rezervler	2. Ulusal parklar	3. Doğal anıtlar	4. Doğal rezervler	5. Peyzaj koruma	6. Kaynak rezervleri	7. Antropojenik koruma	8. Çok yönlü kullanım	9. Biyosfer rezervleri	10. Dünya miras alanları
Doğal durum içinde önemli örnek ekosistemler	1	1	1	1	2	3	1		1	1
Biyolojik çeşitliliği ve çevre düzenini koruma	3	1	1	2	2	2	1	2	1	1
Genetik kaynakları koruma	1	1	1	1	2	2	1	2	1	1
Eğitim, araştırma ve çevre gözlemlerini sağlama	1	2	1	1	2	3	2	2	1	1
Havza ürünlerini koruma	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3
Erozyon, siltasyon kontrolü	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Yaban hayatı ve hayvansal ürünleri koruma			2		3	3	3	1	3	
Rekreasyon ve turizm hizmetleri		1	2	3	1		3	1	3	3
Orman ve orman ürünlerini koruma				3	2		3	1	3	
Kültürel alan ve objeleri, tarihsel ve arkeolojik mirası koruma		1	3		1	3	1	3	2	1
Görsel güzellikleri ve yeşil alanları koruma	3	1	2	2	1			3	2	1
Çok yönlü kullanım ve yönetim eksikliği					3	1	3	1	2	3
Kıyı alanlarının gerçekçi kullanımı	2	1	2	2	1	3	2	1	2	2

1: Alan ve kaynak yönetimi için ana hedefler

2: Ana hedef dışında önemli bir amaçla belirlenen hedefler

3: Kaynakların ve diğer yönetim hedeflerinin uygun gördüğü hedefler

CNPPA (Commission of Natural Parks and Protected Areas)

IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources)

GRUP 1: CNPPA'nın özel ilgi alanına giren sınıflar

GRUP 2: IUCN'in özel ilgi alanına giren sınıflar

GRUP 3: Uluslararası programlarda kullanılan sınıflar

Çizelge 2.2: Doğa koruma alan yönetim sınıflarının koruma öncelikleri açısından değerlendirilmesi (MacKinnon vd., 1986).

Genel Öncelik	Kullanım Önceliği	Alan Kullanımı (Yönetmel)	Koruma Öncelikleri	Önerilen Statü	IUCN Sınıfları	
Birinci Derece Öncelikli Doğanın Korunması	Ziyaretçi kullanımı açısından düşük öncelik	Ziyaretçi kullanımı ve aktif yönetim istenmiyor	Koruma önceliği	Mutlak doğa koruma alanı	Bilimsel rezerv	
			Araştırma önceliği	Bilimsel doğa koruma alanı	Bilimsel rezerv	
		Zonlara ayrılmış ziyaretçi kullanımı	Biyolojik olarak değerli	Yönetilen doğa koruma alanı	Doğal rezerv	
			Jeofiziksel veya biyolojik olarak değerli	Doğal anıt	Ulusal anıtlar	
	Ziyaretçi kullanımı açısından yüksek öncelik	Uygun bazı yönetimler	Genel öncelik	Dünya miras alanı	Dünya miras alanları	
		Ürün elde etmek amacıyla kullanılmıyor	Doğal öncelik	Ulusal park	Ulusal park	
			Yerel öncelik	Kırsal park	Ulusal park	
	Yerel halkın verimli kullanımı	Genel-bölgesel ilgi	Biyosfer rezervi	Antropojenik koruma alanı		
	İkinci Derece Öncelikli Doğanın Korunması	Su havzası (yaşamsal)	Yüksek ziyaretçi potansiyeli		Korunan rekreasyon ormanı	Çok yönlü kullanım alanı
			Düşük ziyaretçi potansiyeli		Hidrolojik koruma ormanı	Çok yönlü kullanım alanı
Yüksek avlanma ya da hasat değeri		Avlanma rezervi	Avlanma rezervi	Çok yönlü kullanım alanı		
		Geleneksel kullanım önceliği	Yaban hayatı yönetim zonu	Çok yönlü kullanım alanı		
Su havzası (yaşamsal değil)		Düşük avlanma ya da hasat değeri	Zorunlu tarımsal kullanım	Tarımsal orman rezervi	Çok yönlü kullanım alanı	
			Zorunlu doğal kullanım	Peyzaj koruma alanı	Peyzaj koruma alanı	

Doğa koruma alanlarının belirlenmesi ve sınıflandırılması ile ilgili ölçütler konusunda çeşitli kaynaklardan edinilen bilgiler genellikle benzerlik göstermektedir. Bu ölçütler, koruma durumunun belirlenmesi ve değerlendirilmesinde doğa koruma kuruluşlarına yol gösterici verilerdir. Doğa koruma alanlarını belirleme ve değerlendirme ölçütleri iki başlık altında açıklanabilir:

Belirleme ölçütleri: Alanın doğa koruma alanı niteliği taşıyıp taşımadığının belirlenmesi ile ilgili genel ölçütler olup, bir doğa koruma alanı bunlardan bir ya da daha fazlasına sahip olabilir.

- Büyüklük,
- Çeşitlilik,
- Doğallık,
- Duyarlılık,
- Enderlik,
- Tipiklik,
- Eşsizlik,
- Zorunluluk,
- Potansiyel Değer,
- Kendine Özgü Çekicilik ve
- Biyolojik Değerleri Arttıran Peyzajlar (Türkyılmaz vd., 2005).

Sınıflandırma ölçütleri: Doğa koruma alanı olarak belirlenen alanların önceliklerine göre sınıflandırılmaları ile ilgili daha özel ölçütlerdir. Sınıflandırma ölçütlerini 2 gruba ayırdığımızda;

* Kullanım hedeflerinin belirlenmesi ile ilgili ölçütler, alanın;

- Orman, su rezervi vb. doğal kaynak olması,
- Kritik bir habitat olması,
- Hidrolojik açıdan değer taşıması,
- Genetik açıdan korumaya değer olması,
- Coğrafik yerleşim açısından değer taşıması,
- Temel bilimler açısından eğitsel önem taşıyan jeolojik oluşumları içermesi ile değer taşıması,
- Estetik değer taşıması,
- Uzun süreli araştırma alanı olması,
- Eğitsel amaçlara uygun olması,

- Ziyaretçi ve turistler için çekici olması,
- Ekonomik yararlar yönünden korumaya değer bulunması ve
- Koruma hedeflerine uygun politik durumunun olması.

* Kültürel durumla ilgili ölçütler, alanın;

- Ülkenin kültürel tarihinin niteliği ve gelişimi açısından değer taşıması,
- Kültürel kaynakların ender ya da tehlike altında olması nedeniyle değer taşıması,
- Yüksek yaratıcılık ya da teknik başarıya, önemli tarımsal ve estetik niteliklere sahip olma açısından değer taşıması,
- Geçmişte önemli kişilerin yaşamları ve çalışmaları ile güçlü ilişkiler açısından değer taşıması,
- Sosyal, kültürel ya da dinsel nedenlerle toplumun özel ilişkileri açısından değer taşıması ve
- Ülkenin kültürel tarihinin kuşaklara aktarılmasında yardımcı olacak bilgiler açısından değer taşıması (Türkyılmaz vd., 2005).

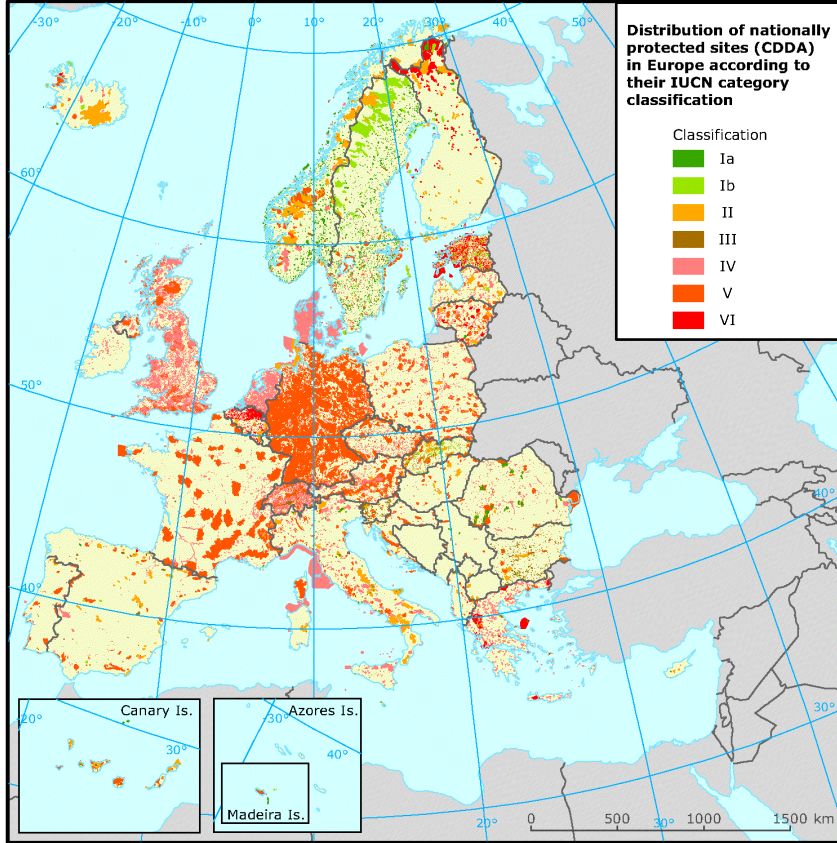
2.1.4.1. Avrupa'da doğa korumaya yönelik planlama

Avrupa'da doğanın korunması, başlarda sadece alan koruması ile sınırlı iken günümüzde doğanın korunması için planlama sistemlerine dönüşmüştür. Ekolojik ağlar, peyzaj ekolojik ilkelerine dayanır ve temel ekolojik alanlar, ekolojik koridorlar, tampon bölgeler ve gerekirse doğanın yeniden kurulması için doğa rehabilitasyon alanlarından oluşur. Bu sistemler, bir doğal alanın korunması aşaması ve bir bölgenin veya ülkenin planlama sisteminin bir yansımasıdır. Bulduğumuz zaman periyodunda, Avrupa ülkeleri doğa koruma politikalarının geliştirilmesini çok önemli kabul etmektedir (Jongman, 1995).

Avrupa'da milli parka en yakın yapı ilk olarak 16. yüzyılda İngiltere'de VIII. Heinrich tarafından "Yaban Hayatı Rezervi" olarak seçilen "New Forest"tır. Milli park fikrinin çıkışı ise 1909 yılında Lapland'da "Abiskopark" (6900 ha.) ve "Peljekaisepark"ın (14000 ha.) düzenlenmesiyle olmuştur (Çolak, 2001). "Milli Park" kavramının uluslararası tanımı ise ilk olarak 1933'te Londra'da gerçekleşen "Afrika'nın Flora ve Faunasının Korunması Kongresi" nde ortaya çıkmıştır. Bu kongrede milli park, "Devlet denetimi altında ve sınırları yetkili organlar dışında hiç bir biçimde değiştirilemeyecek, doğal öğeleri yapısında taşıyan, toplumun beğenisi yönünden estetik, jeolojik, prehistorik, arkeolojik nesnelere içeren; flora,

fauna ve bilimsel değerdeki doğal varlıkların korunması amacıyla ayrılmış alanlardır" şeklinde tanımlanmıştır (Anonim, 1999).

1948'de ekolojik devamlılığı, doğal kaynakların bütünlük ve çeşitlilik açısından korumasını ve ülkelerin koruma alanları konusunda entegre çalışmalar yapabilmesini sağlama amaçlı "Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN:The World Conservation Union-International Union for the Conservation of Natura and Natural Resources)" kurulmuştur (Arda, 2003).

şekil 2.1: Ulusal olarak korunan alanların (CDDA) Avrupa'daki IUCN kategori sınıflamasına göre dağılımı (Kaynak: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps> Erişim tarihi: Nisan 2017)

Ia: Mutlak Doğa Koruma Alanı

Ib: Vahşi Yaşam Alanı

II: Milli Park

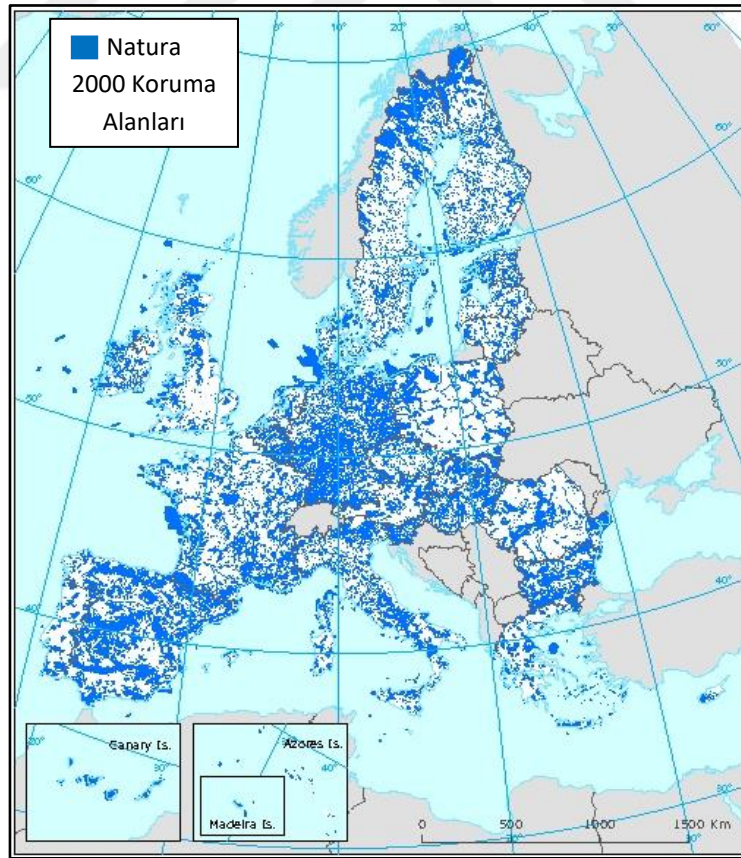
III: Doğal Anıt

IV: Habitat / Tür Yönetim Alanı

V: Korunan Peyzaj/ Deniz Alanı

VI: Sürdürülebilir kullanımlı doğal kaynaklara sahip korunan alan

1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland Raporu) belgesinde “insanlığın ilerlemesini sürdürmek, ihtiyaçlarını karşılamak ve beklentilerini yerine getirmek için bugüne kadar gösterilen çabaların pek çoğu sürdürülebilir olmayan girişim” ler olduğu açıkça belirtilmiştir. Yine “insanlığın kalkınmayı sürdürülebilir kılacak gücü olduğu, kaynakların bugünkü ihtiyaçlara yetmesini sağlarken gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânını ellerinden almadan mümkün olabileceği” vurgulanmıştır. Bunun için de gerek ulusal ve gerekse küresel düzeyde acil olarak atılması gereken adımlar tanımlanmıştır. Çeşitli nedenlerden dolayı etkilenen türlerin ve ekosistemlerin yerinde korunması için korunan alanların genişletilmesi ve kaynak değerlerinin korunması amacıyla ilgi gruplarıyla işbirliğinin güçlendirilmesi, atılacak adımlardan biri olarak belirtilmiştir. Bu konuda dünya çapında atılan en önemli adımlardan birisi doğal hayatın bütünlüğünü korumak, kaynakların adil ve sürdürülebilir kullanımı konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla kurulan Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından korunan alanların genel bir tanımının yapılmış olmasıdır. Korunan alanlar: “özellikle biyolojik çeşitliliğin, doğal ve kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla ayrılan, yasalar veya diğer etkili yöntemlerle yönetilen kara ve/veya denizel alanlar” olarak tanımlanmıştır (Yenilmez Arpa, 2011).

Şekil 2.2: Natura 2000 Doğa Koruma Alanları (Kaynak:<http://www.bitsofscience.org/natura-2000-network-protected-areas-5327>, Erişim tarihi: Nisan 2017)

Günümüzde milli park kavramında temel felsefe olarak kabul gören ilkeler Dünya Doğayı Koruma Birliği'nin 1969 yılındaki "Yeni Delhi Genel Kurul Toplantısı"nda ortaya konmuştur. Bu kongrede milli parkların genel özellikleri aşağıdaki gibi ortaya konmuştur:

"İnsan kullanımı ve uğraşı ile özünde değişiklik olmamış, birçok ekosistemi içeren, doğal manzara güzelliğine sahip, eğitsel, bilimsel ve rekreasyonel özel önemi olan yerler ile jeomorfolojik yöreleri, bitki ve hayvan türlerini içinde barındıran,

üm alan içerisindeki kullanımların önlenmesi ya da kısıtlanmasına ilişkin önlemlerin, ülkenin en yüksek yetkili organınca alınması gerekli olan ve

kültürel, ruhsal, eğitsel ve rekreasyonel amaçları içeren, özel durumlarda ziyaretçilerin girişine izin verilen oldukça büyük alanlardır."

Birçok ülke, doğal ve kültürel kaynakların korunması amaçlı değişik statü ve yöntemler belirlemektedir. Örneğin Avrupa Birliği üye ülkelerden İspanya ve Almanya'daki doğa koruma çalışmaları, ülkemiz ile farklı özelliklere sahiptir (Arda, 2003).

Almanya'da doğal niteliği korunmuş alanların sayısı oldukça azdır. Bu sebeple doğal niteliğini tümüyle kaybetmemiş veya doğal karaktere yakın yapıda olan alanlarda yenileme çalışmaları yapılmaktadır.

Almanya'da altı değişik koruma statüsü bulunmaktadır. Bunlar;

- * Milli Park,
- * Tabiat Parkı,
- * Tabiatı Koruma Alanı,
- * Tabiat Anıtı,
- * Biyosfer Rezerv Alanları,
- * Peyzaj Koruma Bölgeleri'dir.

Alman Koruma Kanunu'ndaki tanımlamalara göre doğa korumanın amacı; "Kültürel, bilimsel, sosyal ve ekonomik değerleri olması nedeniyle önem taşıyan peyzajları, peyzaj parçalarını ve tehlike altındaki yaban yaşamı türlerini (flora ve fauna), habitatları ile birlikte korumaktır. Bu; doğal rezervler, önemli doğal güzellik alanları, peyzaj parçaları, doğa anıtları ve türlerin korunmasına bağlıdır." şeklindedir (Türkyılmaz vd., 2005).

İspanya'da ise 1916'da çıkan "Milli Parklar Kanunu" ile ilk milli park uygulaması 1918'de başlatılmıştır. 1975 yılında ise "Doğal Alanların Korunması" ile ilgili kanunla doğal park, milli park, bilimsel öneme sahip rezerv ve ulusal öneme sahip doğal alanlar kategorileri belirlenmiştir.

İspanya'daki düzenlemede, koruma statüleri belirlenirken; ülke ölçeğinde mevcut bulunan korunacak alanların tespiti uzmanlar tarafından gerekli çalışmalar ile yapılmaktadır. "Milli park" olarak belirlenen alanlar entegre bir koruma yönetim sisteminin gerçekleştirilmesi "Milli Parklar Ağı" kurulmuştur ve bu sistem 13 adet milli parktan oluşmaktadır (Özkara, 2002).

Avrupa'nın bir diğer koruma politikası ise Avrupa Birliği sınırları içinde belirlenmiş bir doğal çevre koruma ağı olan "Natura 2000"dir. Mayıs 1992'de, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin hükümetleri, Avrupa'da tehlikede olduğu düşünülen doğal yaşam alanları ve canlı türlerinin korunması amacı ile hazırlanmış bir yönerge tasarısını kabul edilmiştir. "Habitat Yönergesi" veya "FFH-Yönergesi" olarak anılan bu yönerge, Avrupa Birliği tarafından 1979'da kabul edilen "Yabani Kuşlar Yönergesi"ni tamamlamak için yürürlüğe konmuştur. Bu yönergeler, "Natura 2000" ağının oluşumundaki en önemli iki hukuki karardır. Avrupa Birliği'ne üye her ülke, kendi sınırları içinde bulunan önemli doğal yaşam alanlarının ve bu alanlardaki bitki ve hayvan türlerinin bir listesini oluşturma zorunluluğundadır. Oluşturulan bu listeler, Avrupa Komisyonu'nun ilgili makamlarınca değerlendirilerek koruma altına alınması gerektiği tespit edilir ise "Natura 2000" in koruma ağı içine alınır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Natura_2000, Erişim Tarihi: Nisan 2017).

Natura 2000, nadir bulunan ve tehdit altındaki türler için temel ıslah ve dinlenme siteleri ağı ve kendi başına korunan bazı nadir doğal yaşam alanlarıdır. Hem 28 AB ülkesinde hem karada hem de denizde uzanır. Ağın amacı hem Kuş Direktifi hem de Habitat Direktifi altında listelenen Avrupa'daki değerli ve tehdit altındaki türlerin ve yaşam alanlarının uzun vadeli hayatta kalmasını sağlamaktır (<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000>, Erişim Tarihi: Nisan 2017).

Bir politika sektörü olarak doğa koruma, izole edilmemekte ve birçok diğer sektörden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmektedir (ormancılık, su yönetimi, kırsal kalkınma, enerji, vb.). Bu politika sektörleri, ne tamamen bölünmüş ne de diğer politika sektörlerinde alınan kararlardan etkilenmiş durumdadır. Bu nedenle doğanın korunmasında politik tutarlılığı sağlamak için sektörler arası eşgüdüm ihtiyacını vurgulamak kaçınılmazdır (Sarvašová et al., 2013).

2.1.4.2. Türkiye'de doğa korumaya yönelik planlama

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından itibaren doğal alanların korunması amaçlı çalışmalar başlatılmış ve ilk olarak 1937'de çıkan 3116 sayılı "Orman Kanunu" ve 3167 sayılı "Kara Avcılığı Kanunu" ile doğa ve yaban hayatının korunması amaçlanmıştır. 1963-1972 yılları arasında oluşturulan iki kalkınma planının kararlarında çevre sorunlarına ilişkin özel bölümler bulunmaktadır. III. Beş Yıllık

Kalkınma Planında ise ayrı bir başlık olarak “Çevre” başlığı yer almakta olup, büyük kentlerin hava, su ve kıyı kirlenmesi ve erozyon gibi sorunlarına vurgu yapılmıştır (Arda, 2003).

1985-89 döneminde V. Beş Yıllık Kalkınma Planında yalnızca mevcut kirliliğin ortadan kaldırılması ve oluşacak kirliliğin engellenmesi değil, kaynakların sürdürülebilirliği için çalışmalara yer verilmiştir.

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planının temel stratejisi ise "insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkan verecek şekilde doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek kuşaklara insana yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak"tır (Özbay, 2008).

Sürdürülebilir kalkınma için, toplumsal ve ekonomik politikaların yanı sıra, çevreye yönelik stratejilerin belirlenmesi ve yine çevreye yönelik yatırım kararlarına öncelik verilmesi amacıyla hazırlanan UÇEP'in hazırlık sürecinde belirlenen hedefleri;

“Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,
Çevre bilinç ve duyarlılığının geliştirilmesi,
Çevre yönetiminin iyileştirilmesi,
Sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanması”
şeklindedir.

Ülkemiz’de başta Anayasa’da olmak üzere, doğa koruma amacı ile oluşturulan çok sayıda yasal düzenleme bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

”Anayasa’mızın 56, 63 ve 169. Maddeleri”,
“Milli Parklar Kanunu, 1983”
“Çevre Kanunu, 1983”
”Köy Kanunu, 1924”,
“Belediyeler Kanunu, 1930”,
“Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 1930”,
“Orman Kanunu, 1956”,
“Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu, 1957”,
“Su Ürünleri Kanunu, 1971”,
“Boğaziçi Kanunu, 1983”,
“İmar Kanunu, 1985”,
“Özel Çevre Koruma Bölgesine İlişkin Esaslar, 1988”,
“Özel Çevre Koruma Bölgesinin Tespitine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı, 1988”,

“Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın Kurulması Hakkında 383 sayılı KHK, 1989”,

“Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescilli Yönetmeliği, 1989”,

“Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Kurulları Yönetmeliği, 1989”,

“Kıyı Kanunu, 1990”,

“Tarım Alanlarının Tarım Dışı Gaye ile Kullanılmasına Dair Yönetmelik, 1989-1990-1994”,

“Bazı Alanların Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit ve İlanı İle Bu Alanlarda Uygulanacak Esaslara İlişkin Karar, 1990”,

“Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 1990-1992-1994”,

“Sulak Alanlar Tebliği, 1992”,

“Milli Ağaçlandırma, Erozyon Kontrolü Seferberliği Kanunu, 1994”,

“Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi Gereğince Tespit Edilen Burdur Gölü Hakkında Sulak Alanlar Tebliği, 1995”,

“Mera Kanunu, 1998”,

“Mera Yönetmeliği, 1998”,

“Sulak Alanlar (Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı) Olarak Tespit Edilen Göl, Sazlık ve Bataklıklar Tebliği, 1998”,

“Anız Yangınları ile ilgili Çevre Bakanlığının Genelgesi, 2000”,

“Anız Yangınları ile ilgili Çevre Bakanlığı Genelgesi, 2001”,

“Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, 2001”,

“Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 2001”,

“Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, 2002”.

2863 sayılı kanununun 10. maddesinde geçen koruma konusuna ilişkin sorumlu kamu kuruluşları belirlenmiştir. Buna göre;

“Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapma”

görevi Kültür Bakanlığına, Kültür Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri hakkındaki 24.01.1989 tarih ve 354 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ile ilgili görev, yetki ve sorumluluk Mülga Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğüne verilmiştir.

Ülkemizde bulunan ve 2863 sayılı Mülga Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin yürütülmesi görevi ise “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” ile “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları” tarafından sağlanmaktadır. Mülga Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca ilan edilen doğal sitler, Türkiye’deki mevcut doğa koruma statülerinden birisidir. Bugüne kadar Türkiye genelinde 831 adet “Doğal Sit Alanı” ilan edilmiş ve 2863 sayılı yasa kapsamına alınmıştır (Arda, 2003).

2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun” 17. Maddesine göre, “Sit Alanı” olarak belirlenen alanlar için koruma amaçlı imar planlarının yapılması gerektiği ve koruma amaçlı imar planı yapımına kadar kurul tarafından yapı şartlarının 1 ay içerisinde kararlaştırılması hükme bağlanmıştır ve ilgili valilik ve belediyelerce koruma amaçlı imar planını en geç bir yıl içinde koruma kuruluna sunulması zorundadır. “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu”nun 19.06.2007 tarih ve 728 no’lu kararı ile belirlenen, doğal sitlerle ilgili tanımlar ve koruma-kullanma koşulları aşağıdaki gibidir:

“Doğal (Tabii) Sit: Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır. Bu alanlarda yapılacak tespit çalışmalarında, alanın özelliğine göre ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerinin alınması esastır.

1- I. Derece Doğal (Tabii) Sit: Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlardır. Bu alanlarda, bitki örtüsü, topografya, silüet etkisini bozabilecek, tahribata yönelik hiçbir eylemde bulunulamayacağına, ancak;

a) Kesin yapı yasağı olmakla birlikte, resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetleri (kanalizasyon, açık otopark, telesiyej, teleferik, içme suyu, enerji nakil hattı, telefon hattı, doğalgaz hattı, GSM baz istasyonu ve benzeri) uygulamalarının koruma bölge kurulunun uygun göreceği şekliyle yapılabileceğine; (Değişik; 12/3/2008 Tarih 740 Sayılı İlke Kararı)Bu alanlarda, doğal kaynak suyu kullanımına yönelik uygulamaların, ekolojik dengeye etkisine ilişkin Çevre ve Orman Bakanlığı ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’nün görüşleri ile Üniversitelerin ilgili bölümlerince hazırlanan rapor doğrultusunda; jeotermal kaynak suyunun kullanımına yönelik uygulamalarda bunlara ek olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü) ve Bakanlığımız Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü’nün görüşleri ile, koruma bölge kurulunun uygun göreceği şekliyle yapılabileceğine,

b) 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı veya 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı doğrultusunda hazırlanacak projesine göre ilgili koruma kurulundan izin almak koşulu ile halka açık rekreasyon amaçlı gününbirlik tesisler (lokanta, büfe, kafeterya, soyunma kabinleri, wc, gezi yolu, açık otopark ve benzeri) ile alanın ve çevrenin özelliklerinden kaynaklanan faaliyetlerin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yönelik yapıların (iskele, balıkçı barınağı, bekçi kulübesi ve benzeri) yapılabileceğine,

c) Alanın doğal bitki dokusunu değiştirmeden Orman Genel M¼d¼rl¼ę¼n¼n ilgili biriminden alınacak uygun g¼r¼ř doğrultusunda koruma kurulunca ağaçlandırmaya izin verilebileceğine,

ç) Kar ve r¼zgar devrikleri, doğal afetlerden etkilenmiş, hastalanmış veya kıymet ağacı olmayan ağaçlar ile ormanların bakımı ve doğal dengenin korunmasını sağlamak amacıyla Orman Genel M¼d¼rl¼ę¼n¼n ilgili biriminden alınacak teknik rapor doğrultusunda ağaç kesimine koruma kurulunca izin verilebileceğine,

d) Orman alanlarında yangın için gerekli koruma ¼nlemlerinin ilgili kuruluşlarca alınmasına,

e) Taş, toprak, kum alınmamasına, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocakların açılmamasına, toprak, curuf, ¼p, sanayi atığı ve benzeri malzemenin d¼k¼lmemesine, ancak sit kararı ilanından ¼nce ruhsat almış olan işletmelerde sahanın rehabilite edilerek yasal s¼resi içinde işlerinin tasfiyesine,

f) Doğal dengenin devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının g¼r¼řleri doğrultusunda alanın ¼zellięinden kaynaklanan faaliyetlerin koruma kurulu izni doğrultusunda s¼rd¼r¼lebileceęine,

g) Bu alanların korunmasını sağlamak amacıyla y¼nelik, her t¼rl¼ bilgi verici uyarı levhalarının konulmasına, bu alanlardaki koruma ¼nlemlerinin ilgili kuruluş ve yerel y¼netimlerce alınmasına,

ę) Mevcut tescilli ve tescilsiz yapıların bakım ve onarımlarının y¼r¼rl¼kteki ilke kararları doğrultusunda yapılabilmeceğine,

2 – II. Derece Doğal (Tabii) Sit: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında kamu yararı g¼z ¼n¼ne alınarak kullanıma aılabilecek alanlardır. Bu alanlarda, turizm yatırım ve turizm işletme belgeli turistik tesisler ile hizmete y¼nelik yapılar dışında herhangi bir yapılaşmaya gidilemeyeceğine,

a) Kullanıma açılacak b¼lgelerde geçici d¼nem yapılanma koşullarının ilgili kurumların g¼r¼řleri alınarak Koruma Kurullarınca belirlenmesine, bu belirlemede varsa evre d¼zeni planı veya nazım plan kararları ile arazinin topografya, peyzaj, sil¼et vb. karakteristiklerinin g¼z ¼n¼nde tutulmasına, ancak hazırlanacak Koruma Amaçlı İmar Planı kriterlerini etkileyebilecek nitelik ve yoğunluktaki uygulamalara Koruma Amaçlı İmar Planı yaptırılmadan izin verilemeyeceğine,

b) Taş, toprak, kum alınmamasına, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocakların açılmamasına, toprak, curuf, ¼p, sanayi artığı ve benzeri malzemenin d¼k¼lmemesine, ancak sit kararı ilanından ¼nce ruhsat almış olan işletmelerde sahanın rehabilite edilerek yasal s¼resi içinde işlerinin tasfiyesine,

c) Doğal dengenin devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının g¼r¼řleri doğrultusunda alanın ¼zellięinden kaynaklanan faaliyetlerin Koruma Kurulu izni doğrultusunda s¼rd¼r¼lebileceęine,

ç) Mevcut tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilmesinin yanısıra, koruma kurulundan izin almak koşuluyla yeni tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinin yapılabileceğine,

3 – III. Derece Doğal (Tabii) Sit: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak konut kullanımına da açılacak alanlardır.

a) Bu alanlarda, kullanıma açılacak bölgelerde geçici dönem yapılanma koşullarının ilgili kurumların görüşleri alınarak koruma kurullarınca belirlenmesine, bu belirlemede varsa 1 /25.000 ölçekli çevre düzeni planı veya 1/5.000 ölçekli nazım planı kararları ile arazinin topografya, peyzaj, silüet vb. karakteristiklerinin göz önünde tutulmasına, ancak hazırlanacak Koruma Amaçlı İmar Planı kriterlerini etkileyebilecek nitelik ve yoğunluktaki uygulamalara Koruma Amaçlı İmar Planı yaptırılmadan izin verilemeyeceğine,

b) Mevcut tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilmesinin yanı sıra koruma kurulundan izin almak koşuluyla yeni tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinin yapılabileceğine,

c) Doğal peyzaj ve silüet dikkate alınarak koruma kurulunca belirlenecek koşullar doğrultusunda kum, çakıl, taş, maden ve benzeri malzeme alınabileceğine, bu amaçla ocak açılabilmesine, toprak, curuf, çöp, sanayi artığı ve benzeri dökülmemesine,

karar verildi.”

Doğal sit kavramı, parsel boyutundan beldeye ve giderek bölge boyutuna kadar uzanım gösteren fiziksel mekanların ya da peyzajların biçim ve yönlendirilmesinde etkin rol oynayan bir koruma uygulamasıdır. Böylesine ayrımlı içerikteki yerlerde uygulama alanı olarak doğal sitler; fiziksel mekandaki varlığıyla, gerek doğal sistem ilişkilerinde, gerekse de arazi kullanımları üzerinde belirleyicilik taşımaktadır. Doğal sitlerin belirlenmesi, çevrenin ortaklaşa özelliklerinin ortaya konulması ve bunların birleştirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Ancak, tüm işlemlerin evrensel ölçüler içerisinde, çalışma alanı ile ilgili ulusal yol haritaları çizilerek ve bilimsel veriler temel alınarak yapılması gerekmektedir. Bu da doğal sitlerin ekonomik, sosyal ve ekolojik özellikleri temel alınarak akılcı ve sağlıklı olarak belirlenmesi ve yönetilmesi ile mümkün olacaktır (Türkyılmaz vd., 2005).

Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik’e göre ise;

“Korunan alan: Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, doğal sit alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan, biyolojik çeşitliliğin, doğal ve bununla ilişkili kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili mevzuata göre tespit edilen ve yönetilen kara ya da deniz alanını,

Korunan alanlarda yapılacak plan: Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanlarda, yapılan bilimsel çalışmalar uyarınca tespit edilen ve hassasiyetle korunması gerektiği belirlenen koruma alanları ile doğal ve çevresel değerlerin etkileşim-geçiş sahası da göz önünde bulundurularak sürdürülebilirliğini, mutlak korunmasını ve gelecek nesillere intikalini sağlamak amacıyla alanın büyüklüğünün gerektirdiği ölçeklerde halihazır haritalar ve mülkiyet verilerine dayalı olarak, hazırlanacak, hazırlanacak hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan her tür ve ölçekte planları,”

ifade etmektedir

6 Aralık 2016 tarihinde “Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik” te yapılan değişiklik sonucu bugüne kadar yürürlükte olan 1. Derece doğal sit alanı “Nitelikli Doğal Koruma Alanı” ve “Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü kullanım alanı” olarak, 2. ve 3. Derece doğal sit alanları ise “Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü kullanım alanı” olarak değiştirilmiştir.

Doğal sit alanlarının güncel durumu, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik doğrultusunda, ardışık 4 mevsim yapılan Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırma Projeleri sonucunda ortaya çıkan raporlarla belirlenmekte ve kesin korunacak hassas alanlar, nitelikli doğal koruma alanları ve sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları olarak yeniden tescil edilmektedir. Bu çerçevede Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik’te belirtilmeyen hususlara açıklık getirilmesi amacıyla ilke kararı almak zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 25 Ocak 2017 tarihli ve 29959 sayılı Resmi Gazete’de “Doğal Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları İlke Kararı” yayımlanmıştır. Bu kararda,

“A-Kesin Korunacak Hassas Alanlar: Kaynak değerlerinin korunması için; alan kullanımı ve alana tüm etkilerin sınırlandırıldığı, gerektiğinde insanların bölgeye girişlerinin engellendiği, bilimsel araştırmalar, eğitim ya da çevresel izleme amacıyla özel önlemler alınarak korunacak kara, su, deniz alanları olup, Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilerek yapı yasağı getirilen mutlak korunması gereken alanlardır.

1. Flora, fauna ve bunlara ait habitatlar ile topografya ve silüet etkisini bozabilecek hiçbir eylemde bulunulmayacağına,

2. Ancak bu alanlarda Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu izniyle;

a. Kesin yapı yasağı olmakla birlikte, resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetlerinden kanalizasyon, içme suyu, doğalgaz hattı, enerji nakil hattı ve orman yangın yolu yapılabileceğine,

b. Devletin güvenlik ve emniyeti için zaruret arz eden yapıların yapılabileceğine,

c. Mevcut altyapı ve üst yapı tesisleri ile ruhsatlı veya ruhsatlı sayılan yapıların bakım ve onarımlarının yapılabileceğine,

ç. Herhangi bir yapı yapılmamak kaydıyla arıcılık faaliyetlerinin yapılabileceğine,

B- Nitelikli Doğal Koruma Alanları: Doğal yapısı değişmemiş veya az değişmiş, modern yaşam ve önemli ölçüde insan faaliyetleri tarafından etkilenmemiş, doğal süreçlerin hakim olduğu, koruma amaçlarına uygun olarak yörede yaşayanların alanın mevcut kaynaklarını kullanmasını sağlayarak doğal hayata dayalı geleneksel yaşam şekillerinin korunduğu kara, su, deniz alanlarıdır.

1. Yangın için gerekli koruma önlemlerinin ilgili kuruluşlarca alınmasına,

2. Taş, toprak, kum alınmamasına; kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden gibi ocakların açılmamasına; toprak, cüruf, çöp, hafriyat, sanayi atığı ve benzeri malzemenin dökülmemesine; ancak sit kararı ilanından önce ruhsat almış olan işletmelerde sahanın sorumlular tarafından rehabilite edilerek yasal süresi içinde işlerin tasfiyesine,

3. Bu alanların korunmasını sağlamak amacıyla yönelik, her türlü bilgi verici uyarı levhalarının konulmasına, bu alanlardaki koruma önlemlerinin ilgili kuruluş ve yerel yönetimlerce alınmasına,

4. Ancak bu alanlarda Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu izniyle;

a. Kesin Korunacak Hassas Alanlardaki faaliyetlerin yapılabileceğine,

b. Balıkçı barınağı, bekçi kulübesi ve ahşap iskele yapılabileceğine,

c. Zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetleri olan telefon hattı, GSM baz istasyonu, teleferik, telesiyej gibi uygulamalarının yapılabileceğine,

ç. Doğal kaynak suyunun isalesine ve jeotermal kaynak suyunun sondaj ve isalesine yönelik uygulamaların ilgili Bakanlıkların görüşleri doğrultusunda yapılabileceğine,

d. Kar ve rüzgâr devrikleri, doğal afetlerden etkilenmiş, hastalanmış veya kıymet ağacı olmayan ağaçların bakımının yapılabileceğine veya kaldırılabilmesine,

e. Ormanların bakımı ve doğal dengenin korunmasını sağlamak amacıyla ilgili kurumdan alınacak teknik rapor doğrultusunda ağaç kesimine ve yöresel türlerin dikimine izin verilebileceğine,

f. Doğal dengenin devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri doğrultusunda alanın özelliğinden kaynaklanan faaliyetlerin sürdürülebilmesine,

C- Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları: Kesin korunacak hassas alanlar veya nitelikli doğal koruma alanlarını etkileyen, bu koruma bölgeleri ile bütünlük gösteren, korumaya katkı sağlayacak, doğal ve kültürel bakımdan uyumlu düşük yoğunlukta faaliyetler, turizm ve yerleşimlere izin veren alanlardır.

1. Toprak, cüruf, çöp, hafriyat, sanayi artığı gibi maddelerin dökülmeyeceğine,

2. Ancak bu alanlarda Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu izniyle;

a. Kesin Korunacak Hassas Alanlar ile Nitelikli Doğal Koruma Alanlarındaki faaliyetlerin yapılabileceğine,

b. Örtü altı tarım, kültür balıkçılığı ve entegre tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapılabileceğine,

c. Katı atık düzenli depolama tesisi, atık su arıtma tesisi, yat çekek yeri, akaryakıt istasyonu gibi uygulamaların yapılabileceğine,

ç. Üst ölçekli planlara uygun olmak şartıyla sanayi tesislerinin yapılabileceğine,

d. Doğal peyzaj ve silüet dikkate alınarak kum, çakıl, taş, maden ve benzeri malzeme alınabileceğine, bu amaçla ocak açılabilmesine,

D- Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik ve İlke Kararlarına aykırı olmamak ve Çevre Düzeni Planında belirtilen şartları aşmamak kaydıyla;

Çevre Düzeni Planlarında yerleşme ve gelişme alanları dışında kalan alanlarda, alt ölçekli imar planı yapılmaksızın yapılabileceği belirtilen kullanımlara, alanın özelliği göz önüne alınarak, koruma amaçlı imar planına ve geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenmesine gerek olmaksızın Çevre Düzeni Planı hükümleri doğrultusunda Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonunca izin verilebileceğine oy birliği ile karar verildi.”

şeklinde yeni tanımlar açıklanmıştır.

Yeni statüler ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yalnızca alan bazında çalışmalar yapılmaya başlanmış ve henüz yeni çevre düzeni planları hazırlanmamış olduğundan yürürlükteki planların bu yönetmeliğe aykırı bir durumu olmadığı sürece geçerliliği devam etmektedir.

Ülkemizde doğa koruma alanı konusundaki diğer bir kanun 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur. Bu kanunun amacı;

“Bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir.”

şeklinde belirtilmektedir.

Türkiye'deki milli park çalışmaları ilk kez 1956 yılında yürürlüğe giren “6831 sayılı Orman Kanununun” 25. maddesine göre ilan edilen “Yozgat Çamlığı Milli Parkı” ile başlamıştır (Arda, 2003).

“2873 sayılı Milli Parklar Kanunu”nun 1. maddesine göre;

“Bu Kanunun amacı, yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir.”

ifadesi bulunmaktadır.

Bu kanunun 2. maddesine göre ise;

“a) Milli park; bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını.

b) Tabiat parkları; bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını,

c) Tabiat anıtı; tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarını,

d) Tabiatı koruma alanı; bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını ifade eder.”

tanımları yer alır.

Çizelge 2.3: 2015 yılı verilerine göre Türkiye’de 2873 sayılı milli parklar kanunu kapsamında ilan edilen korunan alanlar (Kaynak: www.milliparklar.gov.tr, Erişim Tarihi: Ağustos 2016)

STATÜ	ADET	ALAN (ha)
Milli Park	40	828.614
Tabiat Parkı	203	96.957
Tabiatı Koruma Alanı	31	64.210
Tabiat Anıtı	112	6.684
TOPLAM	386	996.465

Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik’e göre;

“Mutlak koruma alanı: Koruma altına alınan alanlarda sıkı koruma gerektiren tabiat ve biyolojik çeşitlilik değerlerini barındıran; denetim, yönetim veya bilimsel maksatlı araştırmalar ve izlemeler dışında insan faaliyetlerine izin verilmeyen bölgeleri,

Özel Çevre Koruma Bölgesi: Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı toprak ve su alanlarını, biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi ve bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin tek elden hazırlanması amacıyla, Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilen bölgeleri,

Sulak alan: Doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gelgit hareketlerinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık, sazlık ve turbiyeler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan sulak alan kalan yerleri,

Tabiat varlığı: Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerleri,

Taşınır tabiat varlıkları: Jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli taşınır tabii değerleri.”

şeklinde tanımlanmaktadır.

Türkiye’de korunan alanların büyük bir kısmı, orman alanları ve sulak alanlar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu nedenle oluşturulan koruma alanları Türkiye’nin biyolojik çeşitliliğini, özellikle de bozkır, akarsu, maki ve yüksek dağ ekosistemlerini yeteri kadar yansıtmamaktadır. Ülkemizde halen koruma altına alınması gereken pek çok alan vardır (Dünya, 2012).

2.2. Önceki Çalışmalar

2.2.1. Tezler

ALTINTAŞ Yusuf (2007), “İmar Planlarında Yetki Kuralları ve Danıştay Kararları Örneğinde; Planlamada Karşılaşılan Yetki Sorunları İle Çözüm Yolları” başlıklı yüksek lisans tezinde kapsamlı bir biçimde planlama ve plan türleri tanımlarını yaparken bir taraftan yetki çatışmalarına neden olan normatif düzenlemeler irdelenmiş, yasa ve yönetmeliklerdeki hangi eksikliklerin ve çelişkilerin yetki çatışmasına neden olduğu ortaya konulmuş diğer taraftan da planlama yetkisinin kullanımında çıkan yetki uyumsuzluklarında yargı mercileri tarafından ortaya konulan hukuki kriter tespitlerinde bulunmuştur.

ARDA S. Serhat (2003), “Türkiye’de Doğa Koruma Alanı Uygulamaları ve Avrupa Birliği Mevzuatı İle Karşılaştırılması” isimli yüksek lisans tez çalışmasında doğa koruma alanını “bitki ve hayvan türleri ile bunların habitatlarının ve kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla ayrılmış, sınırları belirli doğa parçaları” olarak tanımlamış, doğa koruma kavramının hem ülkemizde hem de Avrupa’da tarihsel gelişimini detaylı bir şekilde incelemiştir.

ASLAN Ömür (2010), “Türkiye’de Mekânsal Planlama Kademelenmesinde Ölçek Sorunu: Sivas Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, ülkemizde mekânsal planlamaya yönelik olarak hazırlanmakta olan her ölçekteki plan türleri ile bu planların plan kademelenmesindeki yerleri ortaya koyarak, planlar arasındaki ilişkilerin tanımlanması ve ölçek sorununu örneklem alan ile irdelenmekte ve çözüm önerisi sunmaktadır.

COŞKUN HEPCAN Çiğdem (2008), “Doğa Korumada Sürdürülebilir Bir Yaklaşım; Ekolojik Ağların Belirlenmesi ve Planlanması: Çeşme-Urla Yarımadası Örneği” doktora tez çalışmasında turizmin yörede gelişmesiyle birlikte ivme kazanan arazi kullanım değişimlerinin yarattığı baskı altında kalan ve doğal değerlerinde bozulmalarını ele almaktadır. Bunu da çekirdek alanların belirlenmesine ve ekolojik koridorların tanımlanmasına yönelik olarak iki farklı CBS temelli model oluşturarak gerçekleştirmiştir.

ÇELEBİ Çağla (2012), “Koruma Amaçlı İmar Planları İle Kentsel Tasarımın Entegrasyonu ve Bu Hususta Gerekli Yasal Düzenlemeler” isimli uzmanlık tezinde dünya ve ülkemizdeki koruma olgusunu, planlama süreçlerine de kapsamlı değinerek, ortaya koymuştur. Koruma Amaçlı İmar Planlarının koruma kavramı bütünlüğündeki eksikliklerini irdelleyen bu çalışmada; Türkiye için bir sistem önerisi oluşturularak, koruma amaçlı imar planları ile yapı ölçeğindeki korumada kentsel tasarımın rolünü ortaya koymak amaçlanmaktadır.

GÜLDEREN Kübra (2007), “Çeşme (İzmir) Kent Coğrafyası” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Çeşme'nin sahip olduğu önemli coğrafi konumu çalışma sebeplerinden en önemlisi olarak göstererek; batıya açılan doğu ticaret yolunun ilk kapısı olan Sakız Adası'na en yakın noktada yer alması, doğal limana sahip olması, doğudan gelip Anadolu içlerinden geçen kervan yolunun son durağı olması İzmir'e yakınlığı ve ulaşılabilirliğinin kolay olmasını gerekçeleri olarak ortaya koymuştur. İkinci önemli sebep olarak Çeşme'nin doğal ve tarihi çekicilikleri gelmektedir. Tarihin ilk çağlarından beri pek çok uygarlığa ev sahipliği yapan Çeşme'nin diğer yandan ikliminin uygunluğu, eşsiz kıyılara sahip olması ve termal kaynakların varlığı da doğal çekicilikleri arasında olduğunu vurgulamaktadır. Çalışmanın özünü Çeşme'nin kentsel gelişim süreci ve etkili coğrafi faktörler ile turizm ilişkisi oluşturmaktadır. Bu nedenle Çeşme'nin kentsel gelişim sürecinde rol oynayan faktörler “coğrafi konumu, doğal çevre özellikleri, nüfus ve yerleşme özellikleri, ekonomik özellikleri ve diğer faktörler” şeklinde başlıklar halinde ele alınmış ve söz konusu etkenlerin kentin kuruluşu, gelişimi, kentin mekansal ve toplumsal boyutlarıyla incelenmiştir.

2.2.2. Rapor, makale ve bildiriler

2011 yılında hazırlanan “İzmir ili Çeşme Belediyesi Sınırları İçinde Kalan Doğal Sit Alanlarının İrdelenmesine İlişkin Bilimsel Rapor”da İzmir ili Çeşme ilçesi Belediye sınırları içerisindeki doğal sit sınırlarının ve derecelerinin belirlenmesine ilişkin İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulu'nun 18.02.2006 tarih ve 1182 sayılı kararında belirtilen alanların mevzuat, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun ilke kararları, şehircilik ve planlama esasları ve kamu yararı bakımından, farklı bilim dallarında uzman öğretim üyeleri tarafından çevresi ile bir bütün olarak bilimsel yönden irdelenmesi ve doğal sit niteliği taşıyıp taşımadıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Raporun hazırlanmasındaki temel hedef, söz konusu alana ilişkin olarak tamamıyla bilimsel verilere dayalı sonuçlara ulaşmaktır.

ERSOY Melih, “İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu” bildirisinde bölgesel kalkınmada önemli bir rehber ve araç olan üst ölçek planların tanımları, kapsam ve içerikleri ile yapım ve uygulanmalarında son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle ortaya çıkan karmaşık yapı üzerinde durulacak ve bu konuda geliştirilmiş bir öneriyi tartışmaktadır. Mevzuata göre planların kademelenmesi ve yetki bakımından incelenmesi üzerine planlama sistemimizin yeniden ele alınması ve mevcut karmaşık, katılımsız ve denetimsiz yapının değiştirilmesi gereği olduğunu belirtmektedir.

GÜLGÜN Bahriye v.d. tarafından 2008 yılında hazırlanan “Arazi Kullanım Değişimlerinin İzmir-Çeşme Yarımadası'nın Top Burun - Uç Burun Kısmı Alibostan Koyu Mevkii'nde Doğa Koruma Kararları Üzerindeki Etkilerinin

İrdelenmesi” adlı proje raporunda 1/25.000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı kullanılarak alanın doğal ve kültürel özellikleri ve arazi kullanım değişimleri ve koruma kararları karşılaştırılması yapılmıştır.

JONGMAN Rob H.G. (1995), Landscape and Urban Planning dergisinde yayınlanan “Nature conservation planning in Europe: Developing ecological networks” (Avrupa’da doğa koruma planlaması: Ekolojik ağlar geliştirme) adlı çalışmada Avrupa’da ekolojik ağlar bakımından doğa koruma çalışmaları incelenmiş ve ekolojik ağ oluşturm üzerine önerilerde bulunulmuştur.

SARVAŠOVÁ Zuzana,et al (2013), Journal of Environmental Management dergisinde yayınlanmış “Mechanism of cross-sectoral coordination between nature protection and forestry in the Natura 2000 formulation process in Slovakia” (Slovakya’daki Natura 2000 formülasyon sürecinde doğa koruma ve ormancılık arasındaki sektörler arası koordinasyon mekanizması) adlı çalışmada Natura 2000’nin doğa koruma politikalarından ve bu politikaların Slovakya’da diğer sektörlerle nasıl uyum içinde olması gerektiği vurgulanmıştır.

TEKEL Ayşe (2001), “İmar Mevzuatının Tanımladığı Plan Kademeleri, Yetkili Kurumlar, Yetki Uyuşmazlıkları ve Nedenleri Üzerine” adlı çalışmada kent planlama anlayışının tarihsel gelişimini ve plan türlerini açıklayarak Türk imar mevzuatının tanımladığı fiziki plan kademelerinin, hiyerarşisinin ve bu planları hazırlamaktan sorumlu olan kurumların ülkemizde artan kentleşme hareketi ile paralel olarak arttığını ortaya koymaktadır.

TÜRKYILMAZ Bahar v.d. (2005) tarafından hazırlanmış “Doğal Sitlerin Belirlenmesi ve Sınıflandırılmasında Coğrafi Bilgi Sisteminin Kullanılabilirliği ve Bir Örnekleme Alanında (Kaynaklar Beldesi-İzmir) Veri Tabanı Oluşturma Üzerinde Araştırmalar” adlı TÜBİTAK araştırmasında korunan alan kavramının dünya ve ülkemizdeki tarihsel evrimini ve korunacak alanların belirlenmesinde etkili olan kriterleri ortaya konmaktadır. Tamamen yapılaşma koşullarına bağlı olarak oluşturulmuş “Doğal Sit İlke Kararları” yeniden ele alınarak, tüm alanlar için genel yapılanma koşulları vermek yerine belki de öncelikle tanımlarda bazı değişimler ön koşul olmak şartıyla, her alanın ekolojik plan kararlarına uygun plan notlarına göre koruma ve kullanma koşullarını oluşturmak çok daha gerçekçi olacağı vurgulanmıştır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde çalışma alanı olarak seçilen İzmir ili Çeşme ilçesi doğal ve fiziksel özellikleri incelenmiş; elde edilen tüm plan ve raporları ele alınıp bölgenin çalışmaya konu olmasının nedenleri ve çalışma yöntemlerinden bahsedilmiştir.

3.1. Gereç

Araştırmanın ana materyali İzmir ili Çeşme ilçesi olup, bu alanın seçiminde yarımadanın doğal ve doğala yakın peyzaj karakteristiklerini önemli ölçüde koruması, yaban hayatı açısından önem taşıması, zengin tarihsel ve kültürel birikimi barındırması ve tüm bu özellikleriyle hassas bir yapıya sahip olmasının yanı sıra yoğun kullanım ve baskı altında bulunması gibi faktörler de etkili olmuştur.

Diğer araştırma materyalleri ise; Çevre ve Şehircilik Bakanlığının web sitesinde yayımlanan İzmir-Manisa Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı ve Raporu, 1/25.000 ölçekli Çeşme (İzmir) Çevre Düzeni Revizyon Planı, 1/5000 ölçekli İzmir-Çeşme Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı ve Raporu ve Google Earth programı vasıtasıyla elde edilen uydu görüntüleri çalışmanın altlığı oluştururken, Çeşme İlçesi'ne dair resmi kurum web sitelerinden elde edilen coğrafi konum, karayolları, jeolojik durum ve iklim bilgilerinin edinildiği harita, grafik ve tablolar, TÜİK web sayfasından alınan Çeşme İlçesi'nin yıllara göre nüfus dağılım verileri, Çeşme ilçesi ve doğa koruma konularına ilişkin elde edilen tüm tez, rapor, makale ve bildirimlerdir. Tüm bu verilerin analize dökülüp sayısal ortamda işlenebilmesi için NetCAD, AutoCAD, Google Earth, Adobe Photoshop, MS Office Word ve Excel programlarından yararlanılmıştır.

Ana materyal olan araştırma alanı ile ilgili doğal ve kültürel yapı özellikleri aşağıdaki gibidir;

3.1.1. Çeşme ilçesinin doğal ve fiziksel yapı özellikleri

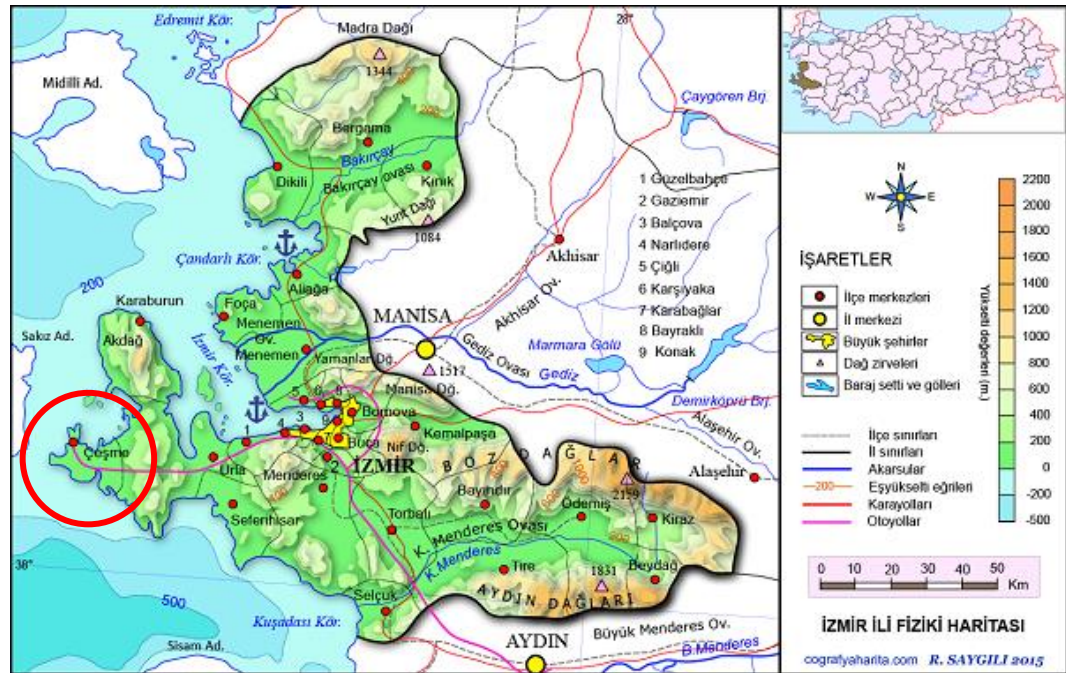
Kent, doğal ve beşeri iki farklı çevreden meydana gelmiş bir mekan birimi olarak tanımlanmaktadır. Bu mekanın temel unsurlarından biri olan doğal çevre, jeolojik ve jeomorfolojik yapı, su kaynakları, toprak, iklim özellikleri ve bitki örtüsünden oluşmaktadır. Herhangi bir yerleşmenin ortaya çıkması ve gelişmesi doğal çevrenin yerleşim birimine sağladığı olanak ve kaynaklara bağlıdır. Ancak günümüzde kent araştırmalarında kentin daha çok demografik ve sosyo-ekonomik yapısı incelenmekte, kent, temel bir unsur olan doğal çevreden soyutlanarak ele alınmaktadır. Oysa bir bütün olan doğal çevre özellikleri dikkate alınmadan kentleşme olgusunun değerlendirilmesi mümkün değildir (Gülderen, 2007).

3.1.1.1. Coğrafi konum

Araştırma alanını oluşturan Çeşme, Ege Bölgesi sınırları içinde, Türkiye'nin en büyük 3. kenti, bölgenin ise en önemli merkezi olan İzmir'in metropoliten alan sınırı içinde yer almaktadır. Türkiye'nin en batı ucunda kendi adını taşıyan Çeşme Yarımadası üzerinde bulunan Çeşme, kuzeyde Karaburun, batıda Ege Denizi ve Sakız Adası, doğuda Urla ve güneydoğuda Seferihisar ile çevrilidir. Çeşme kent merkezi ise Çeşme Limanını tamamen çevrelemekle birlikte güneyde Ovacık köyü, güneydoğuda Alaçatı mahallesi, kuzeydoğuda ise Ildır köyü ile sınırlanmıştır (Gülderen, 2007).

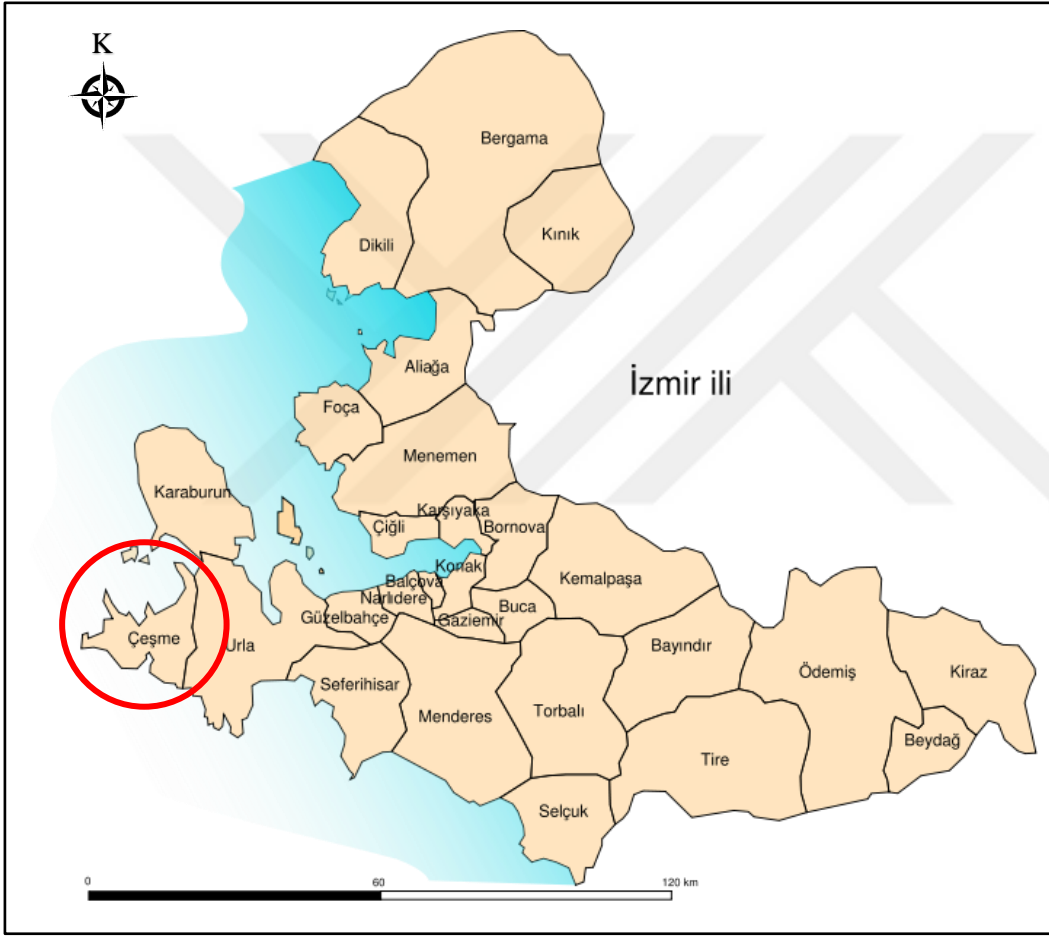
Şekil 3.1: İzmir ilinin ülkede konumu (Kaynak: www.coğrafyaharita.com, Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Şekil 3.2: İzmir ili Fiziki Haritası (Kaynak: www.coğrafyaharita.com, 2015)

İzmir kent merkezine 90 km'lik bir karayolu ile bağlanan Çeşme'nin, Yunanistan'a bağlı Sakız Adası'na uzaklığı ise 8 mil'dir. Deniz seviyesinden yüksekliği 5 metre olan ilçenin yüzölçümü 270 km²'dir.

Özel konumu itibariyle Çeşme; kıyıları, iklimi, tarihi ve kültürel zenginlikleri yanı sıra termal kaynakları ile de turizm için önemli bir potansiyele sahiptir. İşte tüm bu coğrafi konuma bağlı olarak ortaya çıkan ve belki de coğrafi avantajlar olarak adlandırabileceğimiz faktörler, kentin ortaya çıkmasına, varlığını uzun süre devam ettirmesine ve bugün de mekansal, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda büyümesi ve gelişmesine yardımcı olan en temel nedenler arasındadır.

Şekil 3.3: Çeşme coğrafi konum haritası (Kaynak: <http://www.izmirdebiz.com>, Erişim Tarihi: Aralık, 2016)

3.1.1.2. Ulaşım

Çeşme ilçe merkezi, il merkezi olan Konak'a karayolundan yaklaşık 90 km. uzaklıktadır. İzmir'e ulaşım eski karayolu ve otoyol üzerinden sağlanmaktadır (Şekil 3.2). Geçmişte birbirinden kopuk yerleşmelerin genelde kıyı ve kıyıya yakın konumlanmaları nedeniyle, bu yerleşmeleri bağlayan yollar zaman içinde Yarımada kıyılarını dolaşan ve bu alanlarda oluşan yapılaşmalara servis veren tali bir yola

dönüşmüştür (Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013). Çeşme ilçe sınırları içinde yer alan yerleşim birimlerinin Çeşme ilçe merkezi ve İzmir il merkezine uzaklıkları Çizelge 3.1’de verilmiştir.

Şekil 3.4: Çeşme ulaşım haritası (Kaynak: <http://www.kgm.gov.tr>, Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Çizelge 3.1: Çeşme'nin diğer ilçe merkezlerine uzaklıkları (Kaynak: Google Earth)

YERLEŞİM ADI	UZAKLIK (km)	
	Çeşme'ye	Konak'a
Çeşme	-	90
Urla	54	41
Karaburun	95	106
Güzelbahçe	71	36
Balçova	80	12
Bornova	113	12

Çeşme ilçe sınırları içindeki bir başka önemli ulaşım bağlantısı denizyolundan sağlanmaktadır. 1991 yılında tamamlanarak hizmete giren Çeşme Limanı'nda başta feribot tipi gemiler olmak üzere turizm amaçlı gemilere hizmet verilmektedir. İşkele uzunluğu 150 metre, rıhtım uzunluğu 480 metre olan Çeşme Limanı'ndan Yunanistan'ın Sakız Adası ile bağlantılı feribot seferleri turizm sezonu

boyunca tarifeli olarak yapılmaktadır. Yunanistan'dan Çeşme'ye deniz yoluyla giriş yapan turistler Sakız Adası (Chios) Çeşme arası çalışan Türk ve Yunan feribotlarıyla taşınır. Ada ile Çeşme arası bir saattir. Ayrıca Türkiye'den çıkış yapacak turistler Çeşme'den İtalya'nın Bari Brindisi Limanlarına yolcu taşımacılığı, kış aylarında ise Trieste Limanına RO-RO seferleri mevcuttur (Çeşme-Altınkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013).

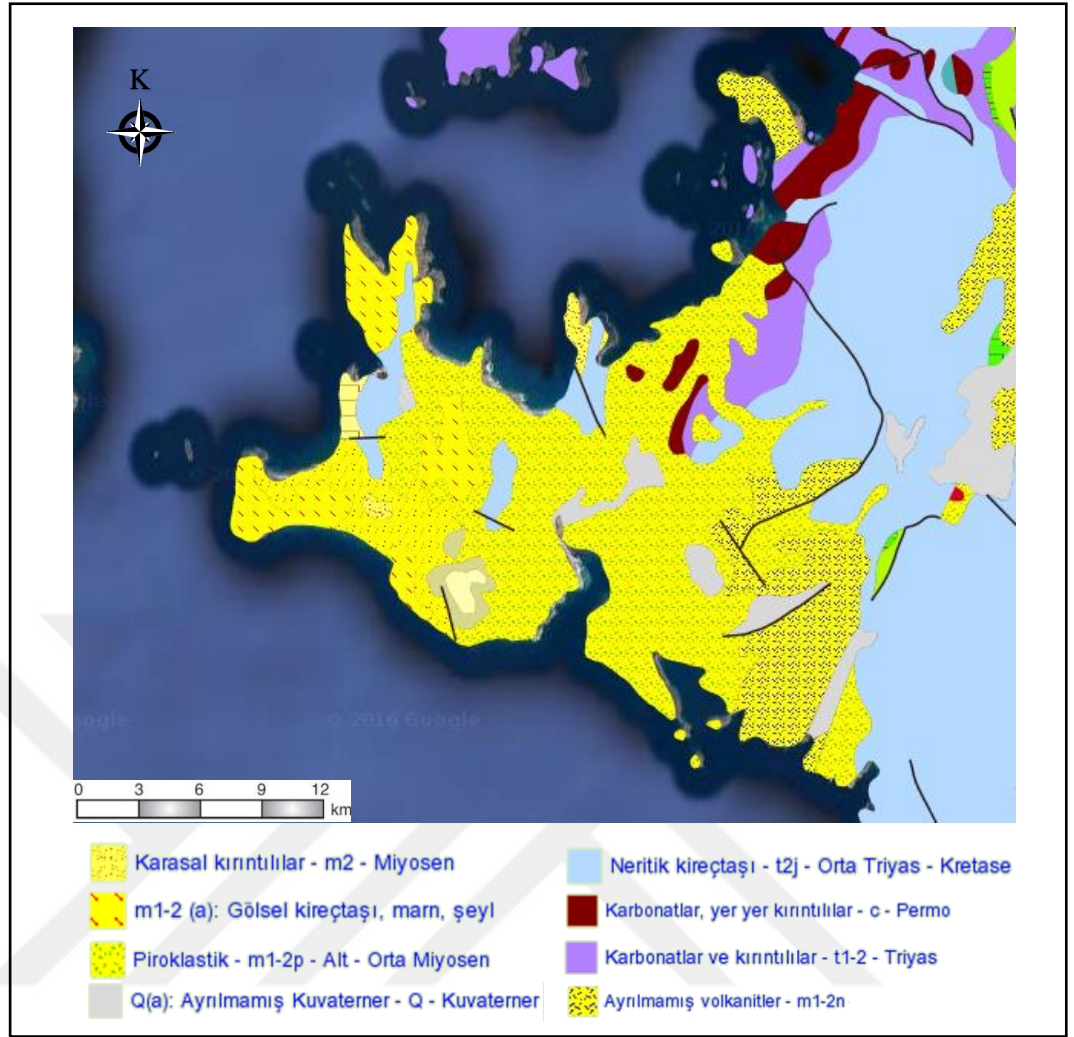
İzmir'e 77 km'lik bölünmüş yol, 90 km'lik otoyol olmak üzere iki yol ile bağlanan Çeşme'nin ulaşım merkezi İzmir'dir. Kara, hava ve deniz yoluyla gelen turistler İzmir'den Çeşme ve Ildır'a çalışan otobüslerle ulaşım sağlamaktadır. İzmir'den, Çeşme otobüsleriyle gelen yolcuların ilk durağı Alaçatı'dır. Şifne ve Ildır istikametine gitmek üzere bu otobüslere binen yolcular için ikinci durak Ilıca'dadır. Ilıca'dan hemen sonra Altinyunus durağı ve daha sonra da Boyalık Koyu boyunca sıralanmış Tatil Köyü ve dinlenme tesislerinin duraklarında inilebilir. Ilıca'dan Çeşme'ye kadar olan sahil şeridi Türkiye'nin en temiz plajları arasındadır. Çeşme ilçe merkezi, otobüs ve minibüslerin son durağıdır (Çeşme-Altınkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013).

3.1.1.3. Jeolojik yapı

Ege Bölgesi, tektonik hareketler ve iklime bağlı gelişen topoğrafyası yanında jeolojik yapısının da sonucu olarak meydana gelen fiziksel çevre özellikleri ile doğal güzelliklere sahip bölgelerden biri olmuştur. Yörede gözlemlenebilen en eski temel birimi andezit, aglomera ve tüflerden oluşmuş Neojen volkanik yapı ile marn, kumtaşı, kumlu kireçtaşı ve konglomera katmanlarından meydana gelmiş yine Neojen tortul birimlerdir (Çeşme-Altınkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013).

Çeşme Yarımadası'nda kıyı boyunca denize doğru uzanan birçok burun ve koy bulunmaktadır. Kuzey kıyıları kumsal, güney kıyıları ise genellikle kayalık yapıdadır. Çeşme'nin güney kıyılarında, Alaçatı'nın batısında, Çiftlikköy'ün güneyinde kalan bölgelerde geniş kumsala sahip kıyıları da bulunmaktadır. Ayrıca, Orman Alanları, Marjinal Tarım, Zeytin, Ardıç, Maki ve Diğer Ağaç Kümeleri yer almaktadır (Çeşme-Altınkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013).

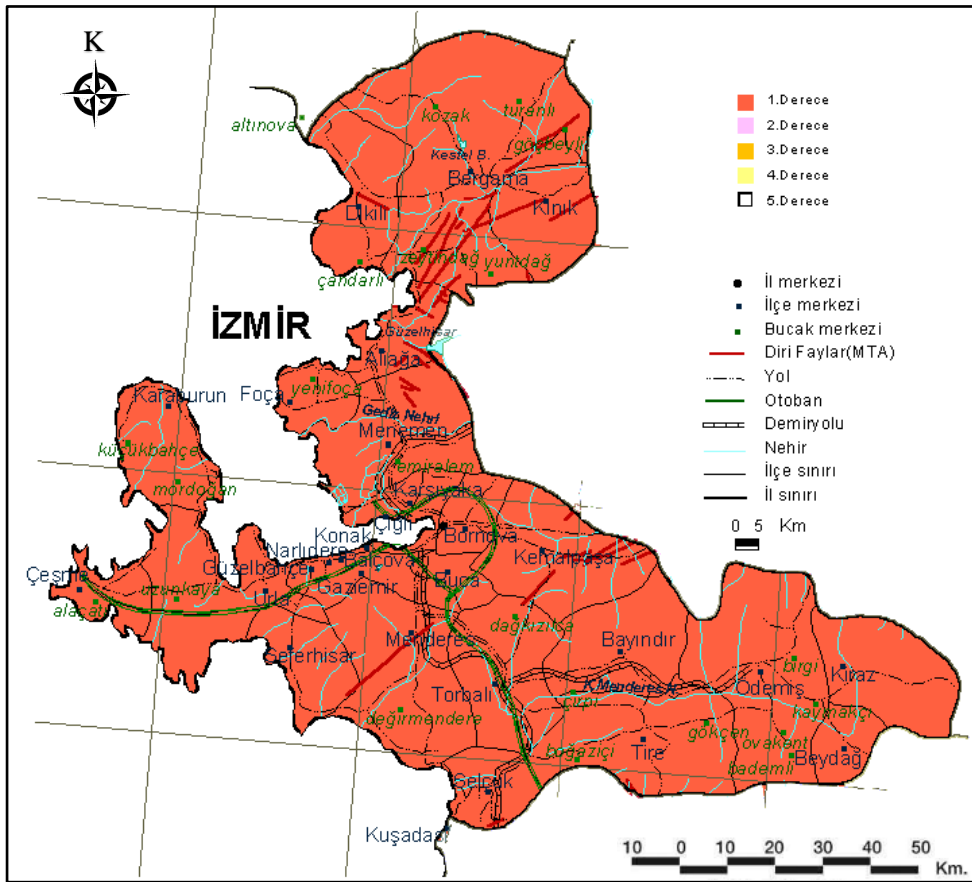
MTA Genel Müdürlüğü'nün oluşturmuş olduğu Yerbilimleri Harita Görüntüleyicisi ile Çeşme İlçesi'nin jeolojik durum haritası Şekil 3.5'teki gibidir.

Şekil 3.5: Çeşme'nin jeolojik durum haritası (Kaynak: <http://yerbilimleri.mta.gov.tr>, Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Üç tarafı denizler ile çevrili olan Çeşme'nin, bugünkü doğal ve buna bağlı olarak şekillenen beşeri çevre özellikleri üzerinde, yakın çevresinin tarih boyunca çeşitli doğal süreçler ile işlenmiş olmasının etkisi büyük olmuştur. Doğu-batı doğrultusunda bir uzanış gösteren yarımada, topografik yapı kuzey-güney uzanışlı olup, en yüksek yerin yükseltisi 450 m'yi geçmemektedir. Bölgede, Paleozoik yaşlı karbonatlı ve kırıntılı birimlerin, Neojen yaşlı volkanik ve tortul birimlerin ve Kuaternere ait alüvyal-kolüvyal birimlerin bir arada bulunması litolojik anlamda çeşitlilik oluşturduğu gibi, bu birimlerin tektonik, volkanik, aşındırma ve biriktirme gibi çeşitli doğal süreçler ile işlenmesi, morfolojik anlamda da farklı birimlerin ortaya çıkmasına dolayısıyla doğal peyzajın farklı morfolojik şekiller ile zenginleşmesine neden olmuştur. Bu anlamda yörenin şekillenmesinde özellikle tektonizmanın, ayrı bir önemi vardır. Öyle ki, sözü edilen tüm birimler şiddetli tektonik hareketler sonucunda kırılmış, farklı yönlere doğru eğimlenmiş veya yükselip alçalmış olmasının yanında yine tektonik hareketler sonucunda oluşan farklı doğrultularda çok sayıda fay, alanın parçalı bir görünüm kazanmasına neden olmuştur. Bunun yanında, yörenin faylarla parçalanmış olmasının bir sonucu

olarak sıcak su kaynaklarının varlığı ve turizmde kullanılması, kentin gelişiminde önemli bir rol oynadığı gibi bugünde aynı etkisini sürdürmektedir. Yörenin şekillenmesinde tektonik hareketlerin yanı sıra dalga aşındırması ve biriktirme süreçlerinin de etkili olduğu kıyıları oldukça girintili-çukurlu bir özellik göstermekle birlikte kıyıda alçak düzlükler, geniş plaj alanları ve falezler birbirini izlemektedir. Bu anlamda, geniş ve kaliteli plaj alanlarına sahip koy ve körfezler turistik açıdan yöre için birer doğal çekicilik unsurudur. Toprak yapısı bakımından da çeşitlilik gösteren yörede alüvyal toprakların geniş yer kaplaması kentin gelişiminde tarım fonksiyonunun etkisini artırırken, yine bulunduğu konum itibarıyla yöre ve çevresinde Akdeniz ikliminin yaşanıyor olması, kente tarım ve turizm gibi ekonomik faaliyetler için önemli avantajlar sağlamıştır (Gülderen, 2007).

Şekil 3.6: İzmir Deprem Haritası (Kaynak: <http://www.izmirde.biz/>, Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Çeşme ilçesi sınırları içinde bulunan ve risk oluşturan fay hatları; Germiyan Yalısı, Kalem Burnu'nun güneyi, Ilıca'nın batısı, Dalyanköy ve Kasaba'nın güneyinde yer almaktadır. Jeotermal enerji üretebilme potansiyeli açısından ise, Çeşme Belediye ve mücavir alan sınırları içinde bulunanyeraltı sıcak su kaynakları önem arz etmektedir (Çeşme Merkez Sahili Ulusal Fikir Projesi Yarışması Şartnamesi, 2012).

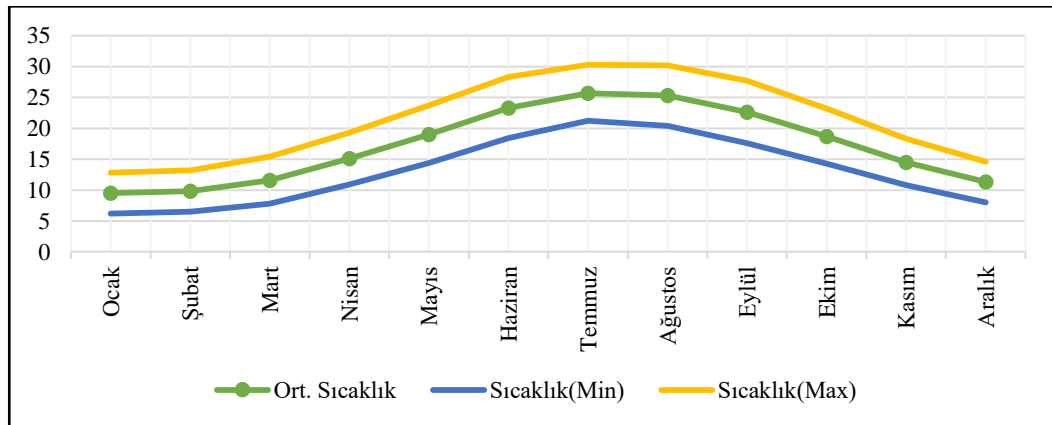
3.1.1.4. İklim

İklim, doğal çevreyi şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Çeşme yöresinde sıcaklık, nem, bulutluluk, yağış ve rüzgar gibi iklim unsurları turizm ve rekreasyon için uygun değerler taşımaktadır (Coşkun-Hepcan,2008). Çeşme; 38° 18' Kuzey enlem ve 26° 19' Doğu boylamları arasında yer almakta olup, yörede akdeniz iklimi hakimdir (Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013).

Çizelge 3.2: Çeşme'nin aylara göre yağış ve sıcaklık değerleri (Kaynak: <http://tr.climate-data.org/location/26646/> erişim tarihi: Aralık 2016)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ort. Yağış (mm)	132	91	67	34	19	7	4	1	13	37	75	134
Ort. Sıcaklık °C	9.5	9.8	11.6	15.1	19.0	23.3	25.7	25.3	22.6	18.7	14.5	11.3
Sıcaklık °C (Min)	6.2	6.5	7.8	10.9	14.4	18.4	21.2	20.4	17.6	14.3	10.8	8.0
Sıcaklık °C (Max)	12.8	13.2	15.4	19.3	23.7	28.3	30.3	30.2	27.7	23.2	18.3	14.6

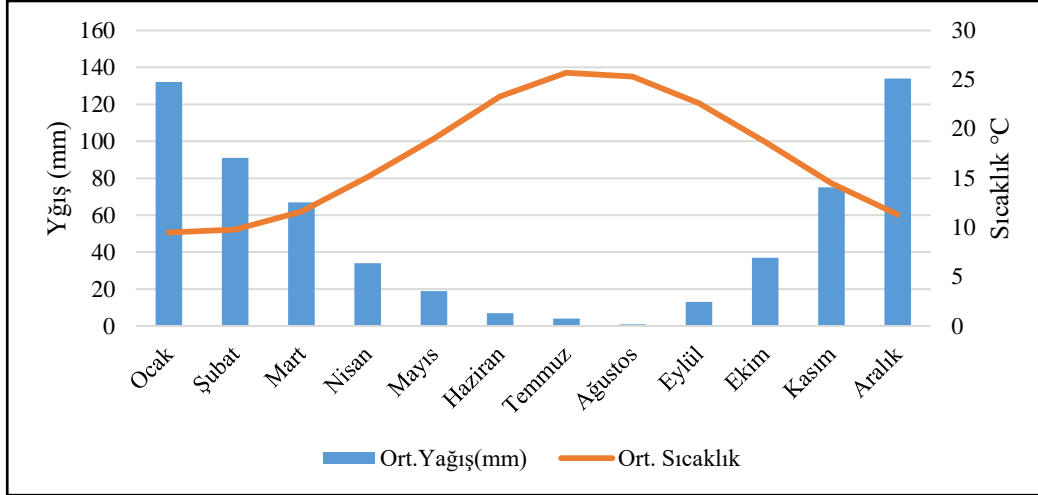
Çizelge 3.3: Çeşme'nin Aylara Göre Yıllık Sıcaklık Grafiği (Kaynak: <http://tr.climate-data.org/location/26646/> erişim tarihi: Aralık 2016)

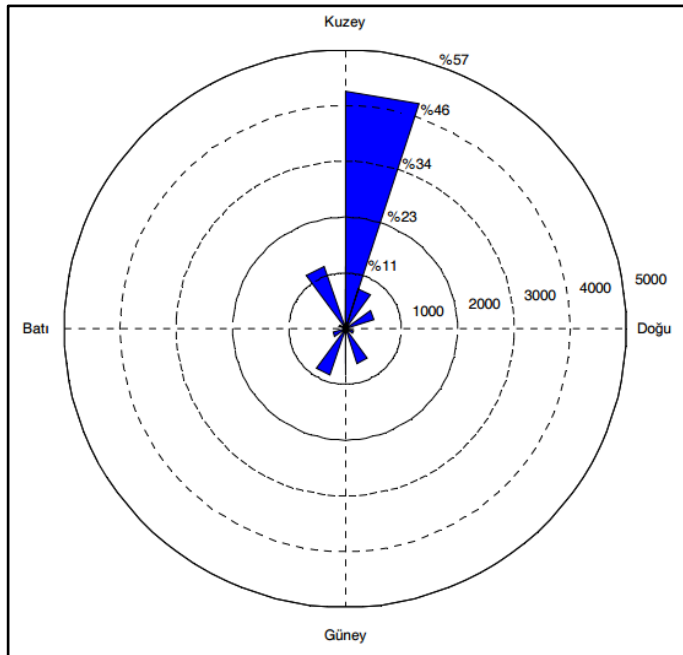
Sıcak ve ılıman iklim görülen Çeşme'de kış aylarında yaz aylarından çok daha fazla yağış düşmektedir. Yıllık ortalama en düşük sıcaklık, 14°-18°C arasında değişmektedir. Yıllık ortalama en düşük sıcaklık 12,7°C, en yüksek sıcaklık 21,5°C

olarak görülmektedir. Yörenin en sıcak ayı 37,1°C ile Ağustos, en soğuk ayı -3,4°C ile Ocaktır. Yıllık ortalama sıcaklığı 17.2 °C dır. 25.7°C sıcaklıkla Temmuz yılın en sıcak ayıdır. Ocak ayında ortalama sıcaklık 9.5°C olup yılın en düşük ortalamasıdır.

Çizelge 3.4: Çeşme'nin Aylara Göre Yıllık İklim Grafiği (Kaynak: <http://tr.climate-data.org/location/26646/> erişim tarihi: Aralık 2016)

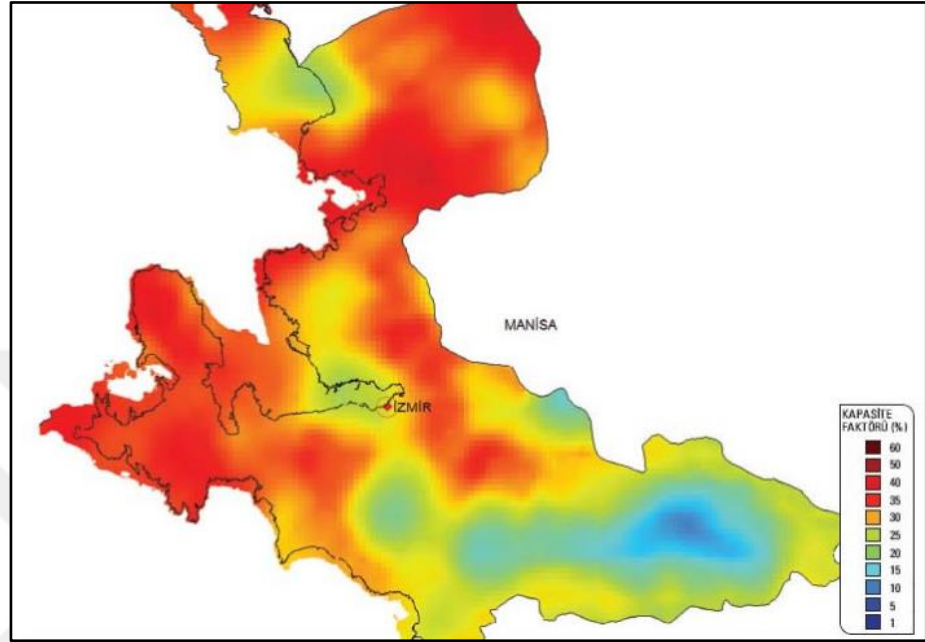

Yıllık ortalama yağış miktarı: 605 mm'dir ve 1 mm yağışla Ağustos yılın en kurak ayıdır. Ortalama 134 yağış miktarıyla en fazla yağış Aralık ayında görülmektedir. Yağışların genel olarak yaz ayları dışında gerçekleştiği gözlenmektedir (Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013).

Şekil 3.7: Çeşme bölgesi için hakim rüzgar yönü dağılımı (Kaynak: Karakuş vd., 2015)

Bölgede esen rüzgarın yaklaşık olarak %50 civarında kısmının Kuzey yönünden estiği görülmektedir. Bunun dışında kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneybatı yönlü rüzgarlar görülmektedir. Çeşme'nin rüzgar hız değerleri 0-10 m/s değerler arasında ve büyük bir çoğunluğu 0-4 m/s hızında esen rüzgarlardan meydana gelmektedir.

Şekil 3.8: İzmir rüzgar enerjisi potansiyeli haritası

(Kaynak: <http://www.enerjiatlası.com/ruzgar-enerjisi-haritasi/izmir>, Erişim Tarihi: Temmuz 2017)

“Şekil 3.8: İzmir ili rüzgar enerjisi potansiyeli haritası”nı incelediğimizde, Çeşme, Karaburun, Urla ve Bergama ilçelerinin bu anlamda yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Çeşme’de bu potansiyelden yararlanmak amaçlı kurulmuş bir çok Rüzgar Enerji Santrali bulunmaktadır.

Şekil 3.9: Alaçatı Rüzgar Enerji Santrali (Orijinal, Nisan 2017)

Çeşme’de bulunan başlıca RES’ler aşağıdaki gibidir:

- * Ilıca Rüzgar Enerji Santrali
- * Karadağ Rüzgar Enerji Santrali
- * Karaköy Rüzgar Enerji Santrali
- * Reisdere Rüzgar Enerji Santrali
- * Alaçatı Rüzgar Enerji Santrali
- * Zeytineli Rüzgar Enerji Santrali

3.1.1.5. Flora ve fauna

Çalışma alanında Akdeniz iklim koşullarının hakim olması dolayısıyla yaz mevsiminde sıcak ve kurak bir dönemin yaşanması topraktaki ayrışmanın azalmasına hatta durma noktasına gelmesine neden olmaktadır. Sıcaklığın yüksek olması diğer taraftan toprak üzerindeki organik maddelerin hızlı bir şekilde ayrışmasına, bölge topraklarının organik madde bakımından fakir kalmasına yol açmaktadır. Yağış ise toprağın yıkanmasına ve toprak içinde bulunan madensel tuzların su içinde eriyerek bitkilere yararlı hale gelmesine ve dolayısıyla bitki örtüsünün gelişmesine neden olmaktadır (Gülderen, 2007).

Alanda birincil olarak kızılçam ormanları, tahribata dayalı olarak makiler ikincil olarak egemen olabilmekte, tahribatın sürekliliği veya şiddetine dayalı olarak üçüncül olarak garig toplulukları görülmektedir (Şekil 3.10 ve Şekil 3.11). Ancak tahribatın durduğu korumanın olduğu yerlerde, aşamalı olarak sahaya yine kızılçam ormanları doğal yoldan egemen olabilmektedir (İzmir ili Çeşme Belediyesi Sınırları İçinde Kalan Doğal Sit Alanlarının İrdelenmesine İlişkin Bilimsel Rapor, 2011).

Şekil 3.10: Doğal bitki örtüsü maki ve garig toplulukları - 1 (Orijinal, Nisan 2017)

Alanın doğal bitki örtüsü zeytin, delice, ardıç, sakız, incir, üzüm, maki türleri olan bitki türleridir. Ayrıca en yaygın olanları katran ardıcı, menengiç ve delice ile plaj alanı gerisindeki art kıyı kesimindeki kumul sistemi üzerinde genellikle Deniz sazı ve Ardıç türlerinden oluşan bir vejetasyon yerleşmiştir (Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013) Antik dönemlerden beri yerleşim bölgesi durumundaki alanda insan etkinliklerine balı yangınlar, tarla açma, yakacak temini, aşırı otlatma gibi çeşitli tahribatlar sonucu kızılçam ormanları geniş çapta ortadan kaldırılmıştır (Coşkun-Hepcan, 2008).

Şekil 3.11: Doğal bitki örtüsü maki ve garig toplulukları - 2 (Orijinal, Nisan 2017)

Alanı faunası yönünden incelediğimizde ise görülen başlıca memeli türleri; tilki, yaban domuzu, çizgili sırtlan, kır tavşanı, çakal ve porsuktur. Araştırma alanında, GEF II (Çevre ve Orman Bakanlığı Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi) Projesi verilerine göre 6 memeli türü ve Doğa Derneği KUŞBANK veri tabanına göre araştırma alanında 61 kuş türü bulunmaktadır. Alanın kıyılarında bulunan bir diğer önemli tür ise Akdeniz keşiş fokudur. Türkiye kıyılarında yaşayan tek yüzgeç ayaklı türü Akdeniz keşiş foku neslinin doğada tükenme riskinin aşırı derecede yüksektir (Coşkun-Hepcan, 2008).

3.1.1.6. Hidrolojik ve hidrojeolojik yapı

Su kaynakları bakımından fazla zengin olmayan Çeşme ve çevresindeki akarsular, Akdeniz ikliminin özelliği dolayısıyla yaz mevsiminde yağışın yetersizliği ve aşırı buharlaşma ile kuruyan, kış mevsiminde ise yağışlara bağlı olarak kısa bir süre yüzeysel akışa geçen kısa boylu geçici akarsular ya da dereler şeklindedir. Söz konusu akarsuların en büyük özellikleri ise kısa boylu ve dar bir drenaj alanına sahip olmalarıdır (Gülderen, 2007).

Araştırma alanının orta ve batı bölümünde yer alan en önemli akarsu güneye dökülen Karşıyaka Azmağı'dır. Bu dereler genellikle yağışlı olan kış mevsiminde

akış gösteren, sel karakterli ve kuvvetli bir taşıma kapasitesine sahip olmayan akarsulardır.

Şekil 3.12: Karşıyaka Azmağı -1 (Orijinal, Nisan 2017)

Şekil 3.13: Karşıyaka Azmağı -2 (Orijinal, Nisan 2017)

Çeşme ve çevresi, ülke geneli ele alındığında sıcak su kaynakları bakımından şanslı alanlardan biridir. Özellikle Şifne Körfezi ve Ilıca Körfezi'nin güneyi genç kırık sistemlerinin ya da kuzey-güney ve doğu-batı doğrultulu fay sistemlerinin kesiştiği noktalar olduğundan sıcak su kaynakları bu merkezlerde yüzeye çıkmaktadır. Bu kaynaklardan Ilıca sıcak su kaynakları Kızılkayakara dağı ile Karadağ'ın yamacında belirlenen ve kuzey, kuzeydoğu-güney, güneybatı doğrultusundaki fay sistemi ile İstanbul dağı'nın batı yamacında belirlenen doğu-batı doğrultulu fay sisteminin kesiştikleri alanda bulunmaktadır. Termal suyun sıcaklığı, yüzeye yakın kesimlerde yeraltı suyu ve deniz suyunun karışımı nedeni ile 35°C olmakla beraber termal su yer yer deniz içinde kaynamaktadır. Şifne ve

çevresindeki termal sular ise İstanbul dağının doğu yamacında belirlenen kuzey-güney doğrultulu kırık sistemi ile doğu-batı doğrultulu başka bir sistemin kesiştikleri noktadan çıkmaktadır. Termal suyun sıcaklığı ise 35-42°C olarak ölçülmüştür (Gülderen, 2007).

Çizelge 3.5: Çeşme Yarımadası'ndaki mineral sulara ilişkin değerler (Kaynak: Gülderen, 2007)

Mineral Kaynak	Sıcaklık (°C)	Debi (lt/sn)	Radyoaktivite (Eman)	(pH)
Çeşme Ilıcaları	57	42	13,1	7,2
Şifne Ilıcaları	42	12	5,5	7,2

Çizelge 3.5'te özellikleri verilen Çeşme'deki Ilıca ve Şifne kaplıcaları ülkemizin önemli kaplıcaları arasında yer almaktadır. Çeşme için kıyı turizmi potansiyelinin yanında alternatif olarak doğal bir çekicilik faktörü olan termal kaynakların son yıllarda turistik tesisler tarafından kullanılmaya başlanması, yalnızca yaz mevsiminde tercih edilen kentin, kış mevsiminde de aranan bir merkez haline gelmesini sağlamış ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasını sağlamıştır. Bu da yaz mevsiminde yaşanan hareketliliğin aynı oranlarda olmasa da kış mevsiminde yaşanmasına neden olmaktadır (Gülderen, 2007).

Şekil 3.14: Kutlu Aktaş Barajı (Kaynak: Google Earth Panoramio, 2011)

1997 yılında inşaatı tamamlanan Kutlu Aktaş Barajı ve Çeşme İçme Suyu Arıtma Tesisi (Şekil 3.14), Çeşme ilçe merkezinin 10 kilometre kuzeydoğusunda, Alaçatı'nın 2,5 kilometre doğusunda yer almaktadır. Çeşme İçme Suyu arıtma tesisi

300 litre/saniye normal debiye göre projelendirilmiş olup, maksimum çalışma kapasitesi 360 litre/saniye olarak belirlenmiştir (<http://www.izsu.gov.tr>, Erişim Tarihi: Aralık 2016).

3.1.2. Çeşme ilçesinin sosyal yapısı

Çeşme'nin dünya ölçeğinde turizm hizmeti vermesi, özellikle kent merkezinde aktif büyümeye yol açmaktadır. Çeşme'de ortalama aile büyüklüğü 3,37 kişidir. İlçenin yıllara göre nüfus dağılımı Çizelge 3.6'daki gibidir.

Çizelge 3.6: Çeşme İlçesi yıllara göre nüfus dağılımı (Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Yıl	KÖY NÜFUSU		KENT NÜFUSU		TOPLAM
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
1965	3065	3267	1898	2170	10400
1970	3100	3146	1802	2138	10186
1975	3042	3254	2332	2952	11580
1980	3513	3924	2848	3603	13888
1985	2849	3156	4417	5707	16129
1990	4170	4671	9182	11440	29463
2000	5734	6381	11560	13697	37372
2007	4804	5042	8621	9329	27796
2008	5705	6016	9714	10533	31968
2009	5868	6152	10021	10434	32475
2010	6014	6314	10180	10543	33051
2011	6117	6420	10517	10877	33931
2012	6297	6517	10713	11036	34563
2013	*	*	17642	18323	35965
2014	*	*	19481	19762	39243
2015	*	*	19283	19960	39243

(* 6360 ve 6447 sayılı kanunlar ile düzenlenen ve bu kanunlar uyarınca ilk mahalli idareler genel seçimlerinde yürürlüğe girecek olan idari bağıllık ve tüzel kişilik değişiklikleri ile 5393 sayılı Yasa'nın 8inci ve 11inci maddelerine göre alınan ve söz konusu Kanun gereğince ilk mahalli idareler seçimlerinde uygulanacak olan birleşme ve katılmalar, belediye ve köy tüzel kişiliğinin kaldırılmasına ve bir beldenin köye dönüştürülmesine dair kararlar, Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'nın 421 sayılı Kararına istinaden, NVİGM tarafından 1 Aralık 2013 tarihi itibarıyla Ulusal Adres Veri Tabanı'na yansıtıldığı için, 2013 ADNKS sonuçları belirtilen değişiklikleri içermektedir.)

Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu (2013)'nda Çeşme ilçesinin nüfusuna ilişkin değerlendirmede,

“Çeşme ilçe Merkezi nüfusunun 1985 sonrasında kısmen yazlık nüfus içine katılarak sayıldığı, bu nedenle yanıltıcı sonuçların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Benzer bir durum Alaçatı mahallesi sınırları içinde alanda ve sınırları içinde yazlık nüfus yaşayan köylerde de dikkatleri çekmektedir. Arada elde edilmiş yanıltıcı sonuçlar dikkate alınarak bakıldığında, Çeşme İlçesi sınırları içinde hızla artan yazlık nüfusun yanında, sürekli yaşayan nüfusta da düzenli bir artışın var olduğu görülmektedir.”

denmektedir.

Yapılan incelemelerde, Çeşme ilçesinin yaz ve kış ayları nüfus verilerinin büyük farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Yine Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu (2013)'nda “Festival, etkinlik ve deniz kullanımının yoğun olduğu günlerde 200.000 kişilik bir nüfusa ulaştığı bilinmektedir. Yöredeki ikinci konut yapılaşmasının hızla artması, inşaat ve yan sektörlerinde istihdam olanaklarının artması, mevcut nüfus artışını desteklemektedir.” ifadesi bulunur. Otoyol ulaşımı ile İzmir-Çeşme arasının 45 dk gibi bir süreye inmesi de, ikinci konutlarda artış ve sürekli oturan nüfusunda artması gibi sonuçlar doğurmuştur.

İlçede 13 İlköğretim Okulu, 5 ortaöğretim kurumu bulunmakta; 5.145 öğrencinin eğitim gördüğü okullarda, 231 öğretmen görev yapmaktadır (Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013).

İlçeye dair hazırlanmış en kapsamlı ÇDP olan 1/100.000 İzmir-Manisa Çevre Düzeni Planı Raporu'nda İzmir merkez kent dışındaki kentsel yerleşimler nüfus tahminleri tablosunda Çeşme'nin durumu Çizelge 3.7'deki gibidir.

Çizelge 3.7 : Çeşme ilçesi Nüfus Tahminleri (Kaynak: 1/100.000 İzmir-Manisa Çevre Düzeni Plan Açıklama Raporu, 2014)

İLÇE	YERLEŞME	2000	2005	2025 PROJEK.	2025 KABUL
ÇEŞME	Çeşme	25.257	29.621	47.077	47.000
	Alaçatı	8.401	9.318	12.987	13.000
	Çeşme Toplam	33.658	38.939	60.064	60.000

3.1.3. Çeşme ilçesinin ekonomik yapısı

Çeşme İlçesi'nin ekonomik yapısını genel olarak ticaret ve turizm sektörleri oluşturmaktadır. İlçede genel olarak anasın, tütün, üzüm ve az miktarda zeytin yetiştirilmektedir. Fakat tarım sektörünün, tarıma elverişli arazilerin yetersiz olması ve su kaynaklarının sınırlı olması sebebiyle ekonomik açıdan getirisi çok fazla değildir.

Ticari faaliyetler yoğun olarak turizme yöneliktir ve ticaret sektörü, turizm sezonu ile canlılık kazanır. 2007 yılı verilerine göre Çeşme İlçesi'nde var olan "Turizm Yatırım Belgeli ve İşletme Belgeli Tesisler" in sayısı ile oda ve yatak sayıları aşağıdaki tabloda (Çizelge 3.8) gösterilmiştir.

Çizelge 3.8: Belgeli turistik tesisler ve yatak sayıları (Kaynak: Çeşme-Altınkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2007)

Tesis Türü	Turizm Yatırım Belgeli Konaklama Tesisleri			Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
5 Yıldızlı	3	819	1860	3	777	1688
4 Yıldızlı	-	-	-	3	450	952
3 Yıldızlı	1	40	80	6	420	888
2 Yıldızlı	1	23	46	10	386	664
1 Yıldızlı	1	20	40	-	-	-
Tatil Köyü	2	381	814	1	515	1030
Pansiyon	4	50	100	4	64	136
Apart Otel	1	9	20	1	51	152
Butik Otel	4	135	277	-	-	-
TOPLAM	17	1477	3237	28	2663	5510

3.1.4 Çeşme ilçesinin arazi kullanım kararları

Arazi kullanımı, peyzajdaki en geçerli insan becerisidir ve kültürel değerlerin değerlendirilmesinde de en önemlisidir. Arazi kullanım bilgisi, peyzajda insan kullanım modellerinin yorumlanmasında jeoloji, toprak, iklim ve hidroloji gibi biyojeofiziksel nitelikleri içermektedir (Türkyılmaz vd., 2005).

Ege Bölgesi-İzmir-Çeşme Yöresi, doğal fiziki potansiyeli nedeniyle tarih içinde Anadolu'nun en önde gelen çekim noktaları arasında yer almıştır. Bu nedenle bölgesel ve şehirselleştirilmiş ölçekli planlama çalışmalarına bu yörede tarih içinde yerleşenlerince özen gösterildiğinin küresel etki yaratan izlerini bugün dahi görmek mümkün olmaktadır. Yakın dönemdeki uygulamalar açısından yöreye bakıldığında da bu yöndeki ağırlıklı kamusal girişimlerin varlığı gözlenebilmektedir. Bir başka deyişle planlama sürecinde doğal ve kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili endişelerin planlara yansıtılması son 30 yıllık dönemin her aşamasında dikkati çekmektedir. Dönemsel olarak çeşitli tarihlerde Çeşme için geliştirilmiş ve yürürlüğe konmuş değişik amaç ve ölçeklerdeki imar ve çevre düzeni planları ile koruma kurulunun kararlarının öznlü bir biçimde gözden geçirilmesi yararlı görülmüştür. Bu planların tümünün ele alınışları ve onaylanması sırasında, içinden geçilen döneme özgü siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyolojik konjonktürün de etkisiyle dalgalı bir yöntem belirleme düzeni ve tipolojik biçim tartışmalarının ortasında kalması ve çeşitli baskılar karşısında olabildiğince kendini korunmaya alması söz konusu olmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada dönemin karar ve uygulama önerileri de algılanmaya uğraşarak, idari yargı bilirkişi incelemeleri ve planlama sınırları içinde gerçekleştirilmiş jeolojik, morfolojik ve toprak/bitki potansiyeli araştırmalarına dayalı olarak yöredeki doğal sit alanlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır (İzmir ili Çeşme Belediyesi Sınırları İçinde Kalan Doğal Sit Alanlarının İrdelenmesine İlişkin Bilimsel Rapor, 2011).

Son 30 yıllık dönem içinde Çeşme'deki doğal sit alanlarını doğrudan ve dolaylı etkileyebilecek olan kamusal kararları "İzmir ili Çeşme Belediyesi Sınırları İçinde Kalan Doğal Sit Alanlarının İrdelenmesine İlişkin Bilimsel Rapor (2011)"da aşağıdaki gibi kısaca sıralamıştır:

a) Onaylanan İmar ve Çevre Düzeni Planları

* "Çeşme Karaburun Kıyı Kesimi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı" mülga İmar ve İskân Bakanlığı döneminde İzmir Nazım Plan Bürosu tarafından hazırlanarak bakanlıkça 01.04.1981 tarihinde tasdik edilen üst ölçekli bir plan olarak bu düzeydeki ilk uygulama ve denetim aracıdır.

* “Çeşme Karaburun Kıyı Kesimi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği” ise Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na 14.03.1985 tarihinde tasdik edilmiştir.

* 26.07.1991 tarihinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı onaylanmıştır.

* 13.11.2002 tarihinde 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı’na ilişkin olarak, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na yeniden bir revizyon onayı görülmektedir.

* 30.06.2009 tarihinde Altinkum Turizm Merkezi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Onaylanmıştır.

* 14.08.2009 İzmir–Manisa–Kütahya 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı onaylanmıştır.

* 04.08.2010 tarihinde İzmir İl Özel İdaresi’nce 1/25000 Çevre Düzeni Planı Revizyonu onaylanmıştır.

b) Koruma Amaçlı İmar Planları

* 28.03.2003 tarihinde Karayolu Güneyi Koruma Amaçlı İmar Planı,

* 26.06.2003 tarihinde Kaleburnu Koruma Amaçlı İmar Planı,

* 16.01.2004 tarihinde Ayasaranda Koruma Amaçlı İmar Planı,

* 16.01.2004 tarihinde Karadağ Koruma Amaçlı İmar Planı,

* 12.03.2004 tarihinde Kalkandere Koruma Amaçlı İmar Planı,

* 01.04.2005 tarihinde Dalyan Bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı,

* 03.06.2005 tarihinde Fenerburnu Koruma Amaçlı İmar Planı, Koruma Kurulu’na onaylanmıştır.

c) Turizm Merkezleri

* Altinkum Turizm Merkezi 07.12.1985 tarihinde ilan edilmiş ve 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planları 13.02.1986 tarihinde, Revizyonu ise 18.05.1990’da Kültür ve Turizm Bakanlığı’na onaylanmıştır.

* 05.08.1986 tarihinde Paşalimanı Turizm Merkezi,

* 13.03.2008 tarihinde Reis Dere Turizm Merkezi, ilan edilmiştir.

* 06.02.2010 tarihinde Şifne Turizm Merkezi ve Güvercinlik Turizm Merkezi ile kısmen Çeşme Belediyesi sınırları içinde kalan Çakabey Turizm Merkezi'nin sınırlarının ilan edildiği görülmektedir.

d) Koruma Kurul Kararları

* Dalyan Bölgesi, Ayayorgi Koyu ve Deniz Limanı Koyu III. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı 15.05.1986 tarihli Kurul Kararı ile ilan edilmiş ve 1993 yılında sit alanı yeniden belirlenmiştir.

* 1992 – 1995 – 1996 – 1998 yıllarındaki kararlarla Koruma Kurulu tarafından sit alanlarıyla ilgili yeniden düzenlemeler yapılmış olduğu görülmüştür.

* 03.06.2004 tarihli Koruma Kurulu Kararı ile Germiyan Yalısı'nda 1. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilen bölgenin 1. Derece Doğal Sit + 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı, bölgenin güneyinde ve sit alanı dışında kalan alanının III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olduğu kabul edilmiştir.

* 13.05.2005 tarih Koruma Kurulu Kararı ile Şantiye Evleri Kentsel Sit Alanı sınırlarında değişiklikler yapılmıştır.

* 18.02.2006 tarihinde Koruma Kurulu kararıyla doğal sit alanlarında, sınır, tür ve derecelerinde değişiklikler yapılmıştır.

* 15.04.2011 tarihinde Koruma Kurulu Kararıyla sit alanlarındaki tüm uygulamalar durdurulmuştur.

* 15.07.2011 tarihinde Ayasaranda Bölgesinde sit alanı değişikliği yapılmıştır.

* 08.06.2011 ve 09.08.2011 tarihlerinde Koruma Kurulu Kararı ile Doğal Sit Alanları yeniden belirlenmiştir.

İlçe genelini ele alan en kapsamlı çevre düzeni planı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2014 yılında hazırlanmış ve 2025 yılına yönelik yapılmış olan "İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı" dır. Planın Çeşme İlçesi'ni kapsayan kısmı Şekil 3.15'te gösterildiği gibidir.

1/100.000 İzmir-Manisa ÇDP Raporu'nda Çeşme ilçesi için alınan kararlar aşağıdaki gibidir:

“Kıyı kesimlerinde turizm gelişmesi için uygun olan alanlarda ortaya çıkan ikinci konut yapılaşmaları bütünlüklü bir turizm gelişmesini engellemiştir. Turizm tesisleri, ikinci konut gelişmeleri ile bir arada, parçalı halde ortaya çıkmıştır. İzmir il sınırları içinde turizm yapılaşmalarının en yoğun bulunduğu alanlardan biri Çeşme-Alaçatı bölgesidir.”

“Çeşme-Alaçatı bölgesindeki gelişmeler, 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı kararları ile ortaya çıkmıştır. Plan kararlarının tercihli turizm ve ikinci konut alanı olarak düzenlenmiş olması, tercihin arazi sahiplerine bırakılmış olması, bu alanların genel olarak ikinci konut yapılaşmaları ile dolmasına neden olmuştur.”

“Çeşme-Alaçatı çevresinde çok büyük bölümü doğal sit alanı olan bölgede, turizm yatırımı amacıyla seçilen alanlarda, su yetersizliği vb. nedenlerle hedeflenen golf sahaları ve bunlara bağlı olarak tasarlanan turizm gelişmeleri gerçekleşmeyecektir.”

“Çeşme-Alaçatı çevresinde planlanmış olan turizm yatırımlarının bir bölümü plan dönemi içinde gerçekleşecektir. Bu durum, yakın çevrede turizme koşut yeni gelişmeleri tetikleyecektir.”

6 Aralık 2012 tarih ve 28489 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile yapılan düzenleme sonrasında Büyükşehir Belediyelerinin sınırları il mülki sınırları olmuş, Çeşme İlçesi de Büyükşehir Belediyesi sınırları içine dahil olmuştur. Bu değişiklik sonucunda Çeşme Belediyesince hazırlanan uygulama imar planlarının onama yetkisi de İzmir Büyükşehir Belediyesi’ne geçmiştir (Çeşme Kale Koruma Alanı ve Kentsel Sit Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu, 2015).

İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Plan Açıklama Raporu’nda Çeşme ilçesi Alaçatı ve Çeşme olmak üzere 2 ayrı başlıkta incelenmiştir:

“Çeşme: Ağırlıklı olarak yazlık nüfus ve bu nüfusa bağlı gelişmelerin gözlendiği Çeşme’de, belediye sınırları içindeki alanların önemli bir bölümü Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi sınırları içinde kalmaktadır. İlçe merkezinde, Kale çevresindeki yerleşik alan ile ikinci konut bölgelerinde bir bölüm konutun sürekli yerleşim amaçlı kullanıldığı yerleşimde, konut kullanımları ile ticaret ve turizm kullanımları iç içe geçmiş durumdadır. Onaylı, bütüncül 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planının, parçalı nazım ve uygulama imar planlarının bulunduğu Çeşme’de, genel olarak onaylı 1/25.000 ölçekli planları korunması ilkesel olarak benimsenmiş, son yıllarda doğal ve arkeolojik sit sınırlarında yaşanan değişiklikler dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır. Tüm yıl yerleşik insan sayısının her geçen yıl arttığı Çeşme’de 2025 yılında yazlık nüfus hariç olmak üzere 47.000 nüfus kabulü yapılmıştır. Kıyı bölgelerinde yer alan ve tamamına yakını ikinci konut niteliğinde yapılaşmış olan alanlar planda tercihli kullanım alanları olarak gösterilirken, merkezde ve iç kesimlerde yer alan, tüm yıl yerleşen

sayısının daha fazla olduğu bölümlerdeki alanlar kentsel yerleşik ve kentsel gelişme alanları olarak gösterilmiştir.”

“Alaçatı: Hedef yıl için 13.000 yerleşik nüfus kabul edilen Alaçatı'da, onaylı planlarda bulunan kentsel gelişme alanları yeterlidir. Alaçatı'da, yerleşik alanların yanı sıra, turizm alanları ve tercihli kullanım alanlarında da alt ölçekli planlarda var olan yapılaşma koşullarının korunması kararlaştırılmıştır.”

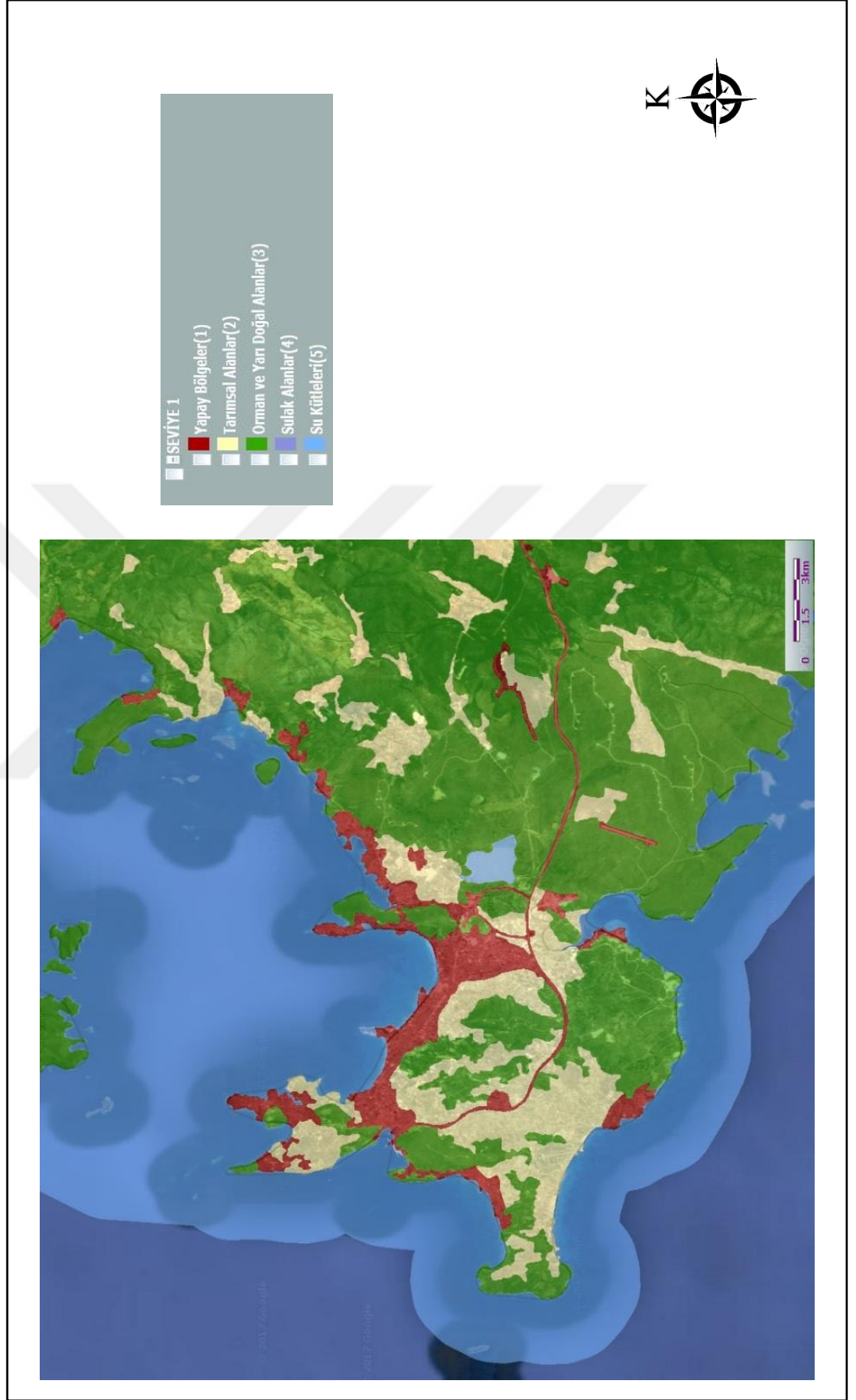
Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış, Arazi Örtüsü Haritaları adı altında 1990, 2000, 2006 ve 2012 yılları arazi kullanım verilerinin bulunduğu Corine Projesi ile güncel arazi kullanım durumunu incelemek mümkündür.

Orman ve Su İşleri Bakanlığının resmi sitesinde Corine Projesi aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

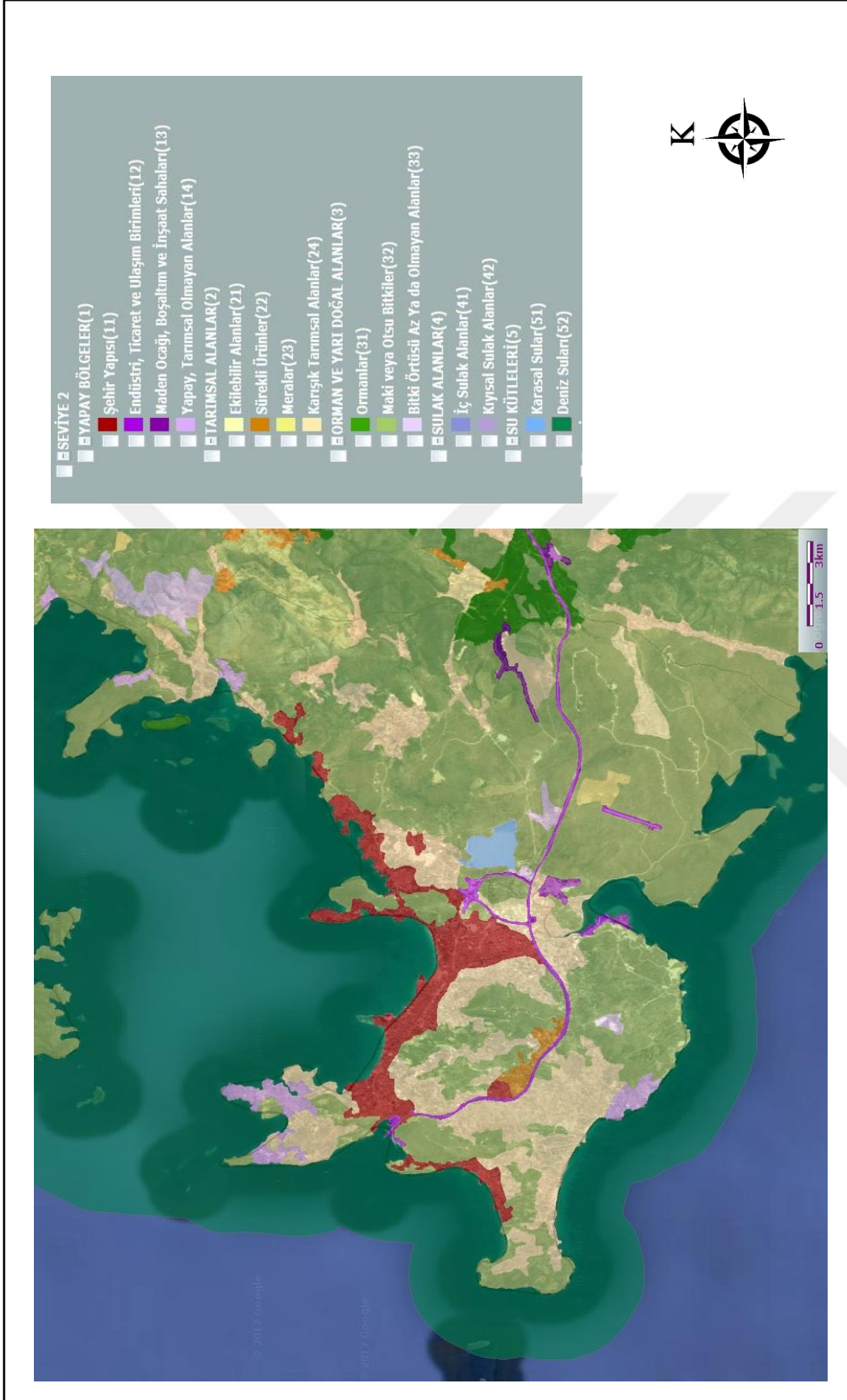
“CORINE, çevre ile ilgili öncelikli konularda (hava, su, toprak, arazi örtüsü, kıyı erozyonu, biyotoplar) Avrupa Birliği için bilgi toplamayı amaçlayan 1985 yılında başlatılmış bir programdır. 1994 yılından itibaren Avrupa Çevre Ajansı - AÇA (European Environment Agency - EEA) CORINE'i kendi programına dahil etmiştir. AÇA, tüm Avrupa'da çevre ile ilgili tarafsız, zamanında ve hedeflenen bilgiyi toplamakla yükümlüdür. Corine Arazi Örtüsü Sınıflandırması çalışmaları 1985 yılında Portekiz'de başlatılmış, 1985-1990 yılları arasında tüm Avrupa Birliği üye ülkelerinde çalışmalar yürütülmüştür. Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Çevre Ajansı (EEA) ve Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı (EIONET)'nin kurulması ile, Corine veritabanlarının ve bunların güncellenmesinin sorumluluğu Avrupa Çevre Ajansı'na verilmiştir. Temel amaç; Avrupa Çevre Ajansı'nın belirlediği kriterler ve sınıflandırma sistemi doğrultusunda AÇA'ya üye tüm ülkelerde, arazideki çevresel değişimlerin belirlenmesi, doğal kaynakların rasyonel biçimde yönetilmesi ve çevre ile ilgili politikaların oluşturulması amaçlarına yönelik, aynı temel verilerin yönetilmesi ve standart bir veritabanının oluşturulmasıdır.” (<http://corine.ormansu.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.07.2017)

Corine; arazi örtüsü haritalarını 3 seviyeden oluşacak şekilde hazırlamıştır. Çeşme ilçesini kapsayan kısım için hazırlanan haritalar Şekil 3.16, Şekil 3.17 ve Şekil 3.18'de gösterildiği gibidir.

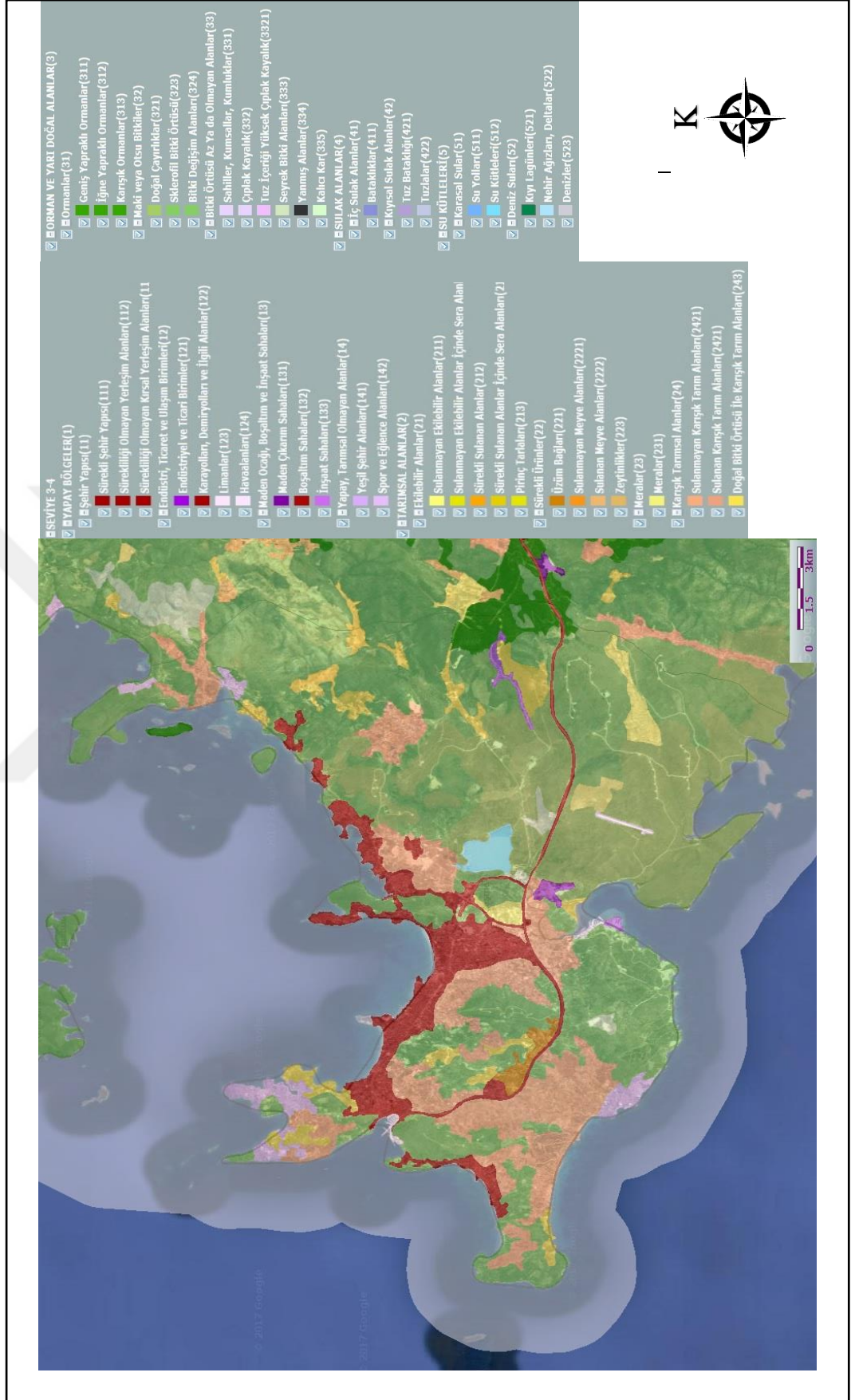

Şekil 3.16 : Corine Projesi Çeşme İlçesi Seviye 1 Arazi Kullanım Durumu (Kaynak: <http://corine.ormansu.gov.tr>, Erişim Tarihi: Temmuz 2017)

Şekil 3.17 : Corine Projesi Çeşme İlçesi Seviye 2 Arazi Kullanım Durumu (Kaynak: <http://corine.ormansu.gov.tr>, Erişim Tarihi: Temmuz 2017)

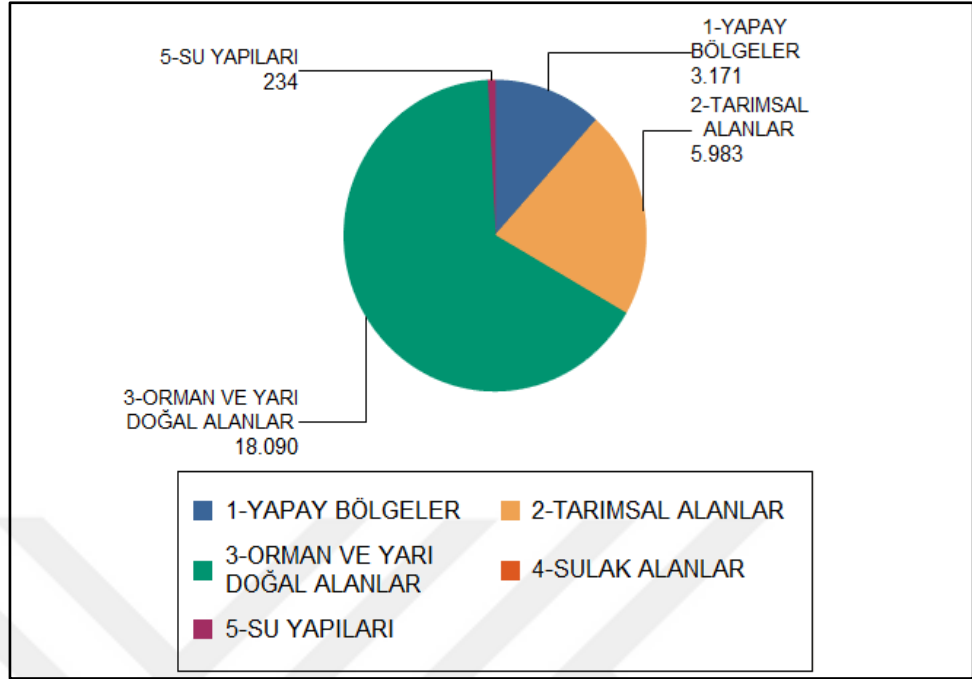
Şekil 3.18 : Corine Projesi Çeşme İlçesi Seviye 3-4 Arazi Kullanım Durumu (Kaynak: <http://corine.ormansu.gov.tr>, Erişim Tarihi: Temmuz 2017)

Corine projesi ile oluşturulan haritalarda Çeşme ilçesi arazi örtüsü verileri Çizelge 3.9'daki gibidir.

Çizelge 3.9: Çeşme ilçesi 2012 yılı doğal ve kültürel arazi örtüsü verileri tablosu
(Kaynak: <http://corine.ormansu.gov.tr>, Erişim Tarihi: Temmuz 2017)

KOD	SINIF	ALAN	YÜZDE
1- Yapay Bölgeler			
122	Karayolları, Demiryolları ve İlgili Alanlar	376,05 ha	% 1,37
123	Limanlar	50,18 ha	% 0,18
124	Havaalanları	38,38 ha	% 0,14
131	Maden Çıkarım Sahaları	75,86 ha	% 0,28
133	İnşaat Sahaları	99,14 ha	% 0,36
142	Spor ve Eğlence Alanları	553,55 ha	% 2,01
1121	Kesikli Şehir Yapısı	171,26 ha	% 0,62
1122	Kesikli Kırsal Yapılar	1807,04 ha	% 6,58
2- Tarımsal Alanlar			
221	Üzüm Bağları	176,40 ha	% 0,64
231	Mera Alanları	141,93 ha	% 0,52
243	Doğal Bitki Örtüsü ile Birlikte Bulunan Tarım Alanları	1144,02 ha	% 4,16
2111	Sulanmayan Ekilebilir Alan	351,29 ha	% 1,28
2421	Sulanmayan Karışık Tarım	4169,19 ha	% 15,17
3- Orman ve Yarı Doğal Alanlar			
311	Geniş Yapraklı Ormanlar	42,13 ha	% 0,15
312	İğne Yapraklı Ormanlar	402,93 ha	% 1,47
321	Doğal Çayırliklar	5676,48 ha	% 20,66
323	Sklerofil Bitki Örtüsü	10198,98 ha	% 37,12
324	Bitki Değişim Alanları	1613,90 ha	% 5,87
333	Seyrek Bitki Alanları	155,19 ha	% 0,56
5- Su Yapıları			
512	Su Kütleleri	234,01 ha	% 0,85

Çizelge 3.10: Çeşme ilçesi 2012 yılı arazi örtüsü verileri grafiği
(Kaynak: <http://corine.ormansu.gov.tr>, Erişim Tarihi: Temmuz 2017)

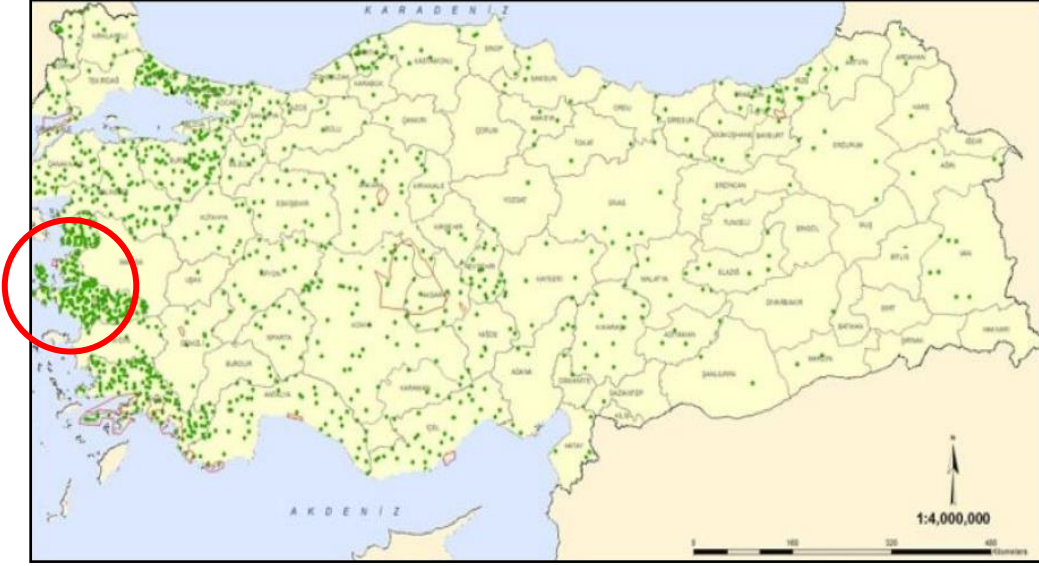
3.1.5. Çeşme ilçesinin doğa koruma alanları

Türkiye, bir köprü ve kavşak noktası olarak farklı coğrafyaların kesişiminde olması nedeniyle doğal çeşitlilik açısından zengin bir yapıya sahiptir. Ülkemiz’de bulunan doğal çeşitlilik değerleri farklı koruma alanı statüleri ve farklı kanunlarla koruma altındadır. Bu statülerden biri de sit alanıdır.

Çizelge 3.11: Türkiye, İzmir ve Çeşme sit alanları tablosu (Kaynak: İzmir Doğa Turizmi Master Planı, 2013; İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Plan Açıklama Raporu, 2014)

	Toplam Sit Alanı	Doğal Sit Alanı
Türkiye	14840 adet	1273 adet
İzmir	805 adet	295 adet
Çeşme	82 adet	16399,57 ha *

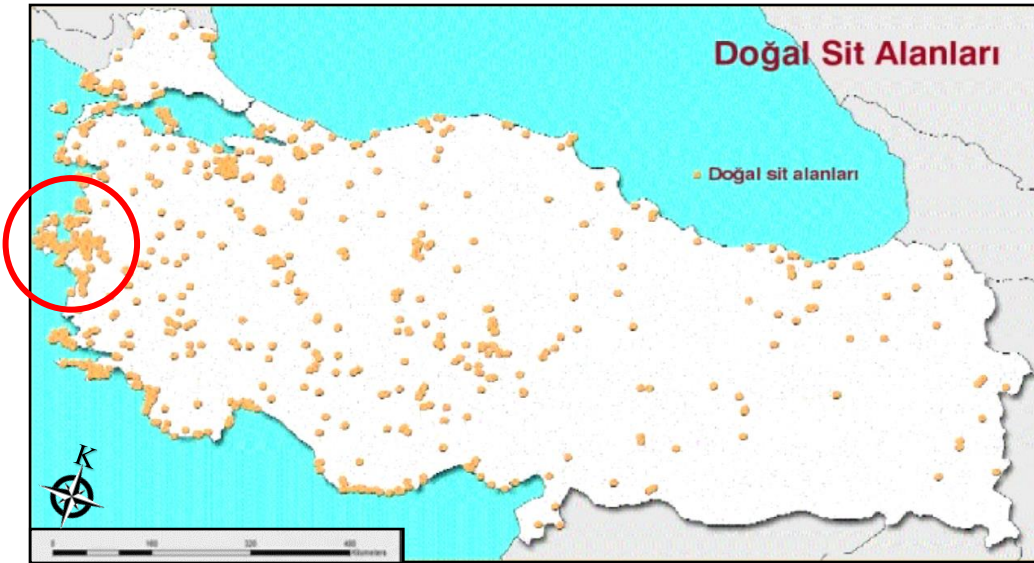
* Doğal sit alanları ilçe bazında incelendiğinde, derecelere ayrıldığı ve rakamsal olarak miktar belirtilemediği için hektar bazında incelenmiştir.

Şekil 3.19: Türkiye sit alanları (Kaynak: İzmir Doğa Turizmi Master Planı, 2013)

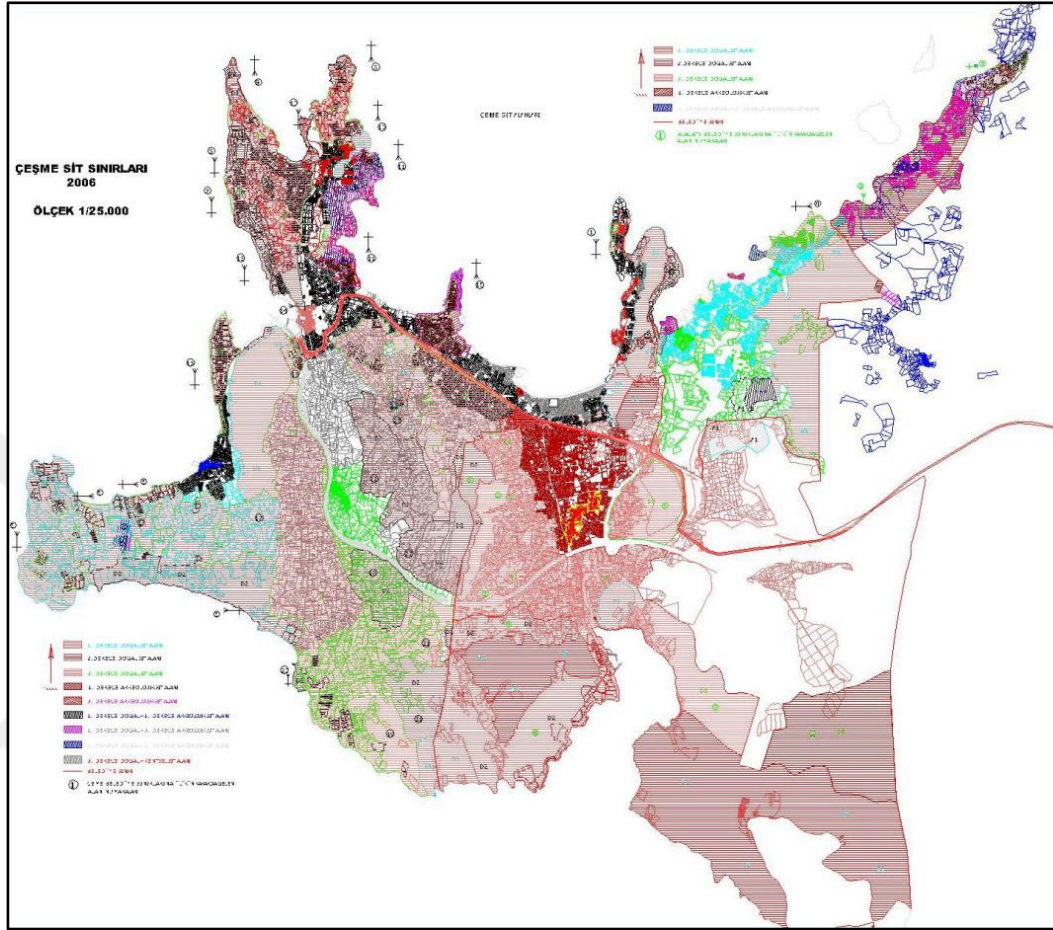
Türkiye’de 14840 adet sit alanı (Şekil 3.1), 1322748,90 ha’lık alana sahip 1273 adet doğal sit alanı (Şekil 3.2) bulunmaktadır (Doğa Koruma Durum Raporu, 2014). Ülke genelinde en yoğun sit alanı İzmir ve çevresinde yer almaktadır ve Çizelge 3.11’de görüldüğü gibi bu 805 sit alanı İzmir’deki doğal ve kültürel zenginliklerin bir göstergesi olarak alınabilir.

2010 yılı verilerine göre İzmir İli sınırları içinde 295 adet doğal sit alanı bulunmaktadır. Farklı türdeki sit alanlarına göre çeşitlilik göstermekle birlikte, toplam 82 kayıtlı sit alanı ile Çeşme ilçesi İzmir’in en fazla sit alanına sahip ilçesidir (İzmir Doğa Turizmi Master Planı, 2013). Çeşme ilçe sınırı içinde bulunan doğal sit alanlarının toplam alan içindeki payı %60’tır (Çizelge 4.2).

Şekil 3.20: Türkiye doğal sit alanları (Kaynak: Yeşil Atlas Dergisi, 2003)

Çeşme il genelinde en çok sit alanına sahip ilçe olmasına karşın yine aynı il sınırı içinde Merkez ilçe Konak'tan sonra en çok turistik tesis alanına sahip ilçedir. Alanın kentsel gelişiminde ticaret ve tarımsal faaliyetlerin etkisi olmakla birlikte bugünkü kentsel peyzaj üzerinde etkisi görülen en önemli ekonomik sektör turizmdir.

Şekil 3.21 : 18.02.2006 tarihli Koruma Kurulu Kararıyla Çeşme sit sınırları (Kaynak: Türkyılmaz vd., 2011)

Çeşme ilçesinde ülke ölçeğinde bir tabiat parkı olan “Tanay Tabiat Parkı”, “Alaçatı Kıyı Ekosistemi Sulak Alanı”, “Şifne Kaplıcaları” ve bunların dışında birden fazla mesire alanı ve doğa turizmi alanı bulunmaktadır.

İzmir’de 6831 Sayılı Kanun uyarınca halkın rekreasyon ihtiyacını karşılamak amacıyla tescil edilmiş 20 adet mesire yeri bulunmaktadır ve bunlardan 2 adedi Çeşme İlçesi sınırları içindedir. Tanay Tabiat Parkı, tabiat parkı statüsünde olmasının yanında mesire alanı olarak kullanılmakta ve Çeşme’ye 8,5 km uzaklıktadır, 30 ha alana sahiptir. Bir diğer mesire alanı ise Çeşme’ye 10 km uzaklıktaki Altinkum mesire alanıdır ve 15 ha büyüklüğündedir.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın 2013 yılında hazırlamış olduğu 2023 yılına yönelik İzmir Doğa Turizmi Master Planı'nda İlçede öne çıkan doğa turizmi değerleri matrisine bakıldığında aşağıda belirtildiği gibidir.

- * Dağ bisikletçiliği
- * Denizel değer
- * Peyzaj güzelliği - foto safari
- * Düzenlenmiş doğa gezisi
- * Pansiyonculuk
- * Kuş gözlemciliği
- * Milli park
- * Endemik bitkilerin gözlemi
- * Köy pazarları
- * Gastronomi gezisi
- * Tarihi eserler, sit alanları
- * Atla geziye uygunluk
- * Agro-turizm
- * Festival turizm

Günümüzde doğal alanları kendi haline bırakmakla korumanın olanaksız olduğu, ancak diğer arazi kullanımları ile birlikte korumanın başarılacağı anlaşılmıştır. Bu amaca ulaşmak üzere, dengeli ve sürekli arazi kullanım kombinasyonlarının gerçekleştirilmesi zorunludur (Türkyılmaz vd., 2005).

Doğal özellikleri ve tarihi zenginliklerinin korunması için araştırma alanı sınırları içindeki koruma statüsüne sahip alanlar, İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından çeşitli tip ve derecelerde sit ilan edilmiştir. Bu kapsamda, Kurul 1995 yılında Çeşme Yarımadası'nın yarsına yakınında doğal sit kararı alarak derecelendirmiş ve uygulamaya geçirilmiştir. Bu alanlara ek olarak, 1996 yılında Koruma Kurulu'nun kararıyla bazı verimli tarım toprakları, ormanlık, zeytinlik ve meralık alanlar ile termal kaynaklar "Doğal Sit" statüsü içine alınmıştır (Coşkun-Hepcan, 2008).

Mülga İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 09.08.2011 tarih ve 6216 sayılı kurul kararı Çeşme Belediyesi ve Mücavir Alan sınırları kapsamındaki, özellikle Doğal Sit Alanları'nın irdelemeleri, çeşitli kurum ve kuruluşlarla birlikte yerinde yapılan incelemeler,

bilimsel kaynak araştırmaları, üniversiteler ve uzman kuruluşlarının araştırmalarının incelenmesi sonucunda;

- * Alanda yer alan floranın niteliğinin ve yoğunluğunun araştırılması,
- * Görsel ve estetik değerler (silüetler, bakı noktaları, ön görünüm bölgeleri vb.) araştırılması,
- * Çeşme düzlükleri sınırlayan ve ufuk çizgisinde dominant etken oluşturan topoğrafik yapının araştırılması,
- * Yörede sürdürülen geleneksel tarım etkinlikleri ve bu tarımın gerektirdiğı alt ve üst yapı tesislerinin araştırılması,
- * Değişik idari yargı organlarınca derece değişikliğı gerektiren kararlar alınan ve belli alanlarda yoğunlaşması nedeniyle o alanın tümünün derecesinin gözden geçirilmesini gerektiren yargı kararlarının araştırılması,
- * Jeolojik - Jeoteknik oluşumların araştırılması,
- * Çeşme Belediye ve mücavir alanlarının son yıllarda gösterdiği gelişme yönü ve eğilimleri, bu eğilimlerin (başta turizm olmak üzere) bir koruma – kullanma dengesi içerisinde çözümlenmesinin araştırılması,
- * Sit alanı ilanından önce ruhsat almış yapı ve yapı gruplarının oluşumlarının tamamlanması nedeniyle, bazı alanlarda yapılaşmanın hakim öge haline gelmesinin araştırılmasının sonuçlarında doğal sit sınır ve dereceleri saptamıştır (Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013).

Aralık 2016’da değişmiş olan yönetmelik¹ ile “Doğal Sit Alanı” kavramı yerine “Kesin Korunacak Hassas Alanlar”, “Nitelikli Doğal Koruma Alanları” ve “Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları” şeklinde yeni kategoriler belirlenmiştir. Fakat yeni yönetmeliğe göre Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından mevcut doğal sit alanlarını tamamı bilimsel kriterlere göre yeniden ele alınacağından şu an için yeni kategorilere göre işlenmiş planlar bulunmamaktadır (<http://www.csb.gov.tr>, erişim tarihi: Mart 2017).

---

¹ (Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik’te madde 4 birinci fıkr (a) bendi, madde 5 birinci fıkr (a), (b) ve (d) bentleri, madde 7 altıncı fıkr ve madde 10 birinci fıkrada yapılan değişiklikler)

Çeşme ilçesi başlıca doğa koruma alanları aşağıdaki gibidir:

3.1.5.1. Tanay Tabiat Parkı

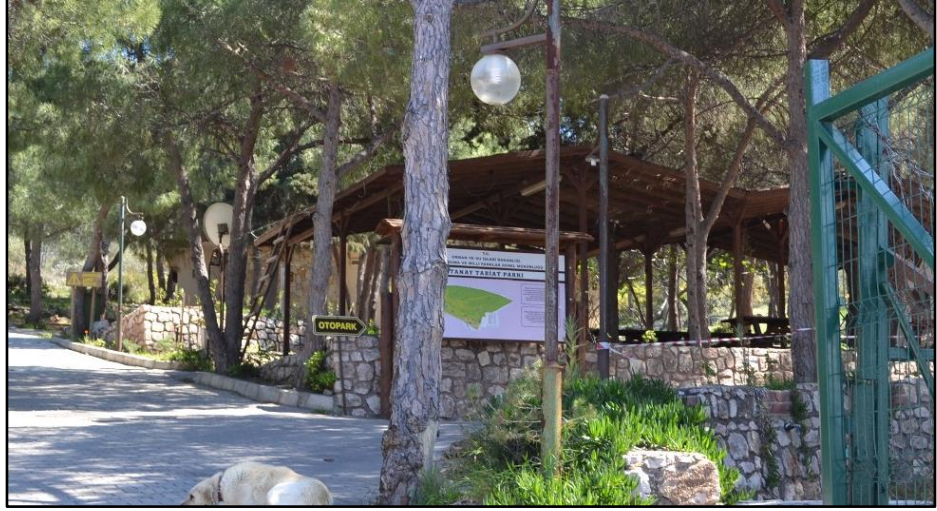
1976 yılında A Tipi Orman İçi Dinlenme Yeri olarak tescil edilmiş olan Tanay Tabiat Parkı, 11.07.2011 tarih ve 903 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının onayı ile “Tabiat Parkı” olarak ilan edilmiştir. Gelişim planı hazırlanarak 1983 yılında yürürlüğe girmiştir (<http://tanay.tabiat.gov.tr>, erişim tarihi: 12.08.2017)

Tabiat Parkının Alanı 30,30 ha'dır. İzmir - Çeşme Yolu üzerinde, İzmir'e 70, Çeşme'ye 8 km uzaklıkta Ilıca Plajı kenarında 70 hektarlık bir alanda bulunmaktadır. Kızılcıam, fıstık çamı ve sahil çamları, dinlenme yerinin doğal bitki örtüsüdür. Fauna yapısı da ağaçkakan, arı, , kaplumbağalar, kertenkeleler, yılanlar, atmacalar, doğanlar, bülbül, karatavuk, ispinoz, sığırcık, kirpi, köstebek, sincap, tilki, sansar, gelincik ve yaban domuzu olarak belirlenmiştir (<http://tanay.tabiat.gov.tr>, erişim tarihi: 12.08.2017).

Şekil 3.22: Tanay Tabiat Parkı -1 (Orijinal, Nisan 2017)

Günde 2000 kişilik ziyaretçi kapasitesine sahip tesisin kuzeybatısında kıyıya yakın bir yerde denizden sıcak su çıkmaktadır. Kaliteli plajları ve çevresindeki turistik tesislerin yakınlığı, dinlenme yerine ilgiyi arttırmaktadır. 100 Çadırılı kamp yeri, karavan kamping, plaj ve otoparkı bulunan dinlenme yeri, Mayıs-Eylül ayları arasında yoğun olarak kullanılmaktadır (<http://izmir.ormansu.gov.tr>, erişim tarihi 26.12.2016)

Şekil 3.23: Tanay Tabiat Parkı -2 (Orijinal, Nisan 2017)

3.1.5.2. Şifne Kaplıcaları

1/25.000 Çeşme Çevre Düzeni Revizyon Planı'nda yeraltı sıcak su kaynakları olası/geçici koruma alanında bulunan Şifne termal otel, 40 oda 80 yatak kapasitesine sahiptir. Tesisin iki adet açık, bir adet kubbeli- kapalı olmak üzere üç adet termal havuz ve masaj salonu mevcuttur. Ayrıca şifalı çamur havuzları ve içme suları bulunmaktadır.

Şekil 3.24: Şifne Kaplıcaları Termal Otel

(Kaynak: <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr>, erişim tarihi: Aralık 2016)

M.T.A. Ege Bölge Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, Çeşme-Ilıca çevresi jeotermal alanına yönelik yapılan saptamalar aşağıda belirtildiği gibidir:

“Çeşme jeotermal alanı, Çeşme - Alaçatı - Ilıcalar arasında yaygınlık kazanmıştır.”

“Çeşme jeotermal alanında 25°-60°C arasında değişen sıcak su kaynaklarına rastlanmıştır.”

“Çeşme jeotermal sistemi, Şifne'den Çiftlikköy'e kadar uzanan, kuzeyden ve güneyden deniz içinde uzantısı olan büyük bir sistemdir. Çok büyük bir rezervuar ve ısı potansiyeli vardır.”

“Bugüne dek sadece kaplıca amaçlı istifade edilen Çeşme jeotermal alanından, yeni kuyunun açılmasıyla birlikte konut ve sera ısıtmasına yönelik çalışmalar, Çeşme Belediyesi tarafından projelendirmeye alınmıştır.”

“Jeotermal enerji Çeşme için çok önemlidir. Önemli turizm merkezi olan bu yöre jeotermal enerji ile yeni bir boyut kazanacak ve turizm dört mevsime yayılacaktır.”

3.1.5.3. Alaçatı Kıyı Ekosistemi

Ülkemizin uluslararası öneme sahip sulak alanlarında biri olan Alaçatı Kıyı Ekosistemi (Alaçatı Halici), 55.740ha alanda doğal sit statüsünde bulunan bir doğa koruma alanıdır.

Şekil 3.25: Alaçatı Özel Doğa Koruma Alanı (Kaynak: Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları Kitabı, 2006)

2004 yılında Doğa Derneği'nin ortaya koyduğu “Önemli Doğa Alanı (ÖDA)” yaklaşımı, doğadaki canlı türlerinin nesillerini sürdürebilmeleri için özel önem taşıyan coğrafyaları tanımlamakta ve yeryüzünün en hassas ve benzersiz doğal alanlarının korunmasını amaçlamaktadır.

Alaçatı ÖDA'sının en önemli sulak alanı olan Alaçatı Halici kuru vadiler, kıyılarda sarp kayalıklar ve bozulmadan kalmış küçük kumsallar, tuzcul bataklıklar ve genel bitki örtüsü olarak kısa boylu maki toplulukları yer alır. Alan aynı zamanda nesli tükenmekte olan birçok kuş türünü de barındırmaktadır. Alaçatı Halici'nin doğusundan Sığacık'a kadar uzanan kıyıları Akdeniz fokunun korunması için öncelikli alanlardan biridir.

Şekil 3.26: Alaçatı Halici - 1 (Orijinal, Nisan 2017)

Şekil 3.27: Alaçatı Halici - 2 (Orijinal, Nisan 2017)

3.2. Yöntem

Araştırma yöntemi; çalışma alanı sınırları içinde bulunan doğa koruma açısından önemli alanların çevreleri ve aralarındaki mekansal bağlantıların çevre düzeni planları üzerinde incelenmesi ve koruma alanlarına ilişkin verilen kararların eksik ya da yanlış yönlerini saptayıp öneriler getirmektir.

Çalışmanın adımları aşağıda belirtildiği gibidir:

1- Literatür araştırması yapılmış; planlama tanımı, plan türleri, doğa koruma tanımı ve doğa korumanın ülkemizde ve dünyadaki durumuna dair hazırlanmış tez, bildiri ve makaleler gözden geçirilmiş, çalışma alanını kapsayan plan ve raporlarının yanında konu ile ilgili kanun ve yönetmelikler incelenmiştir.

2- Alanın doğal ve fiziksel özellikleri, plan ve diğer kaynaklardaki mevcut arazi kullanım kararları ve yasal süreçlere dair kaynaklar incelenip çalışma konusuna uygun şekilde derlenmiştir. Bu bölüme en çok plan raporları ve bilimsel tezler kaynak oluşturmuştur.

3- Kentsel planlama çalışmalarında en çok kullanılan program olan Netcad programı üzerinde mevcut durum analizleri yapılmıştır. Analizlerin oluşturulması ve irdelenmesinde 2008 yılında Gülgün v.d. tarafından hazırlanan "Arazi Kullanım Değişimlerinin İzmir-Çeşme Yarımadası'nın Top Burun - Uç Burun Kısmı Alibostan Koyu Mevkii'nde Doğa Koruma Kararları Üzerindeki Etkilerinin İrdelenmesi" adlı proje raporunda kullanılan yöntemlerden yararlanılmıştır.

Bu analizler için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu 1/100.000 ölçekli İzmir Manisa Planlama Bölgesi Çevre Düzeni Planı ve 1/25.000 ölçekli Çeşme Çevre Düzeni Revizyon Planı paftaları Netcad programı üzerinde raster dönüştürme işlemi yapıldıktan sonra koordinatlandırılmıştır.

Koordinatlandırılan paftalar Netcad programı ile sayısal ortamda altlık olarak kullanılmış ve tüm plan kararları raster dosyanın üzerinden alan oluşturma sekmesindeki kutu çiz komutu ile yeniden çizilerek sayısallaştırma işlemi yapılmıştır. Sayısal paftaya altlık olması için 22.06.2016 tarihli Google Earth uydu görüntüsü verileri referanslar katmanında online haritalar ekle komutu ile çağırılmıştır.

4- Uydu görüntüleri mevcut durum verileri olarak kabul edilerek çalışma için gerekli nitelikteki alanlar önceki sayısallaştırma işlemindeki gibi kutu çiz komutu ile ayrı katmanlar halinde çizilerek analizler hazırlanmıştır. Aynı şekilde sayısallaştırılan ÇDP üzerinde de aynı analizler yapılmıştır.

5- Elde edilen tüm bu analizlerin katmanları Netcad programına çağırılarak çakıştırılmış ve alan hesaplama komutu ile çıkan değerler yüzde olarak tabloya yansıtılmıştır.

6- Son aşamada alanın Google Earth uydu görüntüsü Adobe Photoshop programı ile koordinatları belirleyen çizgiler üzerinden eşit karelere ayrılmış ve numaralandırılmıştır. Analizler sonucu belirlenen sorunlu olan olanlar üzerinde yorumlama yapılmıştır.

4. BULGULAR

İzmir ilinin en batısında bulunan Çeşme ilçesi, Google Earth ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'nden alınan İzmir ili ilçe sınırları verileri ile Adobe Photoshop programı ile oluşturulmuş Şekil 4.1'de görüldüğü gibi, ilin denize kıyısı olan bir çok yerleşimlerinden biridir. İlçenin batısı, kuzeyi ve güneyi Ege Denizi ile çevrili; doğusunda Urla ilçesi ve kuzeybatısında da Karaburun ilçesi bulunmaktadır. Üç tarafının denizle çevrili olması, kıyı turizmi ve deniz sporlarına uygun iklim ve rüzgar değerlerine sahip koylarının olması yalnız il bazında değil, Türkiye genelinde turistik açıdan önde gelen odak noktalarından biri olmasını sağlamaktadır.

Şekil 4.1: Çeşme ilçesinin coğrafi konumu (Orijinal)

Yerleşmeye dair tüm çalışmaların incelenmesi sonucu elde edilen araştırma bulguları aşağıdaki gibi üç ana başlıkta incelenmiştir.

1- Mevcut Durum Analizleri: Bu bölümde çalışma alanının mevcut durumu; Google Earth, Corine ve çalışma alanı hakkında hazırlanmış önceki çalışmalardan elde edilen veriler ile oluşturulmuş haritalar üzerinden incelenmiştir.

2- ÇDP Analizleri: Bu bölümde çalışma alanına dair hazırlanmış 1/25.000 ve 1/100.000 ölçekli ÇDP'ler tek bir pafta haline getirilip incelenmiştir.

3- Doğal ve Kültürel Yapının Mevcut Durum ve ÇDP Analizleri ile Karşılaştırılması: Bu bölümde ise önceki bölümlerde elde edilen analizler sonucu ortaya koyulan verilerin karşılaştırması tablo ve grafiklerle gerçekleştirilmiştir.

4.1. Mevcut Durum Analizleri

Çeşme ilçesi, bağlı olduğu il İzmir gibi doğal alanlar bakımında çok zengin yerleşmelerden biridir. Çeşme'nin coğrafi konumu itibariyle iklimi, tarihi ve kültürel zenginlikleri yanı sıra termal kaynakları ile turizm sektörü için önemli bir potansiyele sahiptir. Hidrolojik yapı bakımından incelemek amaçlı 1/100.000 İzmir-Manisa Bölgesi Çevre Düzeni Planı, 1/25.000 Çeşme Çevre Düzeni Revizyon Planı ve Google Earth verilerinden yararlanılarak NetCAD programı ile Şekil 4.2 oluşturulmuştur.

Şekil 4.2: Çeşme hidrolojik yapı (Orijinal)

İlçe su kaynakları açısından incelendiğinde; yeryüzü suları bakımından çok zengin olmadığı görülmekte, en önemli akarsu Karşıyaka Azmağı olarak belirlenmektedir. Yeraltı su kaynakları açısından yerüstü sularından daha verimli olan Çeşme'de 1/100.000 İzmir-Manisa Bölgesi Çevre Düzeni Planı'nda belirlenmiş jeotermal koruma alanları bulunmaktadır. Ilıca ve Alaçatı mahallelerinde korunması gereken yeraltı su kaynakları ve Şifne Mahallesi'nde

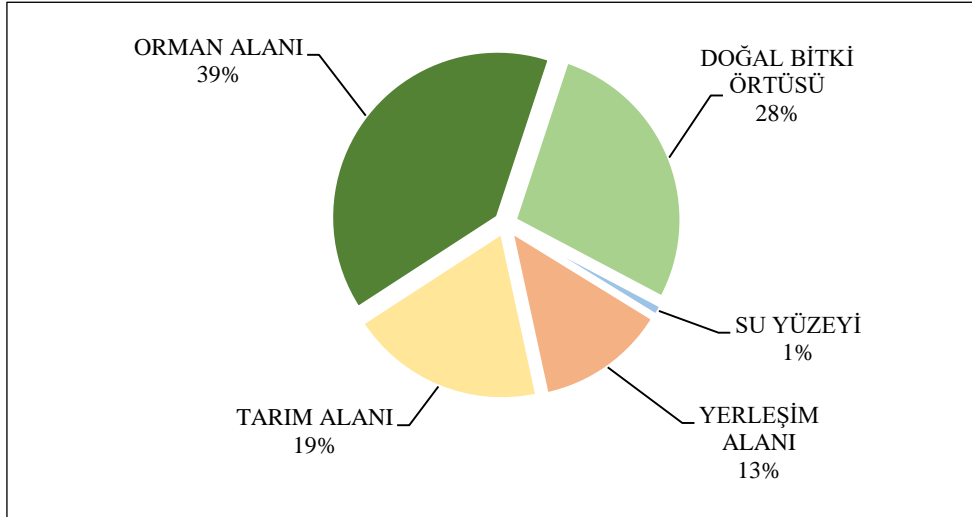
de termal turizm açısından önemli olan jeotermal tesis alanı bulunmaktadır. Bunların dışında alanda bir diğer su yüzeyi de 2.78 km² büyüklüğünde Kutlu Aktaş Barajı bulunmaktadır (Şekil 4.2).

İlçenin mevcut durumunu incelemek için Google Earth verileri altlık olarak kullanılmak üzere, NetCAD programında, belirlenen temel alan türlerini gösteren Şekil 4.3: Çeşme İlçesi Mevcut Durum Analizi oluşturulmuştur. Bu analizin amacı Çeşme'nin günümüzdeki durumunu inceleyerek, geleceğe yönelik yapılmış planlardaki plan kararlarının mevcut durum ile ne kadar uyumlu olduğunu ortaya koymaktır.

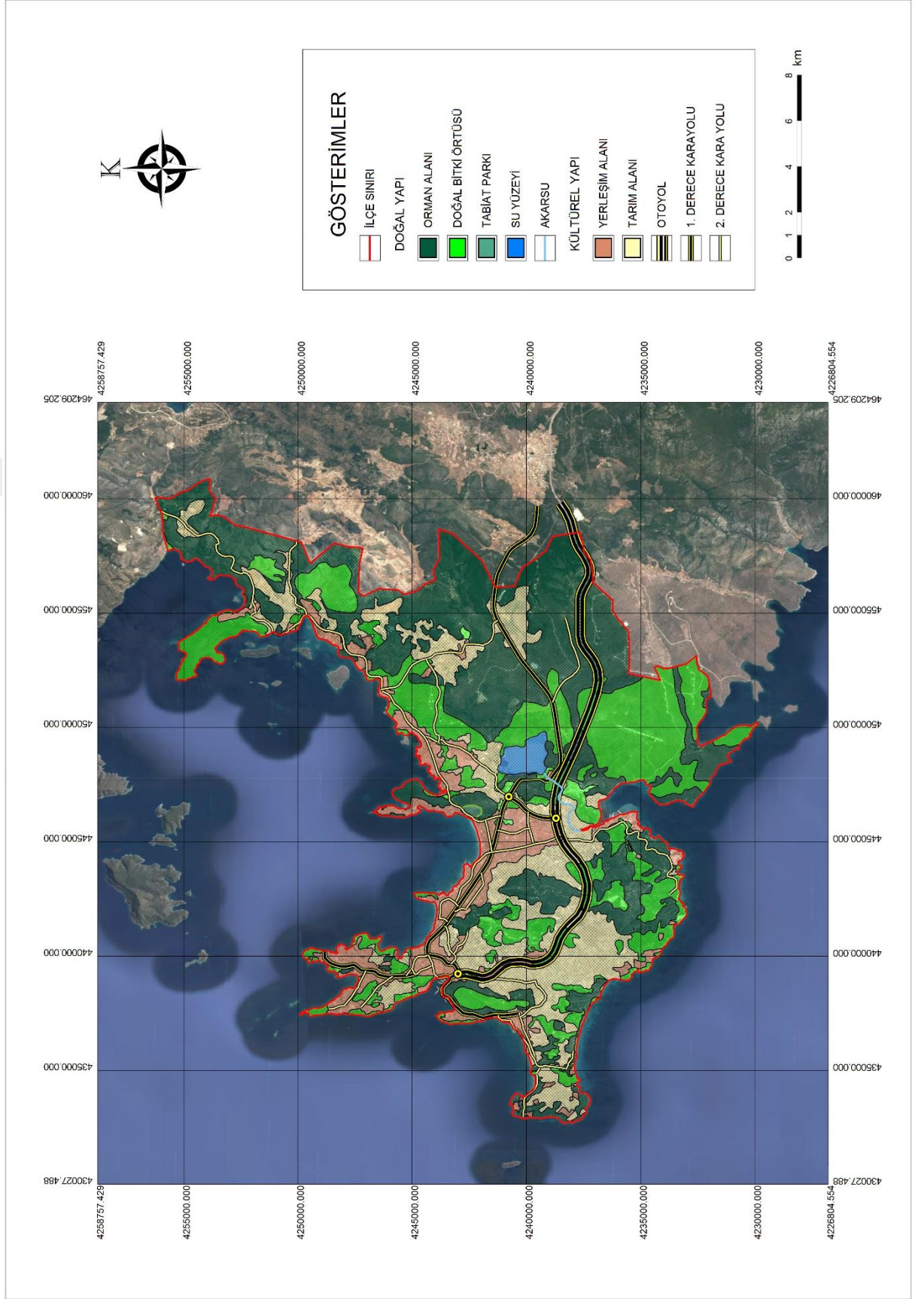
Çizelge 4.1: Çeşme mevcut durum alan büyüklükleri tablosu (Orijinal)

	ALAN TÜRÜ	ALAN BÜYÜKLÜĞÜ	ALAN YÜZDESİ
DOĞAL YAPI	ORMAN ALANI	106.61 km ²	%39
	DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ	75.22 km ²	%28
	SU YÜZEYİ	2.81 km ²	%1
KÜLTÜREL YAPI	YERLEŞİM ALANI	34.80 km ²	%13
	TARIM ALANI	52.30 km ²	%19
TOPLAM ALAN		271.74 km ²	

Çizelge 4.2: Çeşme mevcut durum alan büyüklükleri grafiği (Orijinal)

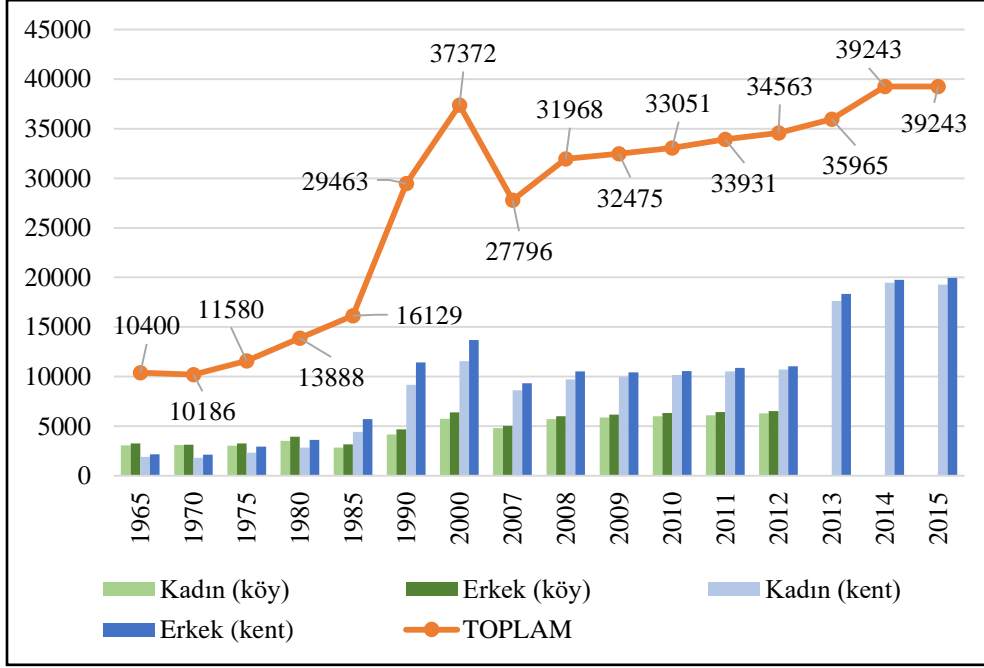
Mevcut durum incelendiğinde; Çeşme Yarımadası'nın kuzey kıyılarının yerleşim alanı olarak kullanılmakta olduğu, tarım alanlarının ise yerleşim alanları etrafında yayılım gösterdiği saptanmıştır. Kentleşmenin henüz yaşanmadığı alanlar ise orman alanları ve doğal bitki örtüsü ile kaplı alanlardır.

Şekil 4.3: Çeşme ilçesi mevcut durum analizi (Orijinal)

Nüfus yapısı bir yerleşmenin hem mevcut durumunu yorumlamada hem de yapılacak planlara taban oluşturmada en önemli sosyal yapı özelliklerinden biridir. TÜİK verileri ile elde edilen “Çizelge 4.3: Çeşme İlçesi yıllara göre nüfus dağılımı grafiği” yerleşmenin 1965-2015 yılları arasındaki kadın ve erkek nüfus dağılımını göstermektedir. İlçenin nüfusu yıllara göre incelendiğinde düzenli olmayan bir artış görülmektedir. Son 10 yıllık periyodu incelediğimizde; artışın oldukça azaldığı ve nüfusun doyuma ulaştığı görülmektedir.

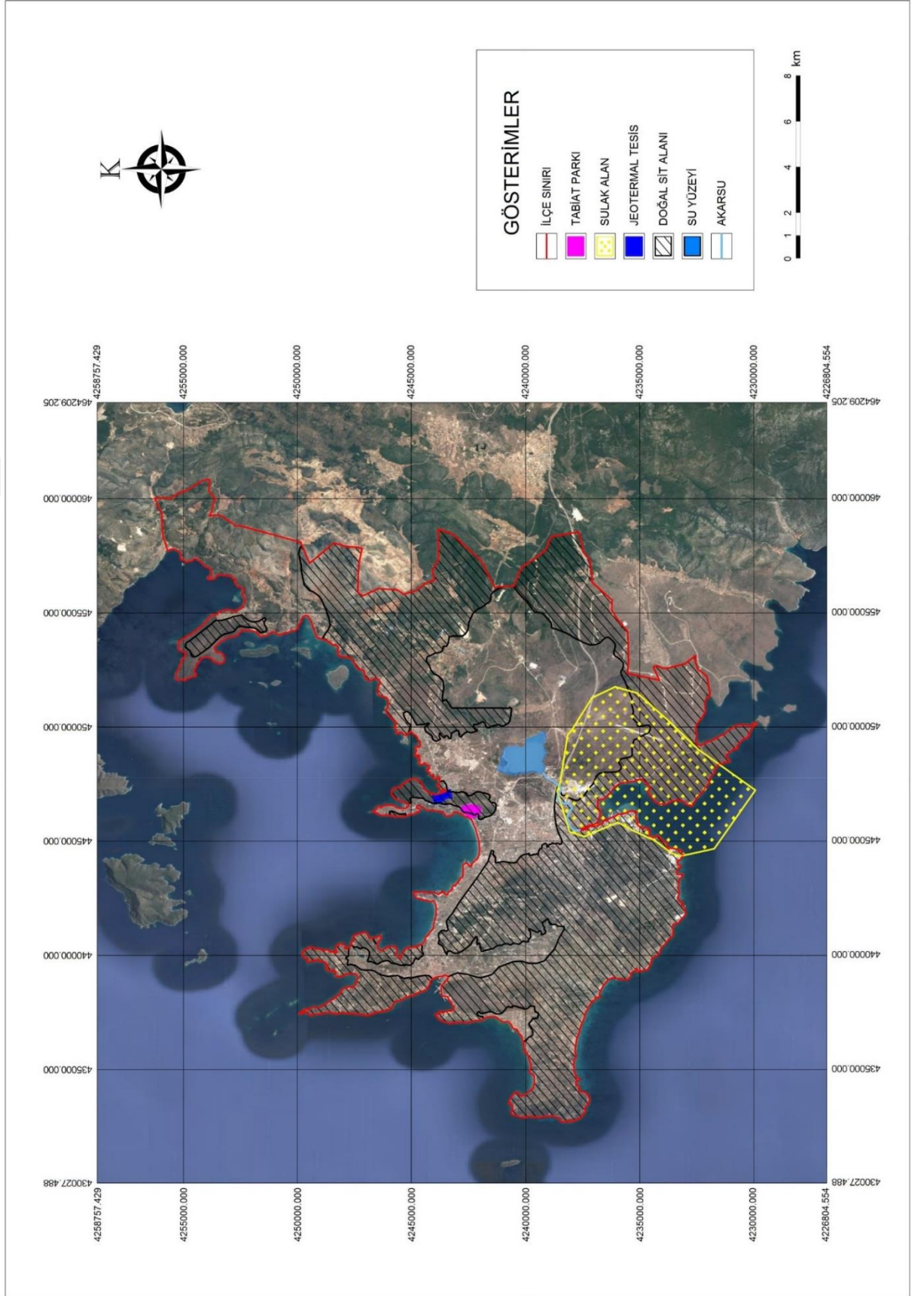
Çizelge 4.3: Çeşme İlçesi yıllara göre nüfus dağılımı grafiği (Orijinal)

Çalışma alanında incelenecek olan doğa koruma alanlarını göstermek için 1/100.000 İzmir-Manisa Bölgesi Çevre Düzeni Planı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı “Türkiye’nin Korunan Alanları” adıyla 2013 yılında paylaştığı Google Earth dosyası, Google Earth güncel verileri ve Türkiye’nin Önemli Doğa Alanları Kitabı verileri NetCAD programı üzerinde çakıştırılarak Şekil 4.4 oluşturulmuştur. Şekle göre koruma alanlarından “Tanay Tabiat Parkı” ve “Şifne Jeotermal Koruma Alanı” doğal sit alanları sınırları içinde kalırken, “Alaçatı Özel Doğa Koruma Alanı (Alaçatı Halici)”nin yaklaşık 1500 ha’lık kısmı doğal sit alanı olarak tanımlanan alan içinde, kalan kısımları ise doğal bitki örtüsü ve denizde kalmaktadır. Alan büyüklükleri Çizelge 4.4’te gösterildiği gibidir.

Çizelge 4.4: Çeşme doğa koruma alanları büyüklükleri (Orijinal)

Alan Türü	Alan Büyüklüğü
Doğal Sit Alanı	16339,57 ha
Sulak Alan	3933,90 ha
Tabiat Parkı	93,74 ha
Jeotermal Koruma Alanı	71,58 ha

Şekil 4.4: Çeşme ilçesi doğa koruma alanları (Orijinal)

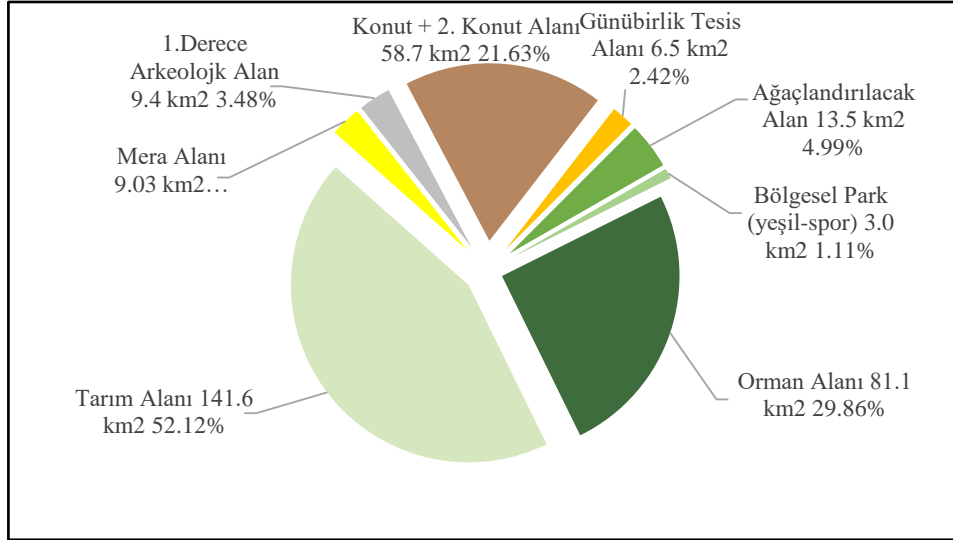
4.2. ÇDP Analizleri

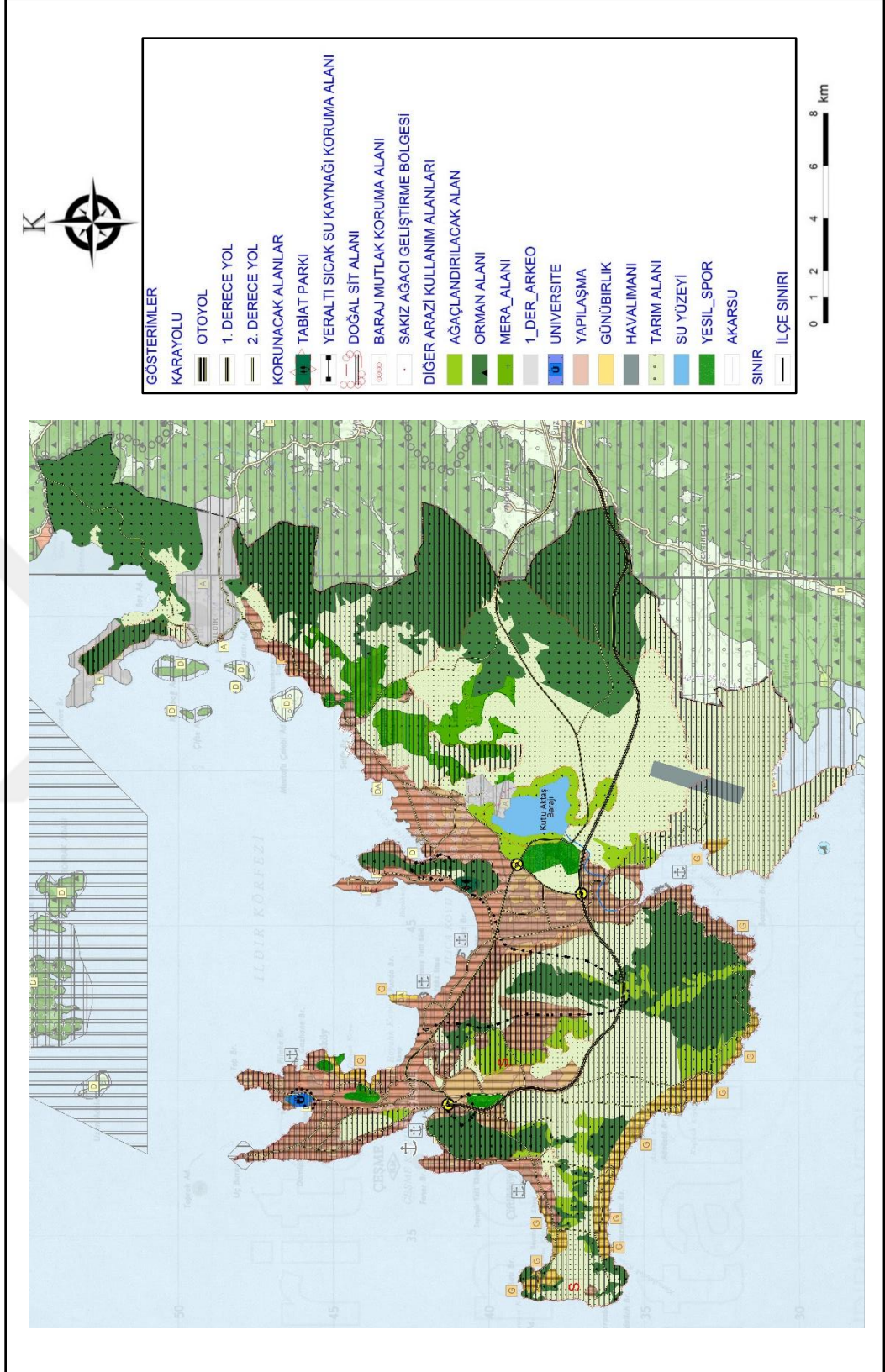
Çeşme ilçesine ait güncel çevre düzeni planı olan ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının internet sitesinde yayınlanan “İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı”nın jpeg formatlı hali NetCAD programı üzerinde koordinatlandırılıp yeniden çizilerek Şekil 4.5’teki gibi hazırlanmış ve oluşturulan bu pafta üzerinden ilçenin arazi kullanım dağılımı Çizelge 4.5 ve Çizelge 4.6’da gösterilmiştir.

Çizelge 4.5: İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı’na göre Çeşme İlçesi’nin genel arazi kullanım dağılım tablosu (Orijinal)

Alan Türü	Alan Büyüklüğü	Toplam Alanda Yüzdesi
Ağaçlandırılacak Alan	13.5 km ²	% 4.99
Orman Alanı	81.1 km ²	% 29.86
Tarım Alanı	141.6 km ²	% 52.12
Bölgesel Park (yeşil-spor)	3.0 km ²	% 1.11
Mera Alanı	9.03 km ²	% 3.33
1.Derece Arkeolojik Alan	9.4 km ²	% 3.48
Üniversite Alanı	0.2 km ²	% 0.11
Konut + 2. Konut Alanı	58.7 km ²	% 21.63
Günübirlük Tesis Alanı	6.5 km ²	% 2.42
Havalimanı	1.6 km ²	% 0.60

Çizelge 4.6: İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı’na göre Çeşme İlçesi’nin genel arazi kullanım dağılım grafiği (Orijinal)

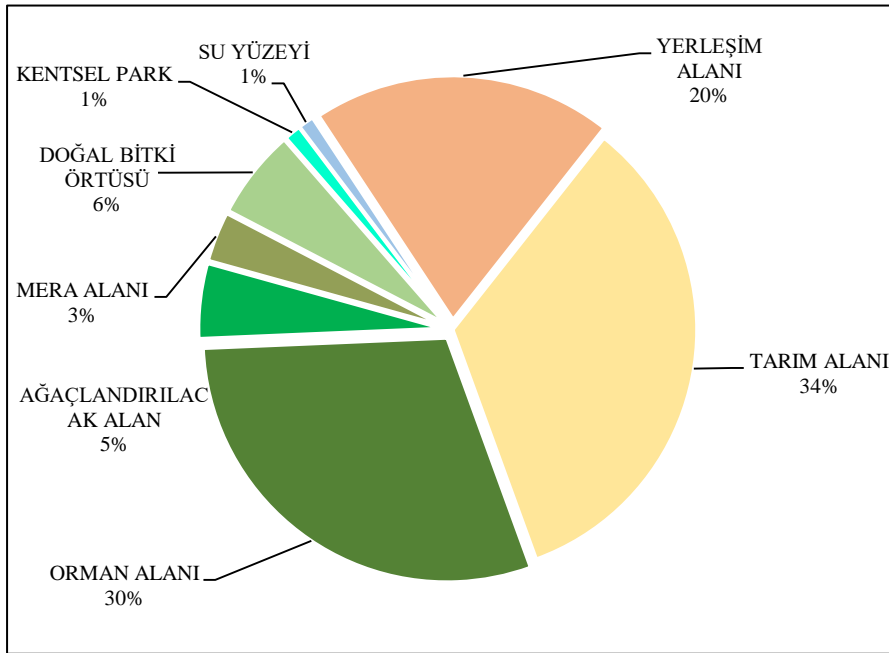

Şekil 4.5 üzerinden NetCAD programı ile Çeşme ilçesinin doğal ve kültürel yapısının lekesele hali hazırlanmıştır (Şekil 4.6). Hazırlanan pafta ile yine NetCAD programında “Alan Hesaplama” komutu ile doğal ve kültürel yapıyı oluşturan alanların büyüklük hesabı yapılmış ve Çizelge 4.7 ile Çizelge 4.8 oluşturulmuştur.

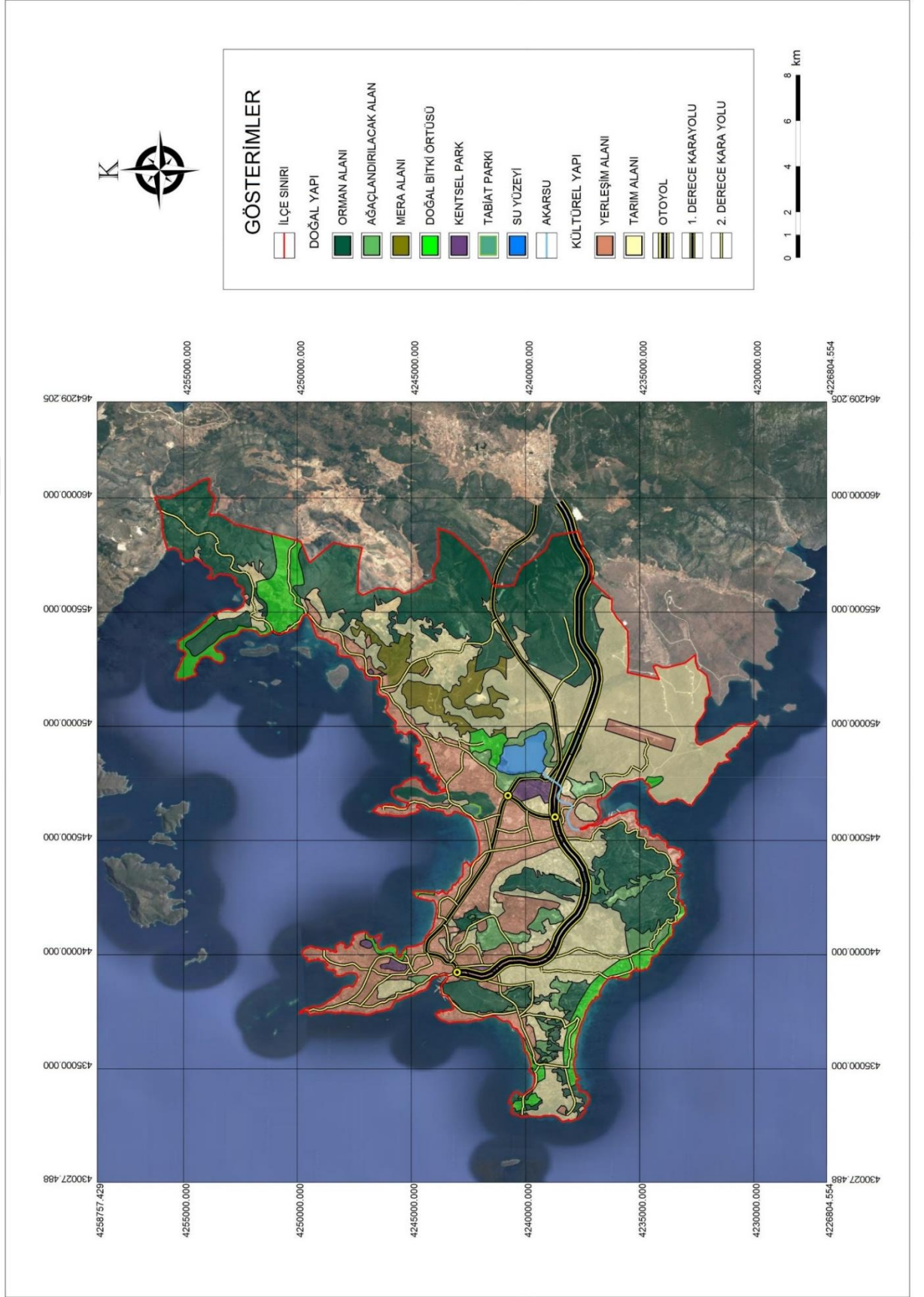
Çizelge 4.7: Çeşme ÇDP Analizi alan büyüklükleri tablosu (Orijinal)

	ALAN TÜRÜ	ALAN BÜYÜKLÜĞÜ	ALAN YÜZDESİ
DOĞAL YAPI	ORMAN ALANI	81.11 km ²	%30
	AĞAÇLANDIRILACAK ALAN	13.55 km ²	%5
	MERA ALANI	9.03 km ²	%3
	DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ	16.16 km ²	%6
	KENTSEL PARK	3.02 km ²	%1
	SU YÜZEYİ	2.81 km ²	%1
KÜLTÜREL YAPI	YERLEŞİM ALANI	54.14 km ²	%20
	TARIM ALANI	91.92 km ²	%34
TOPLAM ALAN		271.74 km ²	

Çizelge 4.8: Çeşme ÇDP Analizi alan büyüklükleri grafiği (Orijinal)

Şekil 4.6 : Çeşme ilçesi ÇDP Analizi (Orjinal)

İlçe genelini ele alan en kapsamlı çevre düzeni planı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2014 yılında hazırlanmış olan “İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı”dır. Bunun yanında 1/25.000 ölçekli çeşitli revizyon planları da bulunmaktadır. Ancak ilçeye özel 1/5000 ölçekli nazım imar planı hazırlanmamıştır. Bu durum plan kademelenmesinde eksik bir basamak olduğunu ortaya koyarak, var olan 1/1000 ölçekli uygulama imar planının hangi üst ölçekli plan vasıtasıyla hazırlandığını belirsiz kılmaktadır.

1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı’na ait plan açıklama raporunda:

“İzmir-Manisa illerinden oluşan planlama bölgesini kapsayan 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı’nda temel amaç; yaşanan hızlı ve kontrolsüz kentleşmenin, parçacı ve sektörel planlamanın yarattığı sorunların ortadan kaldırılması, kentleşme ve sanayileşmenin kontrollü gelişiminin sağlanması, gelişmelerin sürdürülebilir kılınması, ekolojik dengeyi bozacak olası etkilerin engellenmesi, 2025 yılına kadar kültürel ve doğal değerlerin korunmasını sağlayacak biçimde gelişmenin yönlendirilmesidir.”

ifadesi bulunmaktadır. Ancak mevcut doğal ve kültürel yapıyı ÇDP kararları ile karşılaştırdığımızda büyük farklılıklar görülmektedir (Çizelge 4.7 ve Çizelge 4.8 (Sayfa 104)).

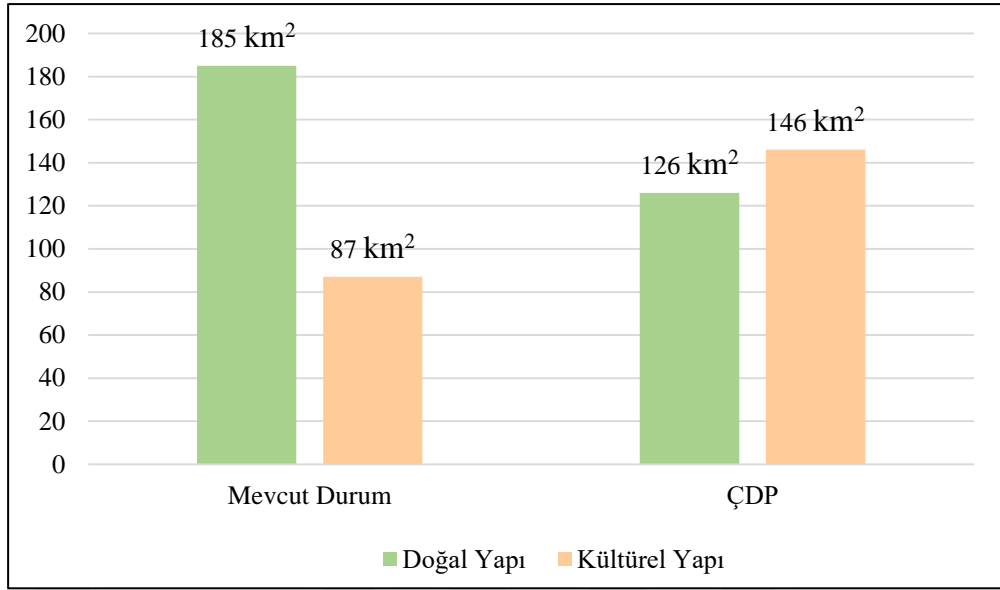
4.3. Doğal ve Kültürel Yapının Mevcut Durum ve ÇDP Analizleri ile Karşılaştırılması

İlçenin doğal ve kültürel yapısını mevcut durum ve ÇDP’de incelemek amaçlı, Çizelge 4.1 ve Çizelge 4.7 karşılaştırılması yapılmıştır (Çizelge 4.9 ve Çizelge 4.10). Oluşturulan aşağıdaki tablo ve grafik lekesel bir çalışmanın ürünü olup, gerçek alan büyüklüklerini göstermemekle birlikte, amaç ÇDP ile atanan alanların mevcut durum ile karşılaştırılmasını sağlamaktır.

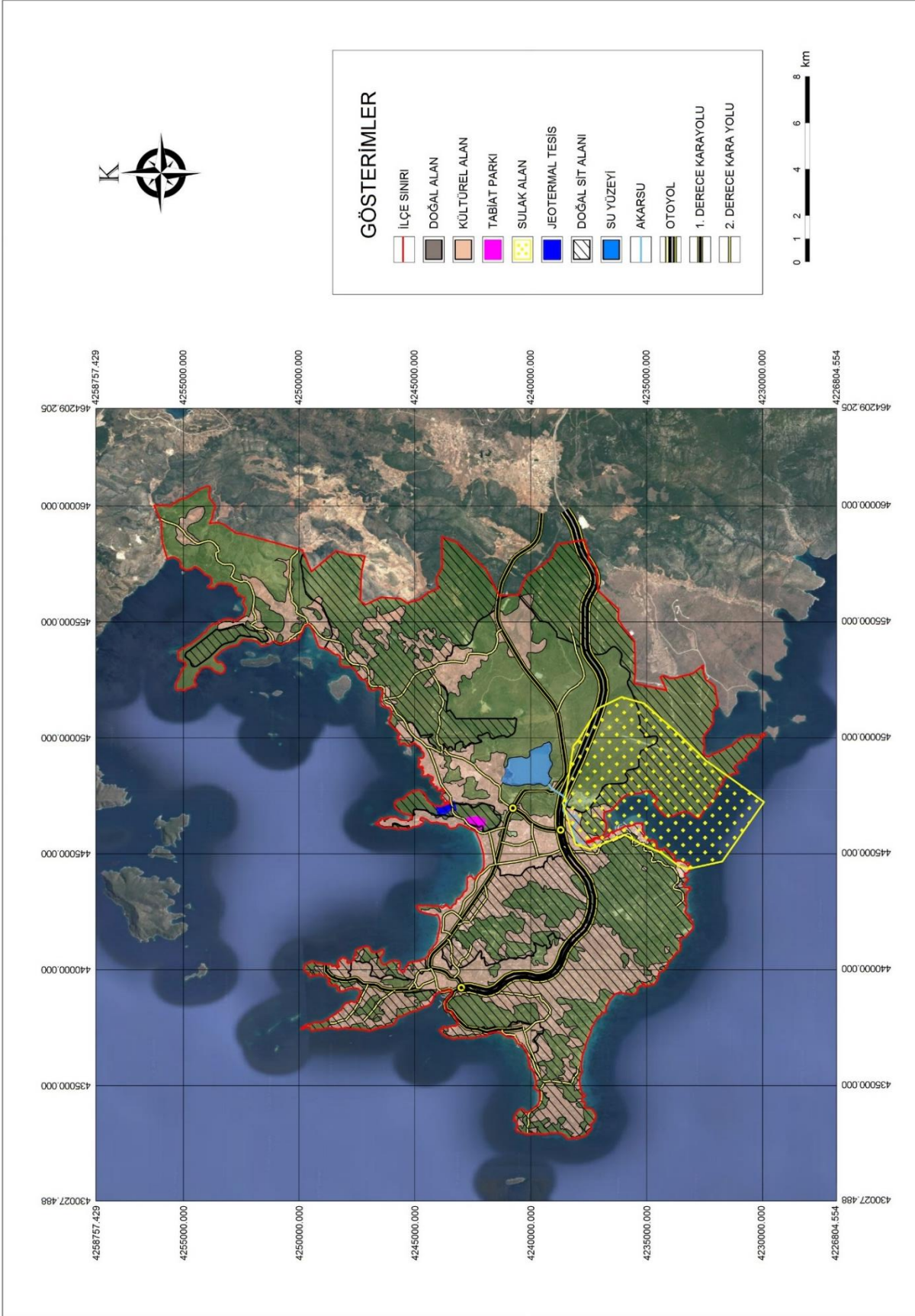
Çizelge 4.9: Doğal ve Kültürel yapının Mevcut ve ÇDP’deki durum tablosu (Orijinal)

	MEVCUTTAKİ BÜYÜKLÜK		ÇDP’DEKİ BÜYÜKLÜK	
DOĞAL YAPI	~ 185 km ²	%68	~ 126 km ²	%46
KÜLTÜREL YAPI	~ 87 km ²	%32	~ 146 km ²	%54

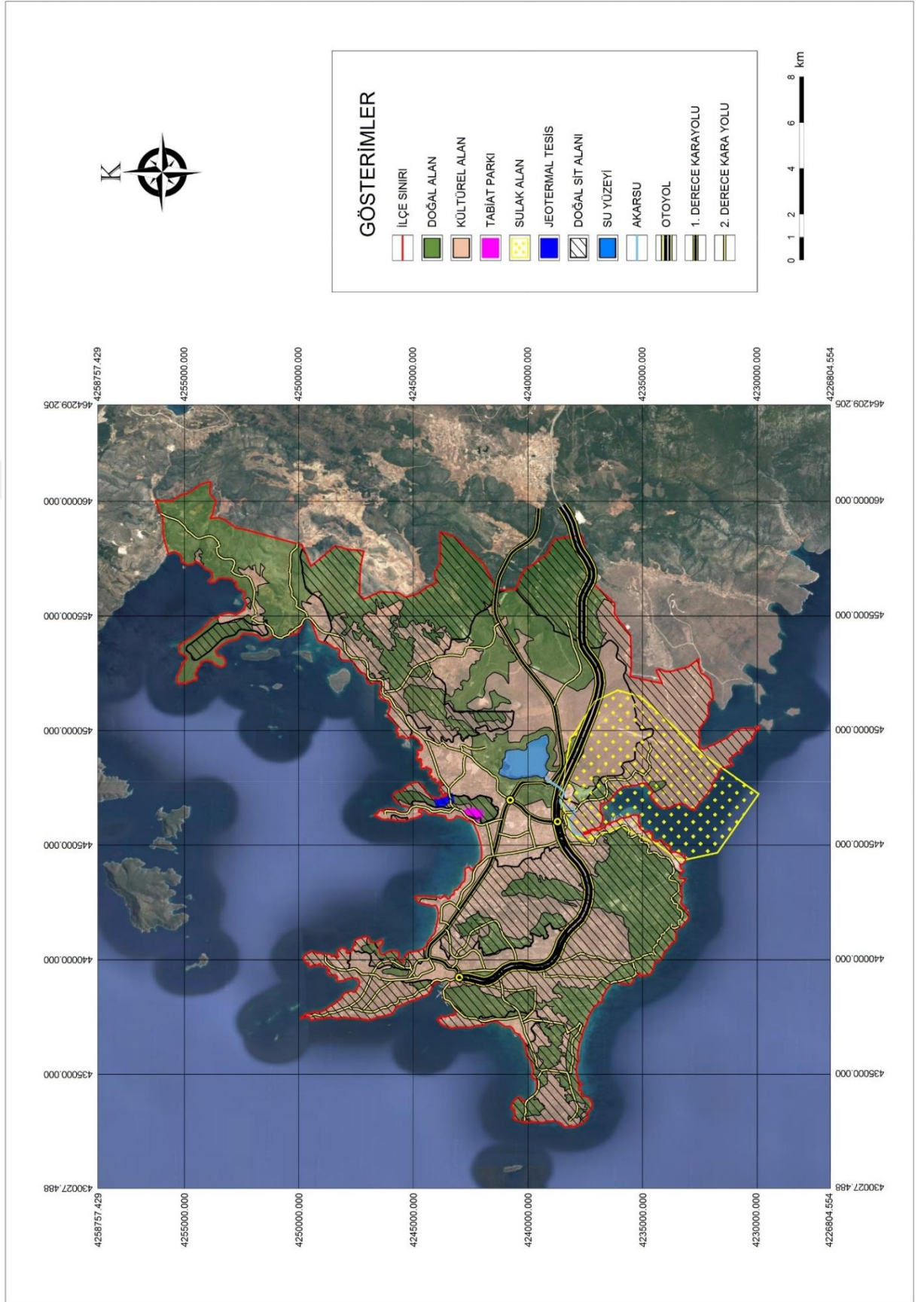
Çizelge 4.10: Doğal ve Kültürel yapının Mevcut ve ÇDP'deki durum grafiği (Orijinal)

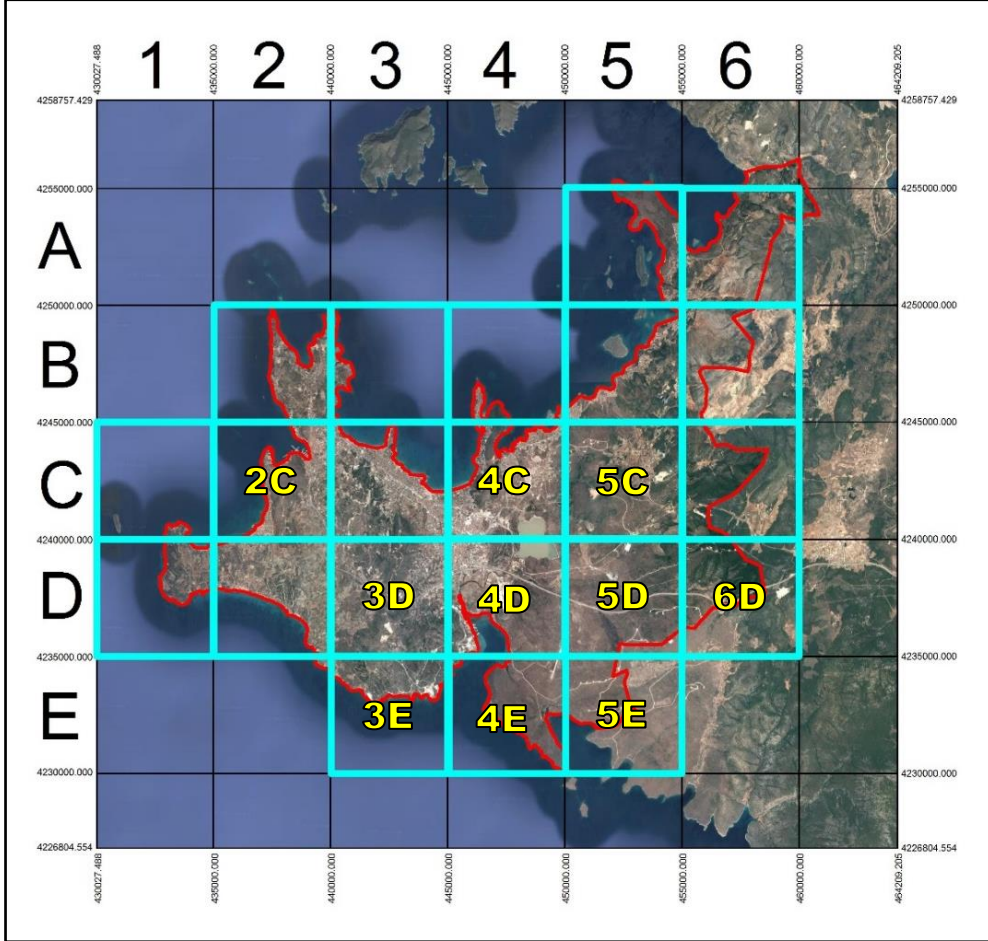
Yapılan tüm analizler sonucunda karşılaştırma yapabilmek için NetCAD programı ile belirtilen analizlerdeki katmanlar çakıştırılmıştır. Mevcut Durum Analizi (Şekil 4.3 (Sayfa 99)) ve Doğa Koruma Alanları (Şekil 4.4 (Sayfa 101)) çakıştırılarak Şekil 4.7, Çeşme ilçesine dair yapılmış ÇDP analizi (Şekil 4.6 (Sayfa 115)) ve yine Doğa Koruma Alanları (Şekil 4.4 (Sayfa 1141)) paftaları çakıştırılarak ise Şekil 4.8 oluşturulmuştur.

Şekil 4.7: Çeşme İlçesi mevcut durum ve doğa koruma alanları analizi (Orijinal)

Yapılan tüm analizler ve karşılaştırmalar sonucu, problemliler olarak noktalar belirlenmiştir. Adobe Photoshop programı üzerinde oluşturulan Analiz anahtar paftası (Şekil 4.9) yardımı ile koordinatlarla eşit büyüklükte karelere bölünmüş çalışma alanının yapılan karşılaştırmalar sonucu problemliler bulunan noktalarının incelenmesi işlemi yapılmıştır.

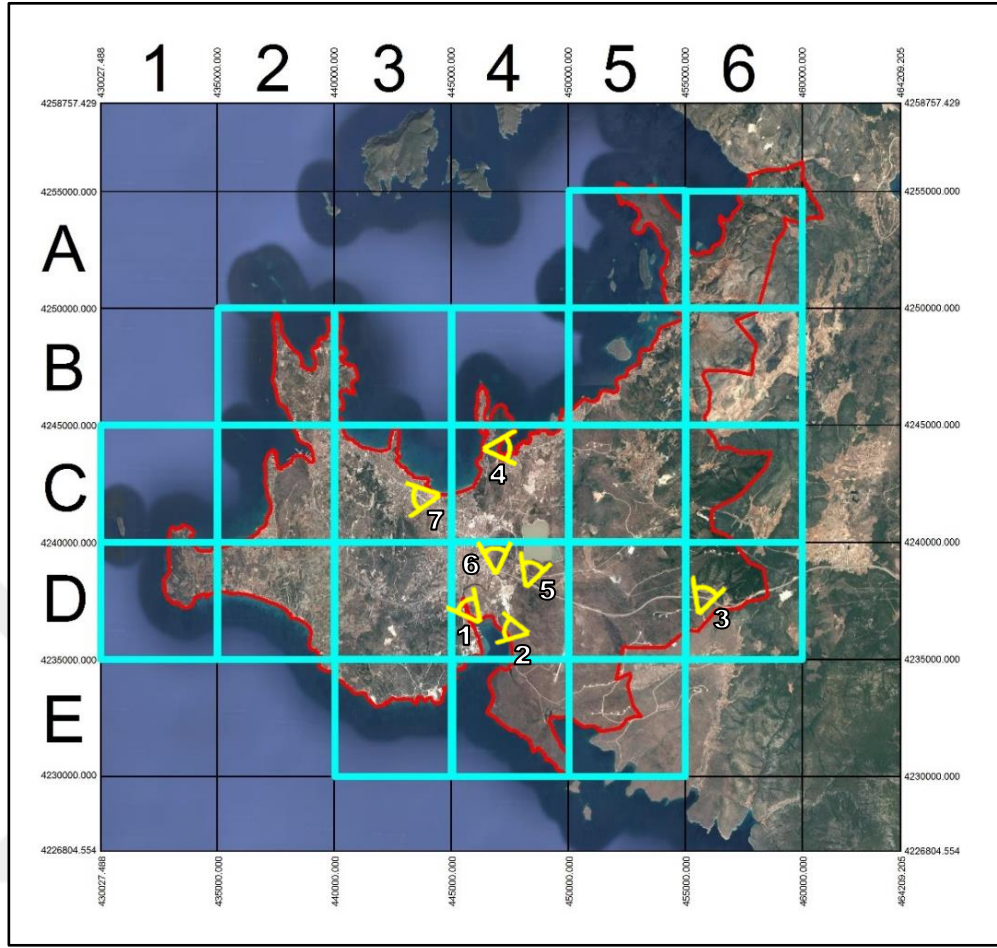

Şekil 4.9: Analiz anahtar paftası - ölçeksiz (Orijinal)

İncelenecek problemliler alanlar şunlardır:

- * Alaçatı (Halici) Kıyı Ekosistemi : 3E, 4D, 4E, 5D ve 5E
- * Havalimanı Alanı : 4D, 5D, 4E ve 5E
- * RES Alanları : 2C, 3D, 4C, 5C, 5E ve 6D
- * Bölge Parkı/Büyük Kentsel Yeşil Alan : 4C ve 4D

Belirlenen problemlili alanlara (Şekil 4.9) ilişkin arazi çalışmasında çekilen fotoğrafların konumları ve yönleri Şekil 4.10’te belirtildiği gibidir.

Şekil 4.10: Arazi çalışmasında çekilen fotoğrafların konumu ve yönü - ölçeksiz (Orijinal)

1. Şekil 4.11 : Alaçatı Kıyı Ekosistemi Sulak Alanı’nda bulunan Karşıyaka Azmağı ve çevresi

2. Şekil 4.15 : Karşıyaka Azmağı’nın yanında yeni yapılan ve ÇDP’deki “Havalimanı” olarak belirlenen alana bağlanan stabilize yol

3. Şekil 4.16 : Karaköy Rüzgar Enerji Santrali

4. Şekil 4.17 : Residere Rüzgar Enerji Santrali

5. Şekil 4.21 : Kutlu Aktaş Barajı

6. Şekil 4.22 : “Bölge Parkı/Kentsel Yeşil Alan” olarak belirlenen alan ve Alaçatı Rüzgar Enerji Santrali

7. Şekil 4.23 : Çeşme ilçesi kentsel doku (Orijinal, Nisan 2017)

Alaçatı Kıyı Ekosistemi:

Yapılan arazi çalışması ve alan analizleri ile İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nı Çeşme ilçesi bazında incelenmesi sonucunda, mevcut durumda korunması gerekli alanların tümünün korunmadığı, ağaçlandırılacak alan ve kentsel park olarak belirlenen alanlar dışında doğal yapıya katkı sağlayacak büyük kararların alınmadığı görülmektedir. Çeşme ilçesi için planda sit alanlarının ve jeotermal koruma kuşaklarının gösterimi dışında herhangi bir çevre koruma amaçlı unsur bulunmamaktadır. Alaçatı Kıyı Ekosistemi olarak belirlenen Alaçatı Halici'nin de çeşitli kurumlarca özel çevre koruma bölgesi olarak belirlenmiş olmasına rağmen söz konusu çevre düzeni planında imara açılmakta olduğu ve özel çevre koruma alanı statüsünde değerlendirilmediği görülmektedir.

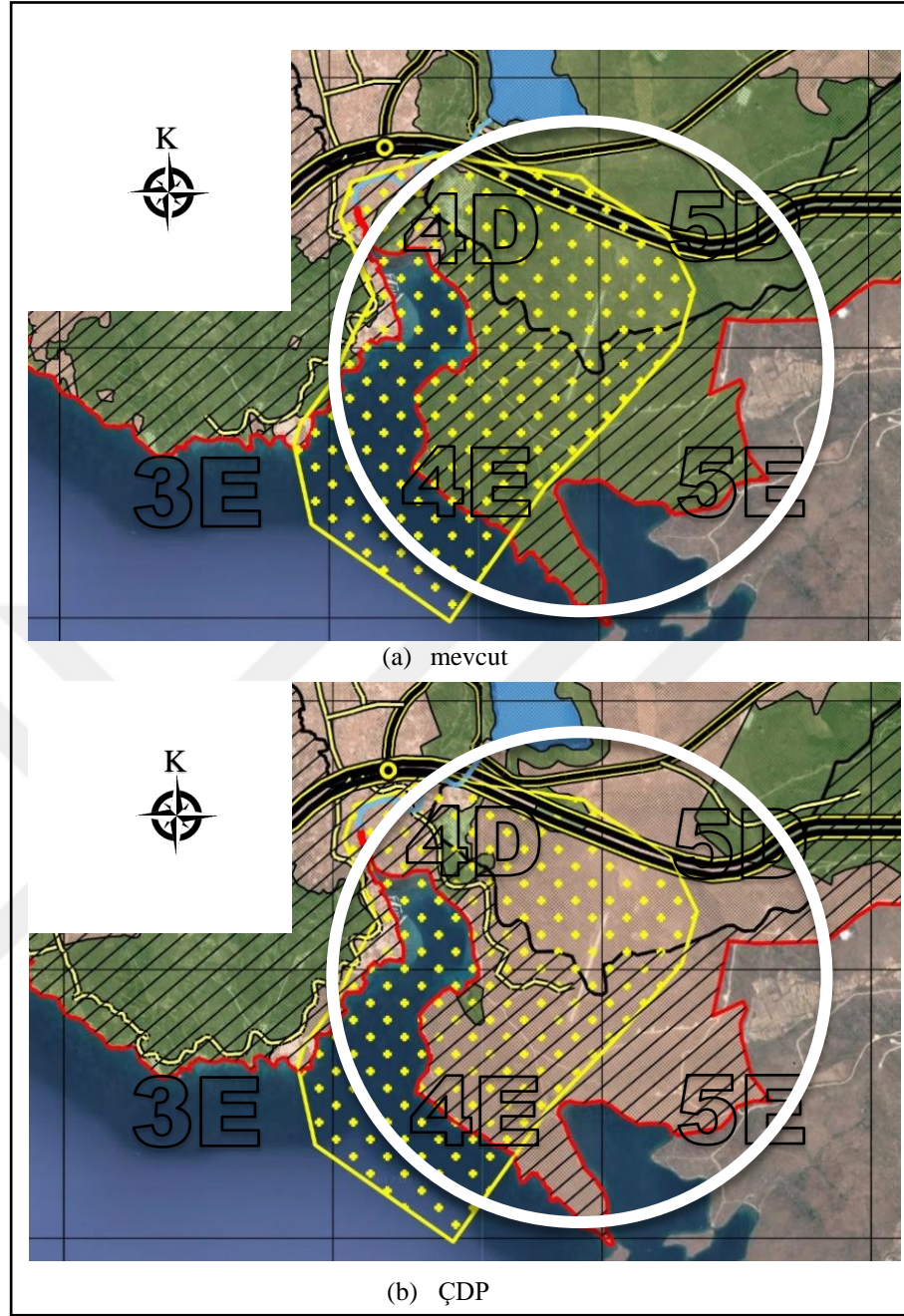

Şekil 4.11: Alaçatı Kıyı Ekosistemi Sulak Alanı'nda bulunan Karşıyaka Azmağı ve çevresi (Orijinal, Aralık 2017)

Çeşme ilçesinin mevcutta bir 1/5000 ölçekli nazım imar planının olmayışı ve söz konusu çevre düzeni planında bunun zorunlu kılınmayışı sebebi ile bu planda verilen kararların uygulama esnasında donatıların boyut ve kullanım özelliklerinde sorunlar meydana gelmesi olasıdır. Kademelenmedeki bir eksik basamak alt ölçeğe inerken yanlış uygulamaya sebebiyet vermesi mümkündür.

Çizelge 4.7 ve Çizelge 4.8 (sayfa 114) incelendiğinde, söz konusu çevre düzeni planının uygulanması durumunda, “doğal alan” olarak tanımlı alanlarda artış olmadığı görülmektedir. Bunun en büyük sebebi doğal bitki örtüsünün hakim olduğu vasıfsız toprakların doğaya kazandırılmak yerine yapılaşmaya ya da tarıma açılmış olmasıdır (Şekil 5.6)

Şekil 4.12 : Alaçatı Kıyı Ekosistemi Sulak Alanı'nın mevcut ve ÇDP'deki durumu - ölçeşiz (Orijinal)

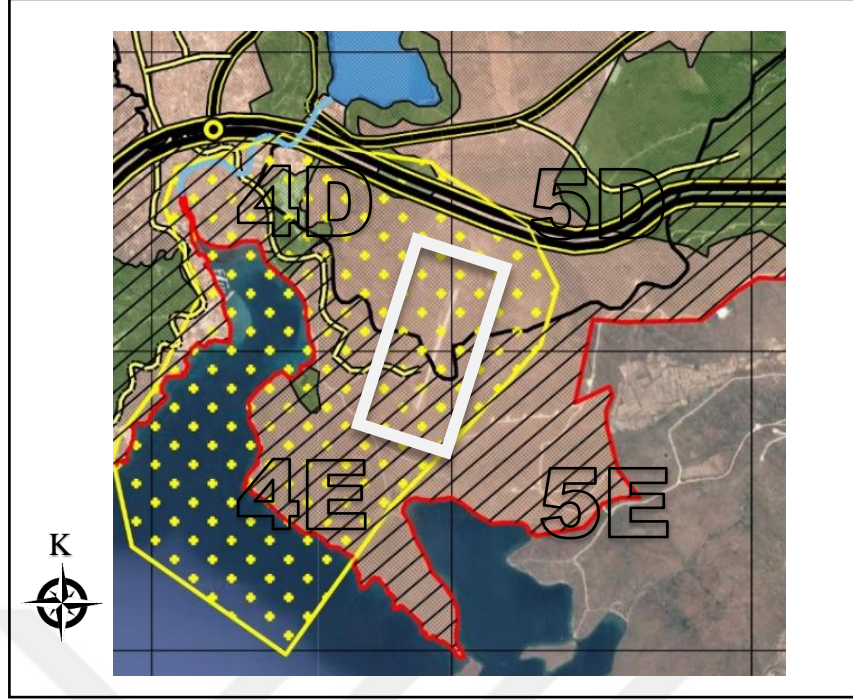
Çeşme ilçesi, toprak yapısı gereği tarıma elverişlilik açısından yeterli olmamak ile birlikte sadece geleneksel tarım kültürüne sahip bir yerleşimdir. Günümüzde Çeşme'nin güneyindeki doğal bitki örtüsü ile örtülü, üzerinde kullanım/donati bulunmayan ve tarıma elverişliliği bulunmayan büyük bir alanın, koruma statüleri açısından incelendiğinde hem Alaçatı Kıyı Ekosistemi Sulak Alanı hem de doğal sit alanı sınırları içinde kaldığı gözlenmiştir.

Şekil 4.13 : Alaçatı Kıyı Ekosistemi Sulak Alanı'nda yetişen çeşitli bitkiler (Orijinal, Nisan-Aralık 2017)

Havalimanı Alanı:

Diğer yandan yine aynı alanda doğal sit alanı ve sulak alan sınırı içinde konumlandırılmış bir havalimanına Şekil 4.14'te gösterildiği gibi ÇDP'de yer verilmiştir.

Şekil 4.14 : ÇDP'deki "Havalimanı" olarak belirlenen alanın konumu-ölçeksiz (Orijinal)

İzmir'e yakınlığı ile bilinen bir turizm merkezi olan Çeşme'nin Adnan Menderes Havalimanı ile uzaklığı 96 km'dir. İlçede turizm sezonunun bir yıl içinde yaklaşık 3 ay sürüyor olmasının yanında havalimanı boyutunda bir projenin doğal alan tahribatına sebep olacağı gerçeği, Çeşme'de yalnızca turist kullanımına yönelik bir havalimanına ihtiyacının bulunmadığını göstermektedir.

Şekil 4.15 : Karşıyaka Azmağı'nın kıyısında yeni yapılan ve ÇDP'deki "Havalimanı" olarak belirlenen alana ulaşımı sağlayan stabilize yol (Orijinal, Aralık 2017)

RES Alanları:

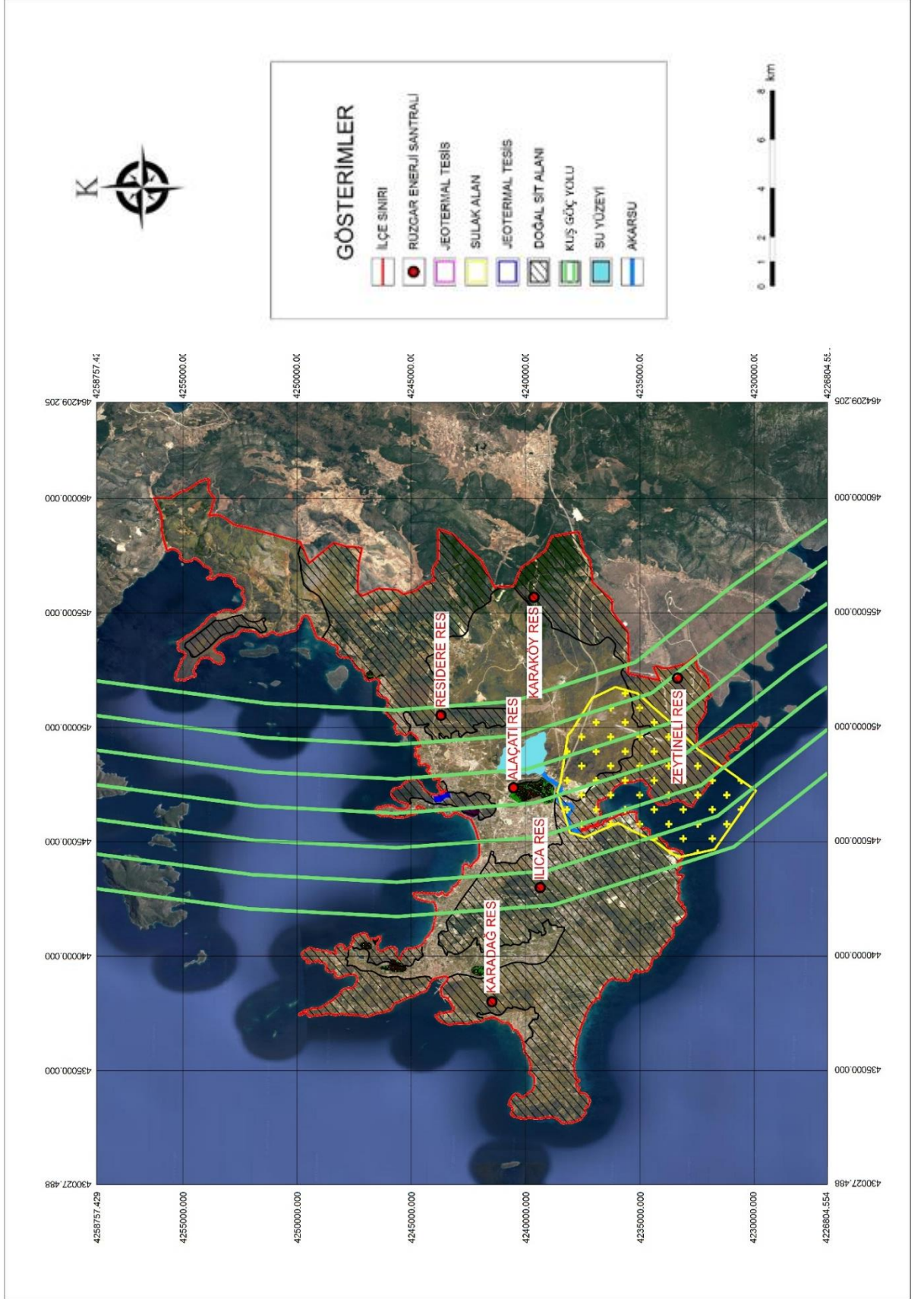
Şekil 4.16 : Karaköy Rüzgar Enerji Santrali (Orijinal, Aralık 2017)

Sürekli rüzgar alabilme açısından oldukça avantajlı olan Karaburun Yarımadası'nda, özellikle Çeşme ilçesinin çeşitli noktalarında rüzgar enerjisi santrali (RES) kuruluşları bulunmaktadır. Fakat bunun doğaya zarar veren yönü göz ardı edilmektedir. RES alanları büyük ölçüde doğal sit alanı olarak tanımlanan, mutlak koruma bölgesi ve yapı yasağı olan bölgelerdir. Doğal ve ekonomik öneme sahip endemik türlerin yanı sıra, kuş göç yolları üzerinde bulunmaktadır. Türbinler, kurulumundaki tahribatın yanı sıra çalıştığı esnada rüzgarın hızını keserek ve yönünü değiştirerek Çeşme'nin doğal bitki örtüsünü, mikroiklim yapısını ve tüm iklimsel özelliklerinin değişmesine neden olabilmektedir.

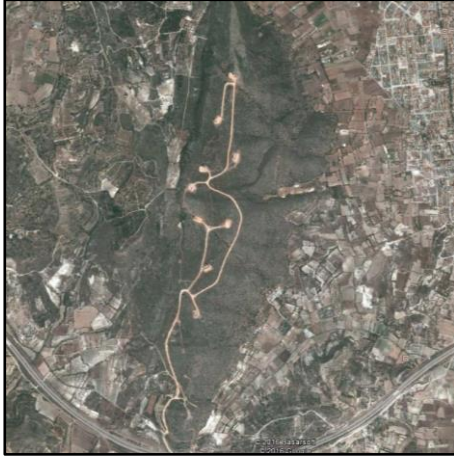

Şekil 4.17 : Residere Rüzgar Enerji Santrali (Orijinal, Aralık 2017)

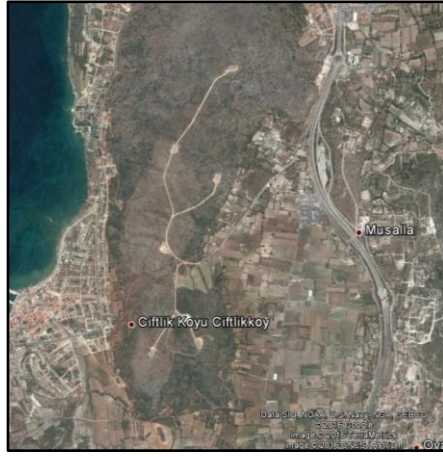
2004 yılında hazırlanan Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası Çevre Sorunları İnceleme Raporu ve güncel Google Earth verilerinden yararlanılarak NetCAD ve Adobe Photoshop programları ile hazırlanan Şekil 5.12'da Çeşme ilçesi sınırları içinde bulunan RES kuruluşları gösterilmiştir.

Şekil 4.18 : Çeşme ilçesi RES alanları (Orijinal)

(a) Ilca RES

(b) Karadağ RES

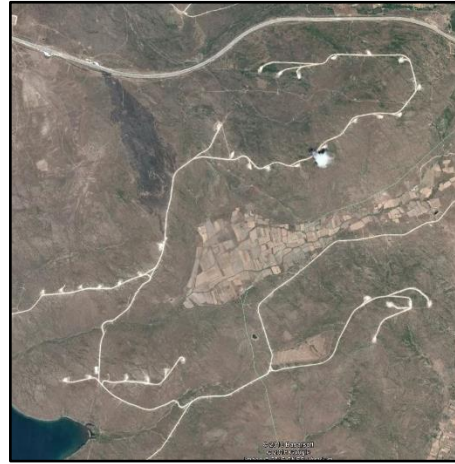
(c) Karaköy RES

(d) Reisdere RES

(e) Alaçatı RES

(f) Zeytineli RES

Şekil 4.19 : Çeşme ilçesi RES alanları uydu görüntüsü (Kaynak: Google Earth, Erişim Tarihi: Mart 2017)

Muhtemel olumsuz etkileri önlemek için santraller yerleşim yerlerine 500 m'den yakın alanlara kurulmamalıdır ve bu araziye insanın girmesi de tehlikelidir. Bunun yanında türbinlerin yarattığı gürültü ve habitata olumsuz etkisi nedeniyle kentsel park gibi aktif kullanıma açık alanların rüzgar enerji türbinleri ile aynı ortamda olması düşünülemez.

Bölge Parkı:

ÇDP’lerde verilecek kararlar alt ölçekteki planlara yön vereceğinden, doğa koruma alanları için alınacak kararlar açısından en önemli konumda bulunmaktadır. 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı’na ait plan hükümlerinde Çeşme İlçesi’nin sınırları içinde bulunan 6 adet Bölge Parkı/Büyük Kentsel Yeşil Alan için belirlenen hüküm şu şekildedir:

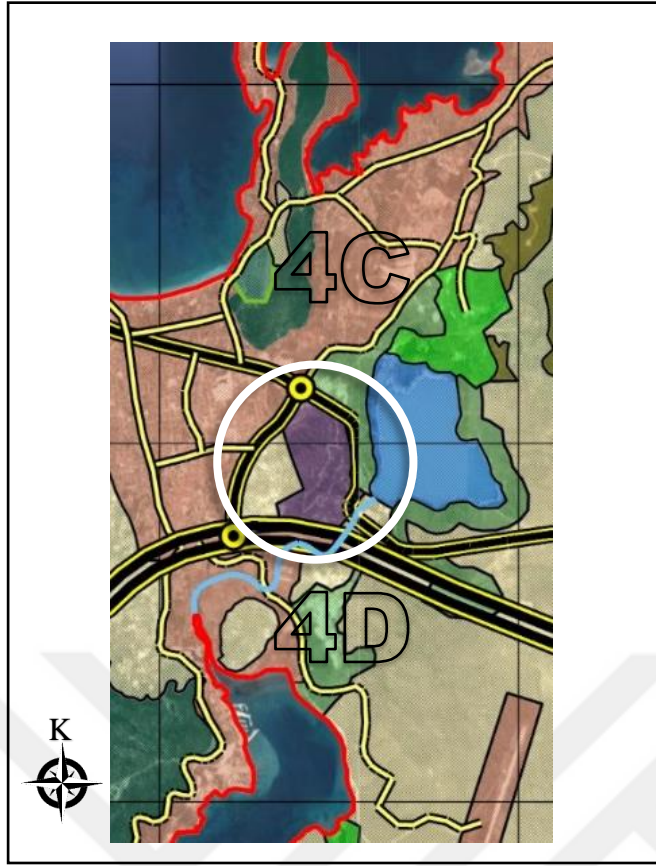
“Bölge Parkı/Büyük Kentsel Yeşil Alanlar: Kentte yaşayanların spor, dinlenme, gezinti ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kentsel aktif ve pasif yeşil alanlardır.”

1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı’na ait plan açıklama raporunda ise aynı Bölge Parkı/Kentsel Yeşil Alanlar için yapılan açıklamalar şunlardır:

“Çevre Düzeni planında, ilgili mevzuat doğrultusunda yer seçimi yapılmış ... , büyük kentsel yeşil alanlar, ... arazi kullanım türü olarak 1/100.000 ölçekli planda yer verilmiştir. Bu alanların büyük bölümü kentsel yerleşik alanlara bitişik konumda yer alırken, bir bölümü doğal alanlar içinde, kentsel ve kırsal yerleşik alanlarından ayrışik olarak konumlanmış durumdadır.”

“... gelecekte parçacı konut yapılaşmalarının doğal alanlar içinde yaygınlaşmasının önlenmesi amacıyla, yerleşim merkezleri çevresinde her kesime hizmet verecek nitelikte rekreasyon alanlarının, bölge parklarının, büyük kentsel yeşil alanların düzenlenmesi Çevre Düzeni Planı'nın temel yaklaşımlarından biri olarak benimsenmiştir.”

Rapor ve plan hükümlerini incelediğimizde; “Bölge Parkı/Kentsel Yeşil Alan” kullanımına sadece tanım odaklı değinilmekle birlikte, konumlandırılacağı alana etkileri, kullanımın büyüklüğü, içinde bulunduracağı donatı özellikleri ve yapılaşma koşullarına dair bilgilerin verilmemiş olduğu görülmektedir.

Şekil 4.20 : “Bölge Parkı”ın ÇDP’deki konumu - ölçeksiz (Orijinal)

Çeşme ilçesinin turizm potansiyelini göz önünde bulundurduğumuzda ise kentsel park kullanımı için avantaja sahip olduğunu söyleyebiliriz. Fakat yer seçimi bakımından bu kullanım (Şekil 5.14), mevcutta Alaçatı RES alanı (Şekil 5.13 (e)) olarak kullanılmakla birlikte, Kutlu Aktaş Barajı’na yaklaşık 300m gibi çok yakın bir mesafede ve doğal bitki örtüsünün hakim olduğu alanda bulunmaktadır.

Şekil 4.21 : Kutlu Aktaş Barajı (Orijinal, Nisan 2017)

Şekil 4.22 : “Bölge Parkı/Kentsel Yeşil Alan” olarak belirlenen alan ve Alaçatı Rüzgar Enerji Santrali (Orijinal, Nisan 2017)

Kentsel Doku:

Çeşme'nin günümüzdeki kentsel yapısını ve kentleşme düzeyini incelendiğimizde, hem ülke genelinde hem de uluslararası platformda kıyı turizminin gözde merkezlerinden biri olan ilçedeki kentleşmeyi turizme bağlanabilir. Bu da kültürel yapının turizm odaklı olduğunu ortaya koyar. Fakat bu turizm odağı olma özelliğinin doğal yapıya ait öğelerden, yani doğal kaynaklardan geldiğini göz ardı ederek yerleşimin kentleşme açısından gelişmesini öngörmek, Çeşme ilçesinin doğal yapısını yok etmek anlamına gelmektedir.

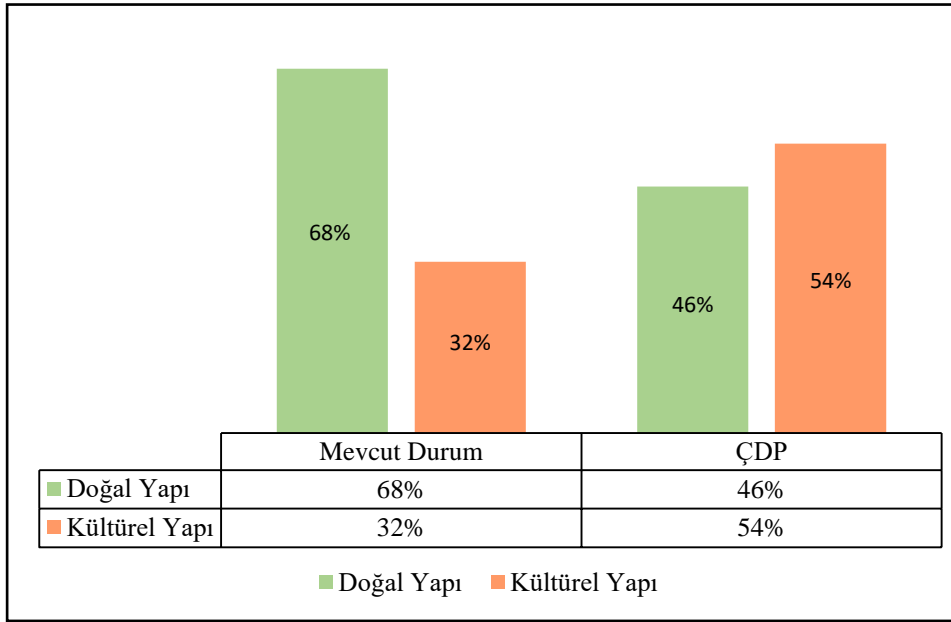
Şekil 4.23 : Çeşme ilçesi kentsel doku (Orijinal, Nisan 2017)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

İzmir ili, Çeşme ilçesi kapsamında yapılan bu çalışmalarda hazırlanan analizler ışığında, mevcuttaki 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planındaki kararlar ile mevcut durumdaki doğal ve kültürel yapının karşılaştırılması sonucu, doğal alanlarda büyük ölçüde azalma olduğu ve yeni tarım ve yerleşim alanları açıldığı görülmüştür (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1: Sonuç grafiği

ÇDP'nin uygulamaya geçirilmesi durumunda genel bir doğal ve kültürel yapı incelemesi yapılacak olursa;

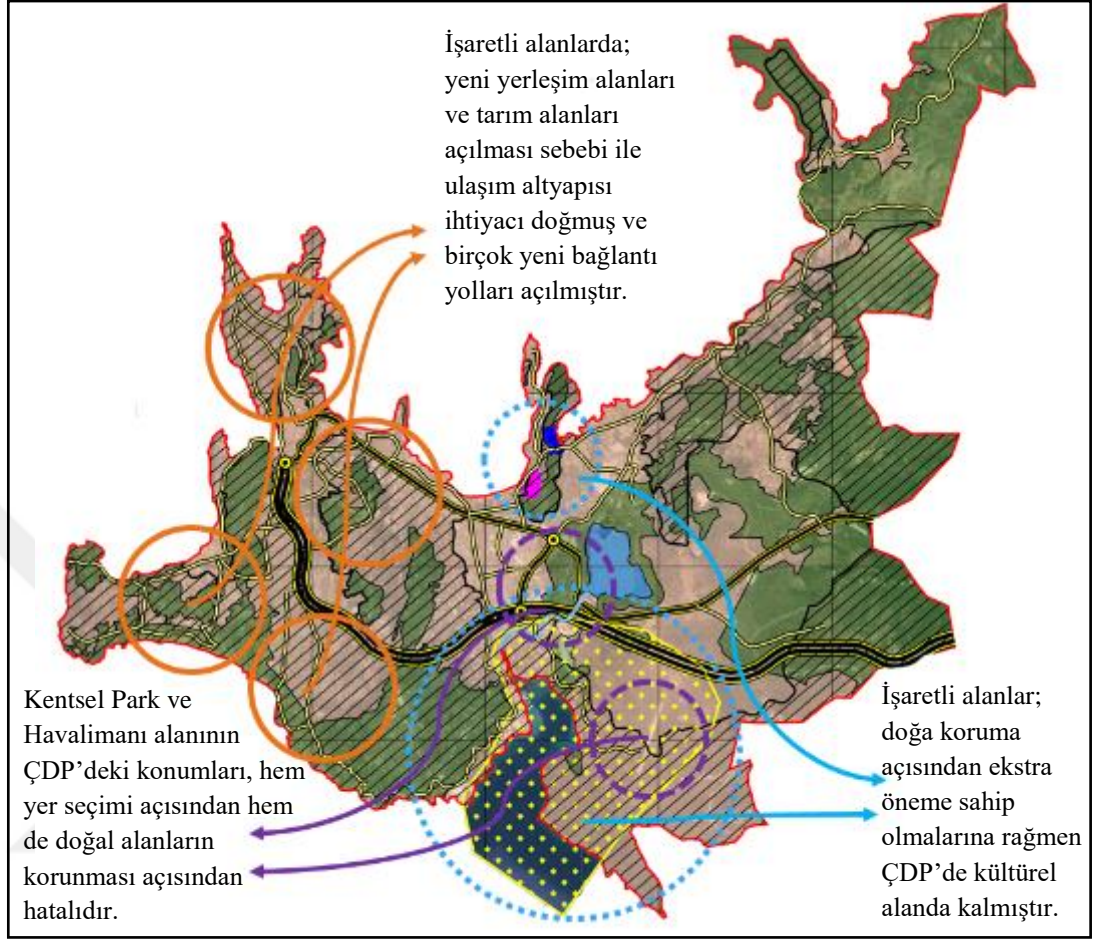
* Yeni tarım ve yerleşim alanlarının açılması, doğal yapıdaki alanlarda azalmaya ve kültürel yapıdaki alanlarda ise artışa sebep olacağı,

* Açılan yeni yerleşim alanlarına ulaşım amaçlı ikinci ve üçüncü derece yeni yolların oluşturulacağı,

* Çeşme İlçesi için önerilen Havalimanı, Kentsel Park ve Kentsel Spor alanları gibi arazi kullanım kararlarının yer seçimi bakımından doğayı tahrip edeceği,

* Doğa koruma alanlarının ve çevrelerinin koruma altına alınmak yerine tarım ve yerleşim alanları tarafında kuşatılacağı görülmektedir.

Söz konusu alanda yapılan bu çıkarımlar sonucunda aşağıdaki gibi bir sentez şeması (Şekil 5.1) oluşturulabilir.

Şekil 5.1 : Sentez Şeması (Orijinal)

5.2. Öneriler

Çeşme ilçesine dair öneriler:

Çeşme ilçesi için mevcutta tüm ilçeye dair 1/100.000 ve özel amaçlı planlar için belirli alanlara dair 1/25.000 ölçekli ÇDP'ler mevcuttur. Ancak ilçeye özel 1/5000 plan hazırlanmamıştır. Bu durum plan kademelenmesinde eksik bir basamak olduğunu ortaya koyar ve var olan 1/1000 uygulama imar planının hangi üst ölçekli plan vasıtasıyla hazırlandığını belirsiz kılmaktadır. Bu da belirlenen sit alanları, milli parklar, tabiat parkları, tabiat koruma alanları, sulak alanlar ve özel çevre koruma alanlarını gibi doğa koruma alanlarına yönelik planlamada yetersiz plan kararı ile planlama eylemine geçildiğini göstermektedir.

Yapılan araştırma ve analizler sonucu Çeşme ilçesine dair aşağıdaki öneriler getirilebilir:

* Plan kademelenmesinde eksik basamak olmaması amaçlı Çeşme ilçesini bütünü için 1/5000 ölçekli nazım imar planı oluşturulmalıdır.

* Alaçatı Kıyı Ekosistemi için; alanın neden ekosistem olarak belirlendiği, hangi canlı türlerini barındırdığı ve ne tür koruma eylemlerine ihtiyaç duyduğunun belirlenmesi ve bu gereksinimler doğrultusunda plan notlarına gerekli maddelerin eklenmesi gerekmektedir.

*Tanay Tabiat Parkı için; alanda yapılaşma emsali belirtilmeli, çevresinde oluşturulacak tampon koruma alanının çapı ve yine aynı alanda olması ya da olmaması gereken donatıların belirlenmesi korunacak alanların belirli sınırlar ve statüler ile belirlenmesinin yanı sıra plan ölçeklerine göre özel plan kararları verilmiş olmalıdır.

*Şifne Jeotermal Alanı için; jeotermal koruma alanlarına dair gerekli kararların alınması ve tabiat parkında olduğu gibi gerekli plan notlarının eklenerek alanın tampon alanlar ile korunması gerekmektedir.

* Havalimanı Alanı için; ilçe için gerekli olup olmadığı konusunda daha derin bir araştırma yapılmalı ve yapılması gerekli görülüyorsa Alaçatı Kıyı Ekosistemi sınırları içinde bulunması sebebi ile doğaya verecek zararı göz önünde bulundurularak yer seçiminde değişikliğe gidilmelidir.

* Bölge Parkı için; alanın yer seçimi açısından, Alaçatı Rüzgar Enerji Santrali'nin bulunduğu alanı kapsamaması, Kutlu Aktaş Barajı'na çok yakın olması ve otoyol ile 2 ayrı 1. derece yol arasında kalan alanda olması sebebi ile yanlış bir konumda bulunmaktadır. Çeşme ilçesi için "Kentsel Parklar", hem doğa koruma hem de kentte yaşayanların dinlenme, gezinti ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılama amacı ile kentsel alandan ayrı bir noktada yer seçmesi gerekmektedir.

* Rüzgar enerjisi santralleri için; yerleşim alanlarının yanı sıra kentte yaşayanların kullanımına açılmış herhangi bir alana güvenli bir mesafede konumlanmalı, kuş göç yolları ve mikroiklime sahip alanlarda doğal yaşam tahribatına yol açacağından bu alanlarda ise hiç yer seçimi yapılmamalıdır.

Planlama çalışmalarına dair genel öneriler:

Planlama çalışmalarında; korunmakta olan alanların doğal ve kültürel yapısı, mevcut arazi kullanım ve mülkiyet durumu ile sosyo-ekonomik etmenler incelenerek, arazi çalışmaları sonucunda ortaya çıkan verilerin, belirlenen plan

amaç ve hedefleri doğrultusunda bir bütünlük oluşturacak şekilde sınırlar belirlenmelidir.

* Bir planın işleyişini doğru şekilde gerçekleştirebilmek için, üst ve alt kademesinde bulunan tüm plan ve plan kararları ile uyum içinde olmasını sağlamak gerekmektedir. Yapılacak bir çevre düzeni planı için öncelik, varsa bölge planından gelen kararlar doğrultusunda, kendi ölçeğine uygun yeni ve koruma-kullanma dengesine duyarlı planlar oluşturmak sonrasında da kendinden alt ölçekteki planların kademe atlamadan halihazırda verilmiş olan kararlara uygun hazırlanmasını sağlamak olmalıdır.

* Çevre düzeni planı sürecinde; ülke ve bölge plan kararlarına uygun şekilde, kullanımların konum ve büyüklükleri, kentsel veya kırsal yerleşmeler ile koruma alanları ve benzeri alanlar belirlenir. ÇDP'lerin arazi kullanımının temel ilkelerini ortaya koyması, fiziki düzenleme yapmanın yanı sıra ekolojik açıdan önemli noktaları ön plana çıkararak ve plan yapılan alanın korunması amaçlı bir plan türü olduğunu göstermektedir. Belirlediği sınırların, yönetsel, mekânsal ve işlevsel bütünlük oluşturması gerekmektedir. Bu özellik ile çevre düzeni planının kapsayacağı düzenleme alanının tespiti de önem taşır. Çevre koruma amacı olmayan ya da planda yer alan unsurları çevre koruma amacı taşımayan bir çevre düzeni planı, kanun ve yönetmeliklerce belirlenmiş tanımlarına tezatlık göstermiş olur.

* Plan kademelenmesi gereği, bölge planlarının yapılması ve bölge kalkınma politikalarını gerçekleştirebilmek üzere gerekirse mekansal strateji planlarının ve çevre düzeni planlarının oluşturulması, bu planlara entegre olarak da nazım imar ve uygulama imar planlarının hazırlanması gerekmektedir. Dolayısıyla ÇDP'lerin oluşturulmasında gerekli ilk adım bölge planları olmalıdır.

*Özel kanunlara tabi alanlar ve koruma alanları başlıkları altında bulunan alan gösterim türlerinin belirttiği alanlarda yapılacak planlamaya ilişkin çalışmalar alt ölçekteki plan kararlarını direkt olarak etkilemektedir. Bu sebeple her kademedeki plan hazırlanmış ve her biri üst kademedeki plan kararları ile uyumlu olmak zorundadır. Bu kademelenme ile bir üst ölçekteki planlar mekansal ve stratejik bütünlük sağlamalıdır.

*Her koruma alanı sadece kendi sınırları içinde değil çevresi ile birlikte değerlendirilmelidir. Planlarda doğa koruma alanları üzerinde yapılacak çalışmalarda öncelik mutlaka söz konusu alana dair analizler yapılmalı ve bu analizlerin sonucunda sonuçları ve sentezleri mutlaka plan rapor ve notlarında açıklanarak plan kararları belirlenirken göz önünde bulundurulmalıdır.

*Bir bölge özel çevre koruma bölgesi ilan edilmişse, bu kararın gereklerinin bütünüyle çevre düzeni planına yansıtılması gereklidir. Çevre koruma alanı olarak belirlenmiş alanlar çevre düzeni planlarında bu niteliğiyle gösterilmeli, alanın ihtiyaçları doğrultusunda plan notları ve gerekirse özel bölgelemeler ve gösterimlerle plana yansıtılmalıdır.

*Plan notlarında korunacak alanlara dair tanımların yanında alanın özelliklerine ve ihtiyaçlarına yönelik maddelerin de bulunması gerekmektedir.

*Yapılan tüm planlarda korunacak alanların belirli sınırlar ve statüler ile belirlenmesinin yanı sıra plan ölçeklerine göre özel plan kararları verilmiş olmalıdır. Bu kararların tüm plan eylemleri için geçerli olması gerekmektedir.

6. KAYNAKLAR DİZİNİ

- Altıntaş, Y.**, 2007, İmar Planlarında Yetki Kuralları ve Danıştay Kararları Örneğinde; Planlamada Karşılaşılan Yetki Sorunları ile Çözüm Yolları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 156 s.
- Arda, S. S.**, 2003, Türkiye’de Doğa Koruma Alanı Uygulamaları ve Avrupa Birliği Mevzuatı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 118 s.
- Aslan, Ö.**, 2010, Türkiye’de Mekansal Planlama Kademelenmesinde Ölçek Sorunu: Sivas Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 112 s.
- Coşkun Hepcan, Ç.**, 2008, Doğa Korumada Sürdürülebilir Bir Yaklaşım, Ekolojik Ağların Belirlenmesi ve Planlanması: Çeşme-Urla Yarımadası Örneği, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 204s.
- Çelebi, Ç.**, 2012, Koruma Amaçlı İmar Planları İle Kentsel Tasarımın Entegrasyonu ve Bu Hususta Gerekli Yasal Düzenlemeler, Uzmanlık Tezi, Ankara, 145 s.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı**, 2012, Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik, 9 s.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı**, 2013, Çeşme-Altinkum Turizm Merkezi Koruma Amaçlı Plan Raporu, 2013, 76 s.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı**, 2014, İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Açıklama Raporu, 91 s.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı**, 2016, Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 1 s.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı**, Doğal Sit Alanlarına İlişkin Duyuru, <http://www.csb.gov.tr> (Erişim Tarihi: Mart 2017)

Climate-Data, Çeşme'nin Aylara Göre Yıllık İklim Grafiği, <http://tr.climate-data.org/location/26646/> (Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Çolak, A. H., 2001, Ormanda Doğa Koruma, Ankara: Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 291 s.

Doğa Derneği, 2006, Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları Kitabı, Ankara, 79 s.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Tanay Tabiat Parkı, (<http://tanay.tabiat.gov.tr>) (Erişim Tarihi: Ağustos 2017)

Dünya, N., 2012, Doğa Koruma Alanlarından Milli Parklarda Baraj ve Hidroelektrik Santrali Uygulamalarının İncelenmesi: Munzur Vadisi Milli Parkı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 189 s.

Enerji Atlası, İzmir Rüzgar Enerjisi Potansiyeli Haritası, (<http://www.enerjiatlası.com/ruzgar-enerjisi-haritasi/izmir>) (Erişim Tarihi: Temmuz 2017)

Ersoy, M., 2011, İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu, Ankara, 17 s.

European Commission, Natura 2000, <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000> (Erişim Tarihi: Nisan 2017)

European Environment Agency, IUCN protected areas management categories system, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps> (Erişim tarihi: Nisan 2017)

Gülderen, K., 2007, Çeşme (İzmir) Kent Coğrafyası, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 225 s.

Gülgün B., Türkyılmaz B., Bolca M., Güneş A., Özen F., 2008, Arazi Kullanım Değişimlerinin İzmir-Çeşme Yarımadası Top Burun – Uç Burun Kısmı Alibostan Koyu Mevkii'nde Doğa Koruma Kararları Üzerindeki Etkilerinin İrdelenmesi, Kıyı Alanları Sempozyumu, İzmir, 103-110 s.

Güneri, S., 2013, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Kurulması (644 Sayılı KHK) ile Planlama Yetkilerinin Merkezileşmesi ve Kent Mekânına

Etkileri-Çorlu Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 251 s.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2012, 1/25000 Ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu, İzmir, 269 s.

İzmir Kent Rehberi, İzmir Deprem Haritası, <http://www.izmirde.biz/> (Erişim Tarihi: Aralık 2016)

İZSU, Kutlu Aktaş Barajı, <http://www.izsu.gov.tr> (Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Jongman, R. H. G., 1995, Nature Conservation Planning in Europe: Developing Ecological Networks, *Landscape and Urban Planning*, 32 (3), 169-183 s.

Karakuş, O., Kuruoğlu, E. E., Altinkaya, M. A., 2015, Çeşme Yarımadası İçin Rüzgar Bilgisi Analizi ve Rüzgar Hızı Öngörüsü, 14 s.

Karayolları Genel Müdürlüğü, Çeşme ulaşım haritası, <http://www.kgm.gov.tr>, (Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Keleş, R., Hamamcı, C., 1998, “Çevrebilim”, Ankara: İmge Kitabevi, 368s.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Şifne Kaplıcaları Termal Otel, <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr>, (Erişim Tarihi: Aralık 2016)

MacKinnon, K.J., Child, G., Thorsell, J., 1986, Managing Protected Areas in the Tropics International Union for Conservation of Nature and Natural Resources and the United Nations Environment Programme, Gland, Switzerland, 117 p.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Çeşme'nin jeolojik durum haritası, <http://yerbilimleri.mta.gov.tr> (Erişim Tarihi: Aralık 2016)

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013, Doğa Koruma Durum Raporu 2002-2013, 39 s.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012, İzmir İlinde Doğa Turizmi Master Planı. 138 s.

Özbay, S., 2008, Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 159 s.

- Özkara, A. H.**, 2002, İspanya Milli Parklarında Genel Durum, *Yeşil Mavi*, Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayın Organı, Sayı:7, 12s.
- Sarvašová, Z., Šálka, J., Dobšinská, Z.**, 2013, Mechanism of Cross-Sectoral Coordination Between Nature Protection and Forestry in The Natura 2000 Formulation Process in Slovakia, *Journal of Environmental Management*, Volume 127, 65-72 p.
- Saygılı, R.**, 2015, İzmir İlinin Ülkede Konumu, www.coğrafyaharita.com (Erişim Tarihi: Aralık 2016)
- Saygılı, R.**, 2015, İzmir ili Fiziki Haritası www.coğrafyaharita.com (Erişim Tarihi: Aralık 2016)
- Tarım ve Orman Bakanlığı**, Corine Projesi, <http://corine.ormansu.gov.tr>, (Erişim Tarihi: Temmuz 2017)
- Tarım ve Orman Bakanlığı**, Tanay Tabiat Parkı, (<http://izmir.ormansu.gov.tr>, (Erişim Tarihi: Aralık 2016)
- Tekel, A.**, 2001, 3. Kentsel Altyapı Ulusal Sempozyumu - İmar Mevzuatının Tanımladığı Plan Kademeleri, Yetkili Kurumlar, Yetki Uyuşmazlıkları ve Nedenleri Üzerine, Eskişehir, 97-109 s
- The European Union's Habitats Directive**, Natura 2000 network protected areas, <http://www.bitsofscience.org/natura-2000-network-protected-areas-5327>, (Erişim tarihi: Nisan 2017)
- Türkiye Barolar Birliği**, Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası Çevre Sorunları İnceleme Raporu, 2014, İzmir, 35s.
- Türkyılmaz, B., Kurucu, Y., Altınbaş, Ü., Bolca M., Esetlili, T., Özen, F., Gülgün, B., Gencer, G., Güney, A., Hepsacn, Ş., Özden, N.**, 2005, Doğal Sitlerin Belirlenmesi ve Sınıflandırılmasında Coğrafi Bilgi Sisteminin Kullanılabilirliği ve Bir Örnekleme Alanında Kaynaklar Beldesi-İzmir, 177 s.
- Türkyılmaz Tahta, B.**, Atay, Ç., Oral, Y., Çokuysak, B., Sözbilir, H., Bolca, M., Çukur, H., Kasapoğlu Turhan, M., 2011, İzmir ili Çeşme Belediyesi

Sınırları İçinde Kalan Doğal Sit Alanlarının İrdelenmesine İlişkin Bilimsel Rapor, İzmir, 215 s.

Türkyılmaz, B., 2009, Doğal Sitler - İzmir ve Çevresinde İrdelenmesi, TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, 12 s.

Wikipedia, Natura 2000, https://tr.wikipedia.org/wiki/Natura_2000 (Erişim Tarihi: Nisan 2017)

Zengin, A., 2007, Doğal Sit Sorunlarının Bornova Çiçekliköy ve Yakaköy Örneğinde Hukuksal Yapı Açısından İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi, İzmir, 185 s.

Doğal Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları İlke Kararları, 2017, 2s.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983, 37 s.

Milli Parklar Kanunu, 1983, 6s.

TEŞEKKÜR

‘Mevcut Doğal ve Kùltürel Yapı ile Çevre Düzeni Plan Kararları Uyumunun Doğa Koruma Alanları Bazında İrdelenmesi: İzmir ili-Çeşme ilçesi Örneği’ konulu yüksek lisans tez çalışmamda, öncelikle mesleki bilgi ve deneyimleri ile beni yönlendiren danışman hocam E.Ü. Ziraat Fakùltesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Bahar TÜRKYILMAZ TAHTA’ya, tez hazırlık sürecinde yardımlarını esirgemeyen iş arkadaşım ve meslektaşım Gizem KARACAOĞLU’na, ve son olarak hayatım boyunca olduğu gibi, tez çalışma sürecimde de yanımda bulunup maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

Deniz PAYTAR

EKLER

Analiz çalışmalarında oluşturulan paftaların A3 boyutlu halleri aşağıdaki gibidir.

Ek-1 : Çeşme ilçesi mevcut durum analizi

Ek-2 : Çeşme ilçesi doğa koruma alanları

Ek-3 : Çeşme ilçesi ÇDP

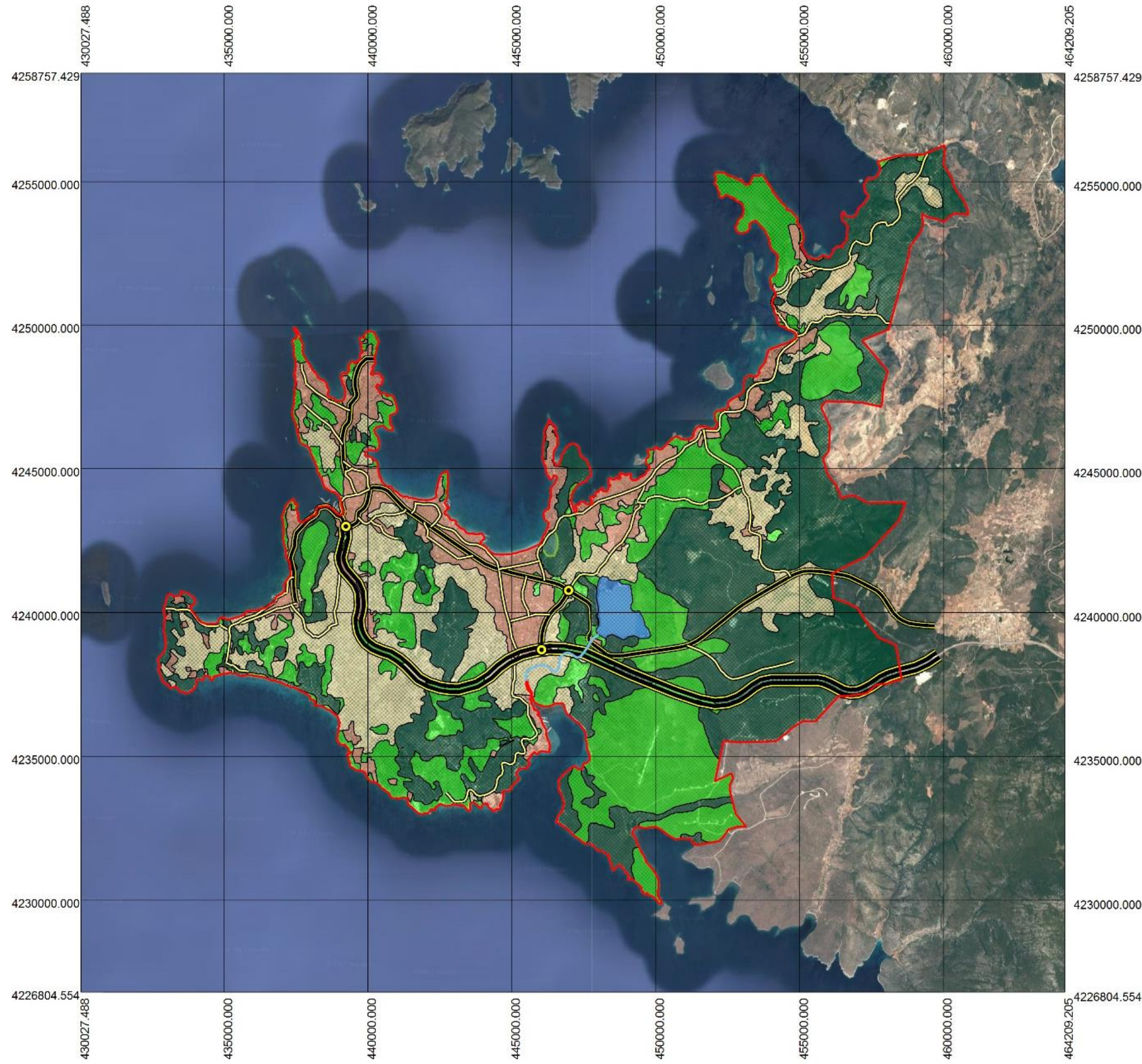
Ek-4 : Çeşme ilçesi ÇDP analizi

Ek-5 : Çeşme ilçesi ÇDP ve doğa koruma alanları analizi

Ek-6 : Çeşme ilçesi mevcut durum ve doğa koruma alanları analizi

Ek-7 : Çeşme ilçesi RES alanları

Ek-1 : Çeşme ilçesi mevcut durum analizi

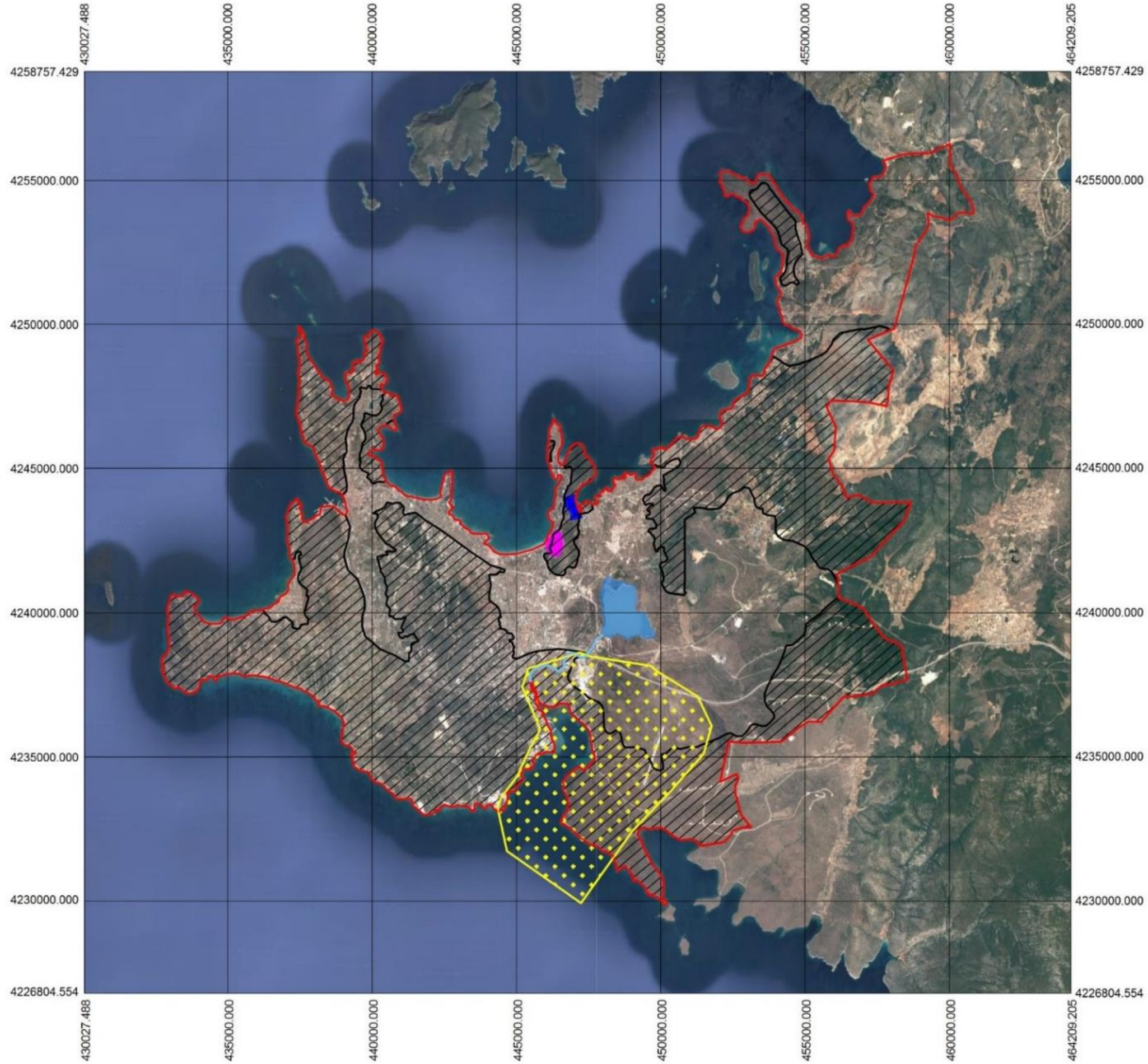
GÖSTERİMLER

- İLÇE SINIRI
- DOĞAL YAPI**
- ORMAN ALANI
- DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ
- TABİAT PARKI
- SU YÜZEYİ
- AKARSU
- KÜLTÜREL YAPI**
- YERLEŞİM ALANI
- TARIM ALANI
- OTOYOL
- 1. DERECE KARAYOLU
- 2. DERECE KARA YOLU

Ek-2 : Çeşme ilçesi doğa koruma alanları

GÖSTERİMLER

- İLÇE SINIRI
- TABİAT PARKI
- SULAK ALAN
- JEOTERMAL TESİS
- DOĞAL SİT ALANI
- SU YÜZEYİ
- AKARSU

0 1 2 4 6 8 km

Ek-3 : Çeşme ilçesi ÇDP

GÖSTERİMLER

KARAYOLU

- OTOYOL
- 1. DERECE YOL
- 2. DERECE YOL

KORUNACAK ALANLAR

- TABIAT PARKI
- YERALTI SICAK SU KAYNAĞI KORUMA ALANI
- DOĞAL SİT ALANI
- BARAJ MUTLAK KORUMA ALANI
- SAKIZ AĞACI GELİŞTİRME BÖLGESİ

DIĞER ARAZİ KULLANIM ALANLARI

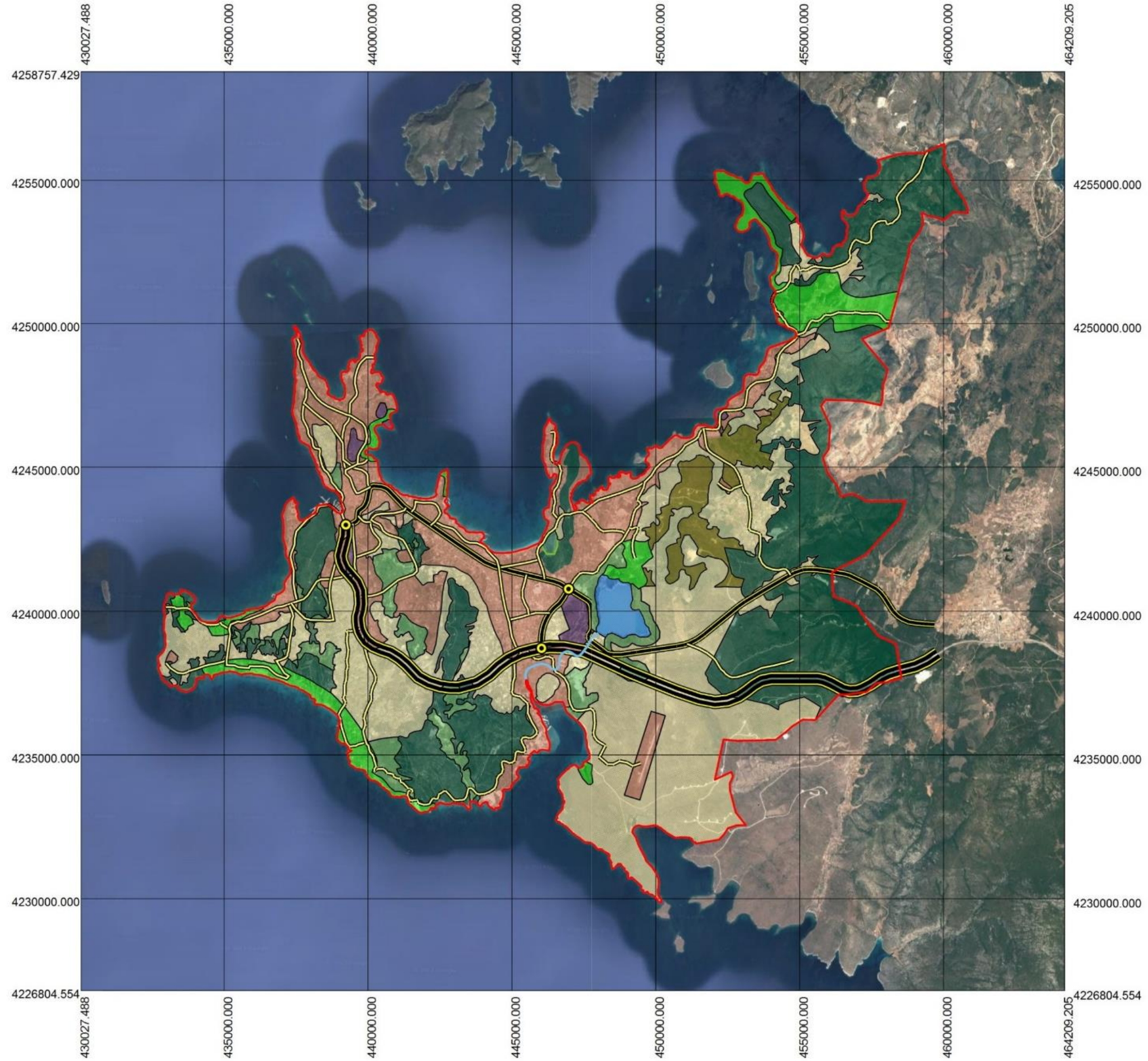
- AĞAÇLANDIRILACAK ALAN
- ORMAN ALANI
- MERA_ALANI
- 1_DER_ARKEO
- UNIVERSITE
- YAPILAŞMA
- GÜNÜBİRLİK
- HAVALIMANI
- TARIM ALANI
- SU YÜZEYİ
- YESİL_SPOR
- AKARSU

SINIR

- İLÇE SINIRI

Ek-4 : Çeşme ilçesi ÇDP analizi

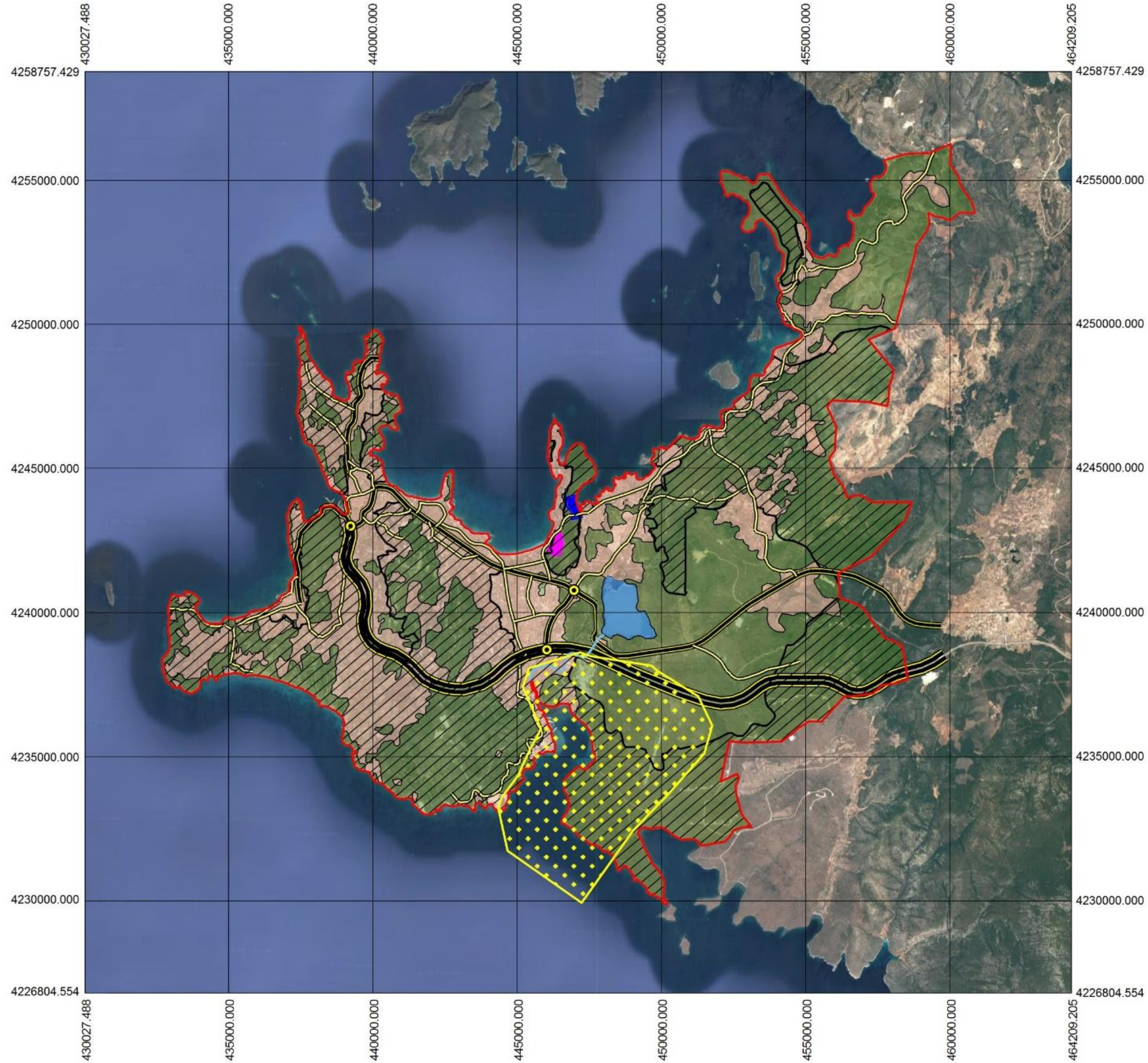

GÖSTERİMLER

- İLÇE SINIRI
- DOĞAL YAPI**
- ORMAN ALANI
- AĞAÇLANDIRILACAK ALAN
- MERA ALANI
- DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ
- KENTSEL PARK
- TABİAT PARKI
- SU YÜZEYİ
- AKARSU
- KÜLTÜREL YAPI**
- YERLEŞİM ALANI
- TARIM ALANI
- OTOYOL
- 1. DERECE KARAYOLU
- 2. DERECE KARA YOLU

0 1 2 4 6 8 km

Ek-5 : Çeşme ilçesi ÇDP ve doğa koruma alanları analizi

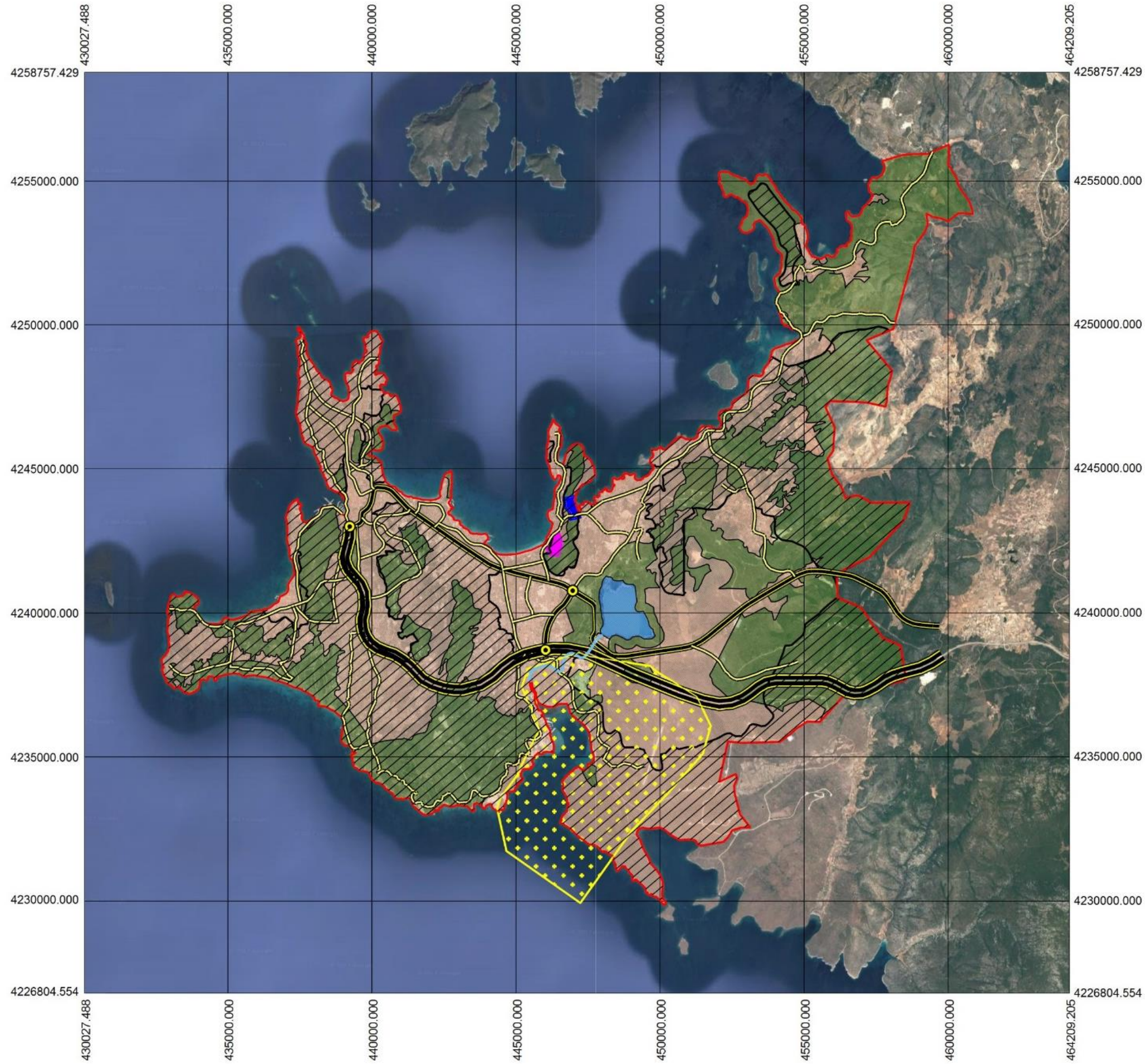

GÖSTERİMLER

- İLÇE SINIRI
- DOĞAL ALAN
- KÜLTÜREL ALAN
- TABİAT PARKI
- SULAK ALAN
- JEOTERMAL TESİS
- DOĞAL SİT ALANI
- SU YÜZEYİ
- AKARSU
- OTOYOL
- 1. DERECE KARAYOLU
- 2. DERECE KARA YOLU

0 1 2 4 6 8 km

Ek-6 : Çeşme ilçesi mevcut durum ve doğa koruma alanları analizi

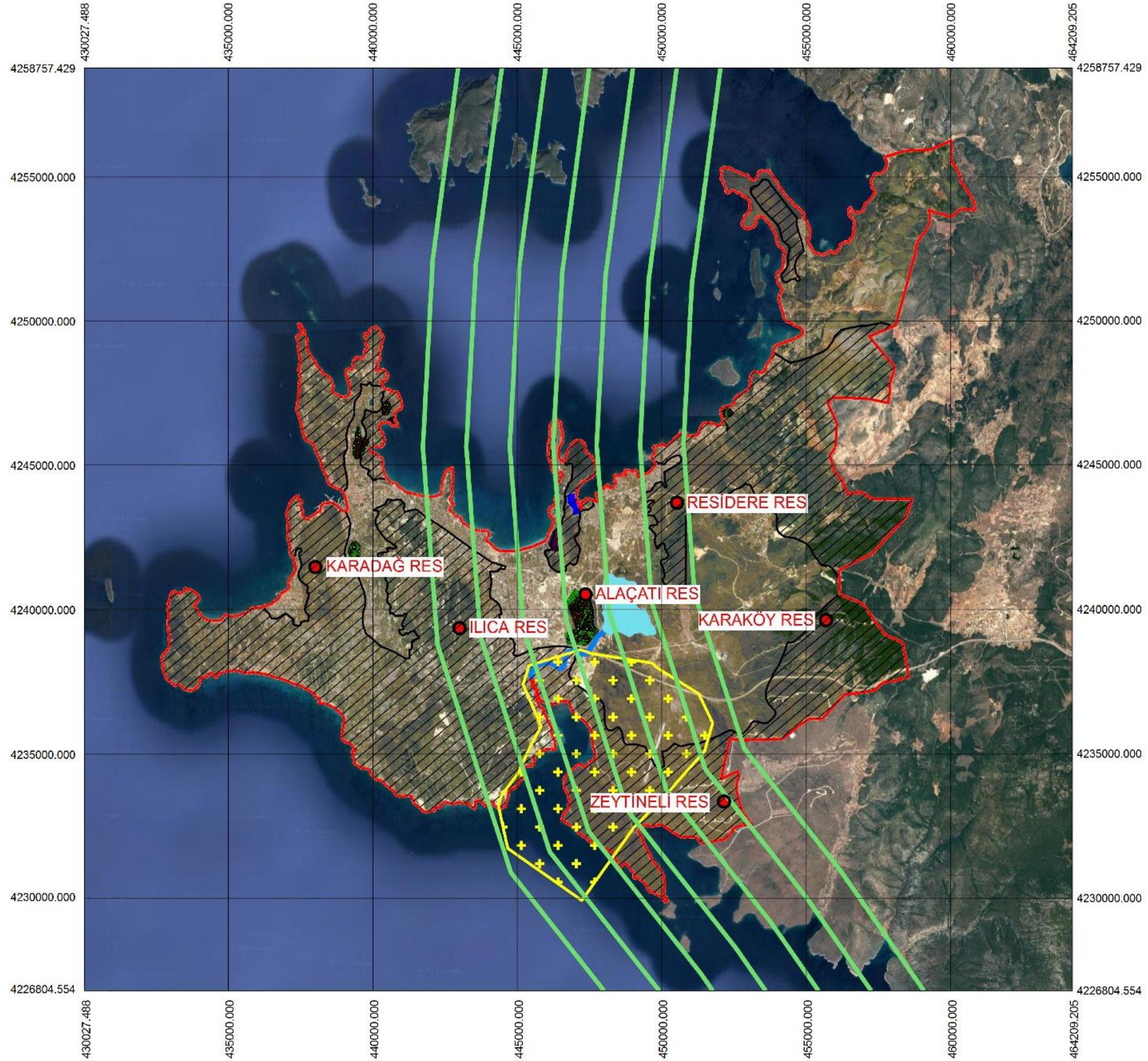

GÖSTERİMLER

- İLÇE SINIRI
- DOĞAL ALAN
- KÜLTÜREL ALAN
- TABİAT PARKI
- SULAK ALAN
- JEOTERMAL TESİS
- DOĞAL SİT ALANI
- SU YÜZEYİ
- AKARSU
- OTOYOL
- 1. DERECE KARAYOLU
- 2. DERECE KARA YOLU

0 1 2 4 6 8 km

Ek-7 : Çeşme ilçesi RES alanları

GÖSTERİMLER

- İLÇE SINIRI
- RÜZGAR ENERJİ SANTRALİ
- JEOTERMAL TESİS
- SULAK ALAN
- JEOTERMAL TESİS
- DOĞAL SİT ALANI
- KUŞ GÖÇ YOLU
- SU YÜZEYİ
- AKARSU

0 1 2 4 6 8 km